# نەتەوەیەک لە دووبانـــــدا: سولـتان و تورکیا.. ڕزگار عومەر

سەردەمی هەجب تەیب ئەردۆغان وەک سەرۆک کۆماری تورکیا گەیانکاری بەرچاوی لە هەردوو سیاسەتی ناوخۆ و دەرەوەدا بەخۆیەوە بینیوە. لە گەڵ پەیدابوونی ئەردۆگان تا ئەمڕۆ پەیوەندی بەستەوەبردنی تورکیا بە جەرگەکە کە سەرکردایەتی کردنی تورکیای گۆیەوە بە دەوڵەتێک کە سنووربەندی نەوان کەسی یەکەمی دەسەڵات و "دەوڵەت" کاڵ بووتەوە.
ئەم وتارەی بەردەستان هەوڵێکە بە دروست کردنی چوارچێوەیەکی مێژوویی بۆ ئەزمونی ئەردۆگان، لەم هەوڵەشدا هەنگاو بەدواداچوون لە خەی بگرێت بۆ:- شکستەکانی "سیاسەتی دەرەوەی" ئەردۆگان و "مافی مرۆق لە نەوخەی تورکیا" کە لە ئێستادا زەرترین تیشکی لەسەربەت، بەتایبەتی شکست لە دەسیەی سوریا، هەروەها جوڵەی تازەی دەرفەت وەرگرتن لە بەدەنگی نەودەوڵەتی و ناوخەیی بە پەینەوەی سوپای تورکیا بە ناو خاکی هەرێم-عەراق، لە کۆتایشدا دەچینە سەر ئەو "کۆشە بونیادیە قووڵەی" کە ئەم شەوازە لە سەرکردایەتی کردن لە گەڵ ئەزموونەکەی خەی هەیگرتووە.
سیاسەتی دەرەوەی ئەردۆگان بەرامبەر بە سوریا لە ساڵی ٢٠١١ەوە پە بووە لە ناکۆکی و هەڵچوون و داچوون بەتام ئەنجامە کۆتاییەکەی ئەوەیە کە ئێستا ئەو دەیەوە بەشار ئەسەد ببینێ و بەشار ئەسەد مەرجی بە دانێنێت. لە سەرەتادا ئامانجی تورکیا لەووی مەیدانیەوە پاپشتیکردنی گرووپە ئەپۆزسیۆنەکان چەشنی بەرەی نوسرەو هاوشەوکانی داعش بوو، ئەمەش بە شەوێکی بەرفراوان لە ئاستی نەودەوڵەتیەوە دەخنەی زەری لێگیرا بەهەی ئەوەی بە شەوێکی ناڕاستەوخۆ پشتیوانی لە هێزە تیرۆریستیەکان دەکرد.
ئەم ستراتیژە سەرکەوتنی کاتیی و مەیدانی لەرەو لەوە بەدەستهێنا چەشنی داگیرکردنی چەند ناوچەیەکی هێڕئاڤا لە سوریا، بەتام وەکو ستراتیژی درێژخایەن شکستی خوارد و ناسەقامگیری موزمینی ناوچەکەی لێکەوتووەتەوە.
لە سەرەتای ساڵی ٢٠٢٤ەوە ئێستا ئەردۆگان ناچاربوو لە هەوڵی ئەوەبەت پەیوەندیەکانی لەگەڵ بەشار ئەسەد ئاسایی بکاتەوە وئەمەش گەواهی ئەوەیە کە تەماحیەکانی ئەو لە سوریا گەیشتە بنبەست، بەیە هەرەمی کوردستان "باشور" شوێنی قەرەبوو کردنەوەی ئەم شکستەیە لە مشك و ماستەرمایندی تورکیا.
لەشکرکێشیەکانی ئەم دواییەی سوپای تورکیا بە سەر هەرەمی

کوردستان، سوودبینینی ستراتیژیی ئەردۆگان نیشان دەدات لە هەردوو بەدەنگی ناوخۆیی و نەودەوڵەتی. لە کاتێکدا کە کەمپەینگای جیهانی لەسەر قەیرانەکانی دیکە چڕ بووەتەوە، بەڵام کارەکانی تورکیا تا ئەدیەکی زۆر بە کەنتەکە ماونەتەوە. بەڵام سەرکەوتنی ئەم دەستوەردان و سنووربەزاندنە سەربازیە (تەنانەت ئۆگەر بە گلۆپی سۆزی حکومەتی عێراقیشەوە بووبێت) لە ڕووی ستراتیژیەوە ئاکامەکانی هێشتا نادیارە، ئەمە بەجگە لەوەی هەندێ ئاپارتی ڕژنامەوانی باس لەوە دەکەن کە چاوپێشی ئێران لەم هەمەتە سەربازیە ڕەنگە ئامانجێکی گیرخواردنی سوپای تورکیا بێت لە دەخێکی تاقەت پێوکەن.
لە سەردەمی دەسەڵاتی ئەردۆگاندا، مافی مرۆڤ لە تورکیا پاشکۆشی بەرچاوی بەخێوە بینیوە. ئازادیەکانی قسەکردن و ڕژنامەگەری و کەبووندەوە بە تونێدی کەمکەراونەتەوە و بە پێی ئاپارتە نەودەوڵەتیەکانیش دەسەڵاتی دادوەری سازش دەکات و ناڕازایەتیە سیاسیەکان ڕووبەڕووی سەرکوتکی توند دەبنەوە. کەنترۆڵی ئەردۆگان و تیمەکەی دەوری بەسەر میدیا و دامەزراوەکاندا، ژینگەیەکی دروستکردووە کە تێڕیە لە ناکۆکی مەترسیدار، دەنگی ئۆپۆزسیۆن ڕۆژ لە دوای ڕۆژ کپتر دەکرێت.
ئەزموونی ئەردۆگان لە دەسەڵاتی سیاسیدا لە ڕووی چەقبەستن و چوارچێوەی مەژوویدا گەیشتووە بە قەناغێك کە "شوناسی" ئەردۆگان لە شوناسی "دەوڵەت"ی تورکیا جیا نەکرێتەوە. وەک چۆن سەدام حوسێن بووە هاوواتای عێراق، ئەردۆگانیش بووەتە هاوواتای تورکیا.
ئەم چەبووندەوەی دەسەڵاتە بە ماوەی کورت یان درێژ ڕاستە دەسەڵاتی تاکڕەوی کەسایەتیەکە بەهێز دەکات، بەڵام لە هەمان کاتیشدا لە ئۆگری نەمانی ئەم کەسایەتیە لە هەرەمی دەسەڵات "بەهەر هەکارێك بێت" ئەوە ڕاماتو پشێوی فراوانتری سیاسی "دەوڵەتیش" بە دوای خۆیدا ڕادەکێشێ. نەبوونی هیچ چاودێرێکی دەستوریی کارا و هاوسەنگی لە سیستەمی سەرکایەتی ئەردۆگان، مەترسی کێشکی سیاسی ناسەقامگیری کردەتە تەموژ لە پرسیاری ئایندەی ووڵات، ئەمەش هەکارەکە کە بیرکەو یەتەبیای هاوڵاتیانی تورك لە "سەقامگیری درۆژخایەن" کەنارەکی نەبێت پشووی لێبدات.
پرسیارەکە هەر دەمێنێتەوە کە ئایا گەلی تورکیا ئەردۆگان وەك فریادڕەسی خۆیان دەبینن یان وەك بەرپرسێکی سەرهەرەمی دەسەڵات دەیبینن؟ لە کاتێکدا ئەردۆگان توانیویەتی چنگێکی بەهێز لە دەسەڵاتدا گیربگات، بەڵام پڕاوێزی و سنووربەزاندنی سەرکەوتنەکانی ئەم دواییەی لە هەڵبژاردنەکاندا، نیشانەی ئەوەیە کە گەلی تورکیا وەکو نەتەوە بە قوڵی دابەش بووە! بیروڕای گشتی

درزی گۆڕی تەکۆتووە ، بەتایبەت لەناو ئەو گەنجانەی کە هەرگیز تورکیایەکیان بەبێ ئەردۆگان نەبینیوە.
وەرچەرخانە مێژوییەکە لە بەشێکی فراوان لە ئای گشتی تورکیادا ئەوەیە کە پێچەوانەی دوو دەیە لەمەوبەر ئەوان بەووونی لەسەر ئەو باوەڕەن کە بە خۆشگوزەرانی و سەقامگیری تورکیا ئەردۆگان چیتر "پێویستییەکی حەتمی" نییە.
هەروەها هەر ئەم بەشە لە ئای گشتیدا لەو باوەڕەن کە گەانکاری لە هەرەمی دەسەاتی سیاسی ەنگە بتوانێت ەنگە خۆش بکات بە حوکمانییەکی دیموکراسیتر و گەاندنەوەی مافەکانی مرۆڤ.
سەرکردایەتی ئەردۆگان نوێنەرایەتی "کەشێکی بونیادیی" دەکات بە تورکیا. شەوازی تاکەوانەی حوکمانی و هەنگاوە هەەکانی سیاسەتی دەرەوە پشەلکردنی مافەکانی مرۆڤ دەخەکی ناجێگیری دروستکردووە. لە کاتێکدا ئەردۆگان توانیویەتی مانەوەی خۆی لە دەسەات بپارێزێت، بەام ئەستا نەك تەنیا بە چاودێران بەکو بە بەشێکی زەرووریا لە ای گشتی تورکیا بەگەنەویستێ کە " ئاشتی و سەقامگیری داهاتووی تورکیا" پێوەستە بە سەرهەدانی سیستەمەکیتری سیاسی هاوسەنگتر و دیموکراسیتر.

---

# ئەریەك فەرەم و قارەمانە تەنیاکان!.. ەزگار عومەر

ەنگە کەم کەس هەبووبێت وەك "ئەریك فرەم" تەبینی هەبووبێت لەسەر مەیلی مرۆڤ بە خۆگونجاندن لەگەە "زەرینە" لە ترسی ئاقیبەت و سزای گەشگیری، فرەم جەخت لەسەر ئەو میکانیزمە کەمەایەتیە بنەەتیانە دەکاتەوە کە ەەفتاری مرۆڤەکان لە قاڵب دەدەن.
لە ئەمەدا ئازایەتیی دەوێت بە ئەوەی جیاواز لە "مەەکان" بوەستیت و تەحەدای نەرمە باوەکان بکەیت و ەاستەوخۆ بەرامبەر دەسەاتی کەمەایەتی و سیاسی قسە بکەیت، بەتایبەتی کاتێک کە ئەو کارە ببێتە مایەی دوورخستنەوە و لاتەریك کردنت. ئەم تاکە کەسانەی کە فرەم وەك پاەوانی ەستەقینەی مرۆڤایەتی دەیانناسێنێت، ەەکی چارەنووسساز دەگەەن لە بزوێنەری پشکەوتنی کەمەگادا.
لە جیهانی ئەمەدا کە قەیرانە کەمەایەتی و سیاسی و ژینگەییەکان

زەرن، پەویستی بەم جۆرە پاڵەوانانە- خاوەندارێتی کاریزمای کەمڵایەتی و توانای ئیلهامبەخشین بە گەلانکاری- لە جاران زۆر بەپێلەترو پەویسترە.
بوونی وەستان بە تەنیا سیفەتێکی دەگمەن و سەرنجڕاکێشە. لە هەووی مۆژووییەوە کەسایەتییەکانی وەک سەکرات و گالیلە و نیلسۆن ماندێلا نموونەی ئەم ئازایەتییەن. بەدواداچوونی بوچانی سەکرات بۆ ڕاستی، سەرەڕای ئاوەژووکردنەووی ئیدانەکردن و دواجار مردن بووە، بنەمای بیری فەلسەفی هەژاوایی دانا. سەرپێچیکردنی گالیلە لە پرەنسیبی سەنتەری کەنیسەی کاسۆلیکی تێگەیشتنی زانستی بەرەوپێش برد.
ئەم تاکانە تایبەتمەندییەکی هاوبەشیان هەبوو: پابەندبوونێکی بە چەواشەکاری بە بنەماکانیانی باوەو حەقیقەت خوازی، بەبێ گوێدانە باجەکەی. ئامادەیی ئەوان بۆ بەرگەگرتنی گۆشەگیری و تەنانەت تەریك کردنی زەرە ملە و ئۆشکەنجەی جەستەیی و دەروونی، تیشک دەخاتە سەر هێزی قووڵی ناوەوەیان و باوەڕی ئەوان بە دەزی خەیان. ئەوان نێک بە قازانجی کەسی بێکەو بە چاکەی گەورەتر مامەڵەیان دەکرد، ئامانجیان هەڵشنکردنەوەی ڕاستی و دادپەروەری بوو بە هەمووان.
لە کەمەگەی هاوچەرخدا پەویستییەکی زۆر بە "پاڵەوانی نوێ" هەیە کە خاوەنی ئەم جۆرە کاریزما و بۆرییە کەمڵایەتییە بن. تەحەددیاتی مەدەرن- وەک گەلانی کەشوهەوا، نایەکسانی سیستەمی و گەندەڵی سیاسی- پەویستیان بە دەنگێک هەیە کە بتوانێت ڕای گشتی هان بدات و ئیلهامبەخش بێت بە کردەوەی بەکەمەڵ.
گرێتا تونبەرگ، مەلالە یوسفزای و دکتەر ئەنتەنی فاوچی نموونەی کەسایەتییە هاوچەرخەکانن کە هەنگاویان ناوە بە ئەم هەڵە، سەکەکانیان بەکاردەهێنن بۆ داکۆکیکردن لە گەلانکاری سەرەڕای ئاوەژووکردنەووی دژایەتییەکی زۆر بوونتەوە.
"کاریزمای کەمڵایەتی" لە دروستکردنی "پاڵەوانی مۆژووییدا" گرینگە کە بتوانێت گەلانکاری بەسەردا بهێنێت. تاکە کاریزماتیکەکان خاوەنی توانای پەیوەندیکردنن لەگەڵ مرۆڤەکان، خستنەووی دیدگایەکی زۆرملە و ئیلهامبەخشین بە ئەوانی دیکە بۆ ئاوەژووکردنەوە. ئەم توانایە بۆ کەسەکانی بچنە ناو دەزی خەیانەوە. ئەم توانایە بۆ کەسەکانی بچنە ناو دەزی خەیانەوە و یەکخستنی خەڵک لە چارەسەرکردنی کێشە ئاڵۆزەکانی کەمەگەی مەدەرن، شتێکی بنەڕەتییە و چیتر کاتی ئەوە نەماوە بە دووددیەوە لەم پرسە بڕوانین.

چاندنی ئەم جۆرە پاڵەوانانە بریتییە لە پەروەردەکردنی ئەو ژینگەیانەی کە بیرکردنەوە و ناکۆکی سەربەخۆ بەهایان پێدەدرێت نێک

سەرکوت بکرێن. دامەزراوە پەروەردەییەکان، پلاتفۆرمە میدیاییەکان و تەکخراوە مەدەنییەکان دەبێ "پاڵپشتوانی بیرکردنەوەی ڕەخنەگرانە" بن، هانی دیدگای جەراوجۆر بدەن و پاڵپشت بن بۆ ئەوانەی کە تەحەدای دەخی ئێستا دەکەن.
ئەو پاڵپشتوانانەی کە دەورن جیا لە مەترسیکان بوستن و ڕاستی بۆ دەستەبات قسە بکەن، بۆ پێشکەوتنی کۆمەڵگا زەر گرنگن. لە سەردەمێکدا کە زەرجار هاندەری یەکسانیبوون و ناکۆکی دەتوانێت مەترسیدار بێت، بوونی ئەم تاکانە هێندەی تر گرنگتر دەبێت.
فۆرم پێشنیار دەکات" بەبێ ئەو جۆرە پاڵپشتوانانە" مرۆڤایەتی چەقبەستوو دەبوو، بەبێش بوو لەو داهێنان و ڕووبینیە ئەخلاقییەی کە پەیوستە بە پێشکەوتن.
کۆمەڵگا بە دانان و پشتگیریکردن لە سەرهەڵدانی سەرکردە کاریزماتیکییە نوێکان، دەتوانێت ئەو گەڕانکارییە پەروەردە بکات کە پەیوستە بە چارەسەرکردنی ئاستەنگە زەقکانی ئەمڕۆ و بنیاتنانی داهاتوویەکی دادپەروەرتر و بەردەوامتر.

**ڕزگار عومەر**

---

# کە "فەیەد" دەبێتە میوانی "پێشەو".. ڕزگار عومەر

وەکو زەربەی ڕەژانی هەفتە بیانیان زوو یەك دوو کاتژمێر لە پارک کات بەسەر دەبەم. ئەم بیانیە دوای وەرزش لە گەڵ "بەشدارعوسمان" بە حەوانەوەی دوای وەرزش چووین قاوەمان خواردەوە. لەم دانیشتنە بەشدار شیعرێکی مامۆستا "عبدواللە پێشەو"ی بە خوێندمەوە بە نەوی (هەم تەم خۆشدەوە هەم ئەویش)، کە زەر کاریگەری لەسەرم دانا، بەشدار ڕۆیشت و من لەو پارکە هەر ئەخولامەوە و بیرم لەدەکردەوە دەتووت من یەکەم جار گوێم لە شیعری مامۆستا پێشەو بووبێت. کە هاتمەوە هەر لە خیاڵم بوو ئەو شیعرە هەر لە خیاڵم بوو، بیە پەیوەندیم کردەوە بە بەشدار و دەقەکەی بە ناردم، کە وەکو دەقیش هاتە بەرچاوم زانیم من لەبەردەم ئیشکی گەورەدام ، هەروەها دنیابووم کە لەبەردەم ڕیسکێکی گەورە دام لە بەکارهێنانی "فرێد"

بە تێگەیشتن لە پێشەوا! چونکە سیگمەند فرەید، باوکی شیکاری دەروونی، حەزکی قووڵی لە یەکتربینی دەروونناسی و ئەدەب، بەتایبەتی شیعر هەبوو. ئەو پێی وابوو ئەدەب وەك بەرهەمکی عەقڵی مرۆڤ، پێنجەرەیەکی دەگمەن دەکاتەوە بە ناو ئەو پاڵنەر و غەریزە نائاگایانەی کە هەڵفتاری مرۆڤ لە قاڵب دەدەن.
بەچوونکانی فرەید سەبارەت بە هەڵنگدانەوەی غەریزەکان لە ئەدەبدا هەگ و ێیشەی لە تیۆرییە فراوانکانیدا هەیە سەبارەت "بە دەروون" کە تێیدا گریمانە دەکات بەشکی زۆری هەڵفتاری مرۆڤ لە ژێر کاریگەری ئارەزووە نائاگاکاندایە، بەتایبەتی ئەوانەی پێوەندییان بە خۆشەویستی و سێکس و شەانگەزییەوە هەیە.
فرەید شیعری وەك فۆرمکی بەهێزی تایبەت لە ئەدەبیات دەبینی کە دەتوانێت ئەم پاڵنەرە نائاگایانە ئاشکرا بکات. زۆرجار لە شیکارییەکانیدا سەرنجی لەسەر ئەوە بوو کە چۆن شاعیران غەریزە سەرەتاییەکانیان دەکەنە چوارچێوەیکی باشا بە دەربڕینی داهێنەرانە. پەسەی بە چوارچێوەکردن وبە باشاکردنی غەریزەکان لە ئەدەبدا، بە بڕوای فرەید، میکانیزمکی بەرگرییە کە تێیدا پاڵنەرەکان یان ئایدیالیزەکردنی "قبوڵنەکراو" لە ڕووی کۆمەڵایەتییەوە دەگۆڕێن بە کردار یان هەڵفتارو پەسندکراوکی کۆمەڵایەتی کە مەقبولیەتی هەبێت وفیلتەرکانی کلتور ببڕێت، کە زۆرجار لە ئەنجامدا دەستکەوتکی خودی پەسەکە دەبێتە چاکسازیکی سادە یان گۆڕە بە هەناسەیکی زیاتر لە کولتوورە داخراوکاندا.
شیعر بە زمانە دەوڵەمەندە هەمزییەکەی و قووڵایی سەزداریەوە، فۆرمکی گونجاوە ئەگەر پێشمەرجە ئیستاتیکەکان و دەوڵەمەندی زمانەوانیەکەی وەڵامی ئەم پەسە بووبێت.
کاتێک باس لە شاعیرانی پیاو دەکرێت، فرەید بە تایبەتی گرنگی بەو شتە دەدا کە چۆن بەرهەمکانیان هەڵنگدانەوەی قووڵترین ئارەزوو و ململانێ "چارەسەرنەکراوکانیانن"، کە زۆرجار هەگیان لە ئەزموونە سەرەتاییەکانی خۆشەویستیدا بوو. فرەید بەناوبانگ بوو کە دەیگوت خۆشەویستی یەکەمی پیاو کە بە شێوەیکی تایبەت لە سەرەتای منداڵیدا ئەزموون دەکرێت، جێپەنجەیکی نەسڕاوە لەسەر دەروونی بەجێدەهێڵێت.
ئەم وابەستەییە سەرەتاییە، زۆرجار بە دایک یان کەسایەتییەکی دایک، پێوەندییە سەزداریەکانی داهاتوو و دەربڕینە داهێنەرکانی لە قاڵب دەدات.
لە چوارچێوەی شیعردا فرەید پێی وابوو کە شاعیرانی پیاو زۆرجار لە هەگی بەرهەمکانیانەوە سەردانی ئەم خۆشەویستییە سەرەتاییە دەکەنەوە. شیعرکانیان دەبێتە ئامرازێک بە پرسەسکردن و گەان و

هەندێکجار ئایدیالیزەکردنی ئەم خۆشەویستییە یەکەمە، کە بە درێژایی ژیانیان وەک کاریگەرییەکی بەهێز، هەرچەندە زەرجار نائاگایی، دەمێنێتەوە.
بە نموونە شیکارییەکانی فرەید بە بەرهەمکانی یەهان ڤۆلفگانگ ڤۆن گۆتە، تیشک دەخاتە سەر ئەوەی کە چۆن ئەزموونە سەرەتاییەکانی شاعیر و خۆشەویستییە یەکەمکانی شاعیر کاریگەرییان لەسەر شیعرەکەی هەبووە.
تەوانینەکانی فرەید بە تێنگەداندەوەی غەریزەکان لە ئەدەبدا، بەتایبەتی شیعر، جێخت لەسەر ئەو بیرکەیە دەکێنەوە کە بەرهەمە داهێنەرەکان تەنها دەربڕینی هونەری نین بۆکو "بۆگێنامەی دەروونیشن" کە کارەکانی ناوەوەی عەقڵی مرۆڤ ئاشکرا دەکێن، کە بە ئەزموونە سەرەتاییەکان و ئارەزووە نائاگاکان لە قاڵب دراون.
بە شاعیرانی پیاو، کاریگەریی هەمیشەیی خۆشەویستی یەکەمیان، تەوەری سەرەکییە، کە سەرچاوەیەکی دەوڵەمەندی قووڵایی سەزداری و ئاڵۆزی لە بەرهەمکانیاندا دابین دەکات.
لە کۆتاییدا، ڕوانگەی فرەید سەبارەت بە تێنگەداندەوەی غەریزەکان لە ئەدەبدا جێخت لەسەر پەیوەندی نێوان دەربڕینی داهێنەرانە و عەقڵی نائاگا دەکاتەوە. لە چاوێلکەی شیکاری دەروونییەوە، شیعر وەک میدیایەکی بەهێز سەرهەڵدەدات کە غەریزە سەرەتاییەکان و ئەزموونە سەزداریە سەرەتاییەکان بەرز دەکرێنەوە بە ناو دروستکردنی هونەری، تەوانینەکی قووڵ بە بارودۆخی مرۆڤ پێشکێش دەکێن. بەر لەوەی بچمە ناو شیکردنەوەکە لام گرنگە خوێنەران دڵنیا ببینن وبیخوێنەوە:-

هەم تەم خەشدەوە هەم ئەویش
عەبدوللا پێشەو
کە من تەنیا جارێک بژیم
هەم تەم خەشدەوە، هەم ئەویش
کە من تەنیا جارێک بژیم
نە تیشکی ڕۆژ دەتارێنم،
نە تریفەی مانگشەویش

---

ئەگەر دوو جار ژیابام
خۆشەویستم هەر تۆ دەبووی لەمیانا
لەیتردا
ئەوم دەکرد بە تاقانە

بۆم... چبکەم!
کە من تەنیا جارێک بژیم،
چارەم نییە،
هەم تەم خەشدەو، هەم ئەویش
هەم تیشکی ژۆر دەپەرستم،
هەم تریفەی مانگەشەویش!
( دیوانی "ژۆر نییە لەتان تووڕە نەبم" ١٩٧٩
شیکردنەوەی ئەم شیعرە لە چاویلکەی تیۆرییەکانی سیگمەند فرۆید سەبارەت بە ڕەنگدانەوەی غەریزەی پیاو لە شیعردا، ئەوەمان بۆ دەردەکەوێت کە چۆن ئارەزووی نائاگا و ململانێ ناوخۆییەکان لە دەقە داهێنەرەکاندا دەردەکەون.
شیعرەکە پیاوێک دەخاتە ڕوو کە لە نێوان دوو ژندا لێت بووە، کە بە مانگ و خۆر بەراوردیان دەکات. ئەم "دووانەیی و بەراوردکردنە" پێشنیاری ململانێیەکی قوویی ناوخۆیی شاعیر دەکات، کە ڕەنگدانەوەی چەمکی فرۆیدە بۆ خەشویست یان مەحبوبەی یەکەم.
لەم شیعرەدا دەکەرە ئەو دوو ژنە وەک نوێنەرایەتی لایەنە جیاوازەکانی حەز و غەریزەی شاعیر سەیر بکرێن.
(( کە من تەنیا جارێک بژیم/
هەم تەم خەشدەو/ هەم ئەویش ))
فرۆید پێی وابوو کە ئارەزووە چارەسەرنەکراوەکانی پێوەندییە سەرەتاییەکان زۆرجار لە تەمەنی گوورییدا سەرهەڵدەنەوە، بەتایبەتی لە چوارچێوەی ڕەمانسیدا. ئاگەیاندنی خەشویستی شاعیر بە هەردوو ژنەکە لە یەک کاتدا ئاماژەیە بە ململانێیەک بە ئاشتکردنەوەی ئەو ئارەزووە کەبەکارانە.
ئەم خەشویستییە دووانەیە دەتوانرێت وەک دەرکەوتنی پەداویستییە "سەزداریە چارەسەرنەکراوەکان" و سەختی کۆنەکردنی ئەم غەریزانە بە پێوەندییەکی تاک و پەسەندکراوی کۆمەڵایەتی لەکبدرێتەوە.
کە من تەنیا جارێک بژیم/
نە تیشکی ژۆر دەترسنم/
نە تریفەی مانگەشەویش
وێنەسازیی "ڕووناکی ژۆر" و "ڕووناکی مانگ" هەمای ئەو سیفەتە جیاوازانەن کە ئەو دوو ژنە نوێنەرایەتی دەکەن. خۆر، یان ڕووناکی ژۆر، دەتوانرێت پێوەست بکرێت بە هەشیاری و ڕوونی و ڕەنگە ژۆرامەندی کۆمەڵایەتییش بگرێتەوە، لە کاتێکدا مانگ، یان تیشکی مانگ، پێشنیاری نائاگایی و نهێنی و ئارەزووە شاراوەکان دەکات.
لێرە بە ئاسانی دەتوانین بڵێین: ئەم دێرە وەک هەوڵی شاعیر بە هاوسەنگکردنی پابەندبوونە هەشیارەکانی لایەك، لەگەڵ ئارەزووە

نائاگاکانیەتی ، کە ڕەنگدانەوەی گرژییە سروشتییەکەیە لە پەیوەندی لە چوارچێوە دانان و بە باڵا کردنی غەریزە بۆ فەرمانکانی پەیوەندکراوی کۆمەڵایەتی.

ئەگەر دوو جار ژیابام/
خۆشویستم هەر تۆ دەبووی لەمیانا/
لەویتردا
ئەوم دەکرد بە تاقانە/
بەڵام... چبکەم!

ئێم دەرانە؛ خواستی شاعیر بۆ چارەسەرکی مەحاڵ ئاشکرا دەکات- هەبوونی دوو ژیان و دوو ژن بۆ تەرکردنی سۆز و خۆشویستییە دابەشبووەکانی.

تێری فرێد بۆ "بۆدیهەنانی ئاوات یان ئارەزوو" لێرەدا دیارە، کە شاعیر گوزارشت لە خواستکی قووڵ و دەستنەکەوتوو دەکات.

دەروونی شاعیرەکە لە ڕەگەی شیعرەکە بەکارهێنانی "ناوەڕاست" و "تاکە" چارەسەرکی ئایدیالیزەکراو پێشنیار دەکات کە هەر ژنێک بتوانرێت بە بە ململانێ بۆ تەواوی خۆشبوێت، کە لە واقیعدا، بۆ مەحاڵی دەمێنێتەوە.

کە من تەنیا جارێک بژیم/
چارەم نییە/
هەم تەم خۆشدەوێ/ هەم ئەویش/
هەم تیشکی ڕۆژ دەپەرستم/
هەم تریفەی مانگشەویش!/

دەڵاکانی کۆتایی جێخت لەسەر قبوڵکردنی دەست لەکارکێشانەوەی شاعیر بۆ دەخی خۆی دەکەنەوە. دووبارەبوونەوەی "تەنها یەکجار دەژیم" جێخت لەسەر حەتمییەتی ململانێیەکی دەکاتەوە، لە کاتێکدا "چارەسەر نییە" سروشتی هەڵنەهاتووی غەریزە دابەشبووەکانی پیشان دەدات.

کردەی پەرستنی "هەردوو تیشکی خۆر" ئاماژەیە بۆ ڕەزگرتنێکی قووڵ بۆ هەردوو ئەوینەکەی، کە ڕەنگدانەوەیە بۆ بەتوانایی شاعیر لە هەبژاردن و لیست کردنی کامیان یەکەم کامیان دووەم، ئەو ئەوینی پاکی دابەشبوو بەسەر دووبەش ڕەگەی پێنەدا ێیسکی بۆ یەکەم کردن و بۆ دووەم کردنی هیچ لە ئافرەتکان بکات. ئێم دەخە تەنیا تایبەت نیە بۆ دوو ئافرەتکە بەکو ئیعتیراف کردنکی دەروونیشە بۆ لەتبوونی دەروونی شاعیر خۆی، لێرە دەروونی شاعیر بۆ ئەوی فشار لێم میحنەتە کەم بکاتەوە دە لە تەکستکە خۆی دەناسێنە بۆ " ئەوانیتر" ، ئەمە ئەو چرکەساتانەیە کە "دانپێدانانک" دەروونی شاعیرەك لە فەرمی داهێنانکی شیعریدا بۆ ئاڵەزیی ئارەزووکانی مرۆڤ دەخرێتە ڕوو کە بۆ ئاسانی چارەسەر ناکرێ.

لە کۆتاییدا دەتوانین لە چاویلکەی فریدیەوە ئەم شیعرە وەک گۆرانکی قووڵ لە غەریزە نائاگاکانی شاعیر و ململانێ ناوخۆییەکانی شاعیر سەیر بکرێت.
یەکخستنی خەر و مانگ، دەربڕینی خۆشویستی دووانەیی و تامەزرۆیی بۆ چارەسەرکی دەستنەکەوتوو، هەموویان ڕەنگدانەوەی ئەو بنەما دەروونییە قووڵانەن کە فرید پێیوابوو ڕەفتاری مرۆڤ و دەربڕینی داهێنەرانەیان لە قاڵب داوە.
شیعرەکە وەک وێنایەکی زیندوو دەبینرێت کە چۆن غەریزە و ئارەزووە چارەسەرنەکراوەکانی پیاوان لە شیعردا دەنگدەزنەوە، تابلۆیەکی دڵەڕاوکێی قووڵایی سەزداری و دەروونی پشکۆش بکەن، عەبدوللا پشێو لەم تەکستەدا شاعیر نیە، بەڵکو نیگارکێشێکی هاستگۆ و پڕ لە جوانییە.

---

# کە لە شەش دەترسێت؟.. زگار عومەر

ناسنامەی کتێب
ناوی کتێب : کەمەنیستەکان لە شەرش دەترسن
بابەت: چوار چاوپێکەوتن
نووسەر : ژان پۆل سارتەر
وەرگێڕان : شوان ئەحمەد
لە چ زمانێك وەرگێڕان کراوە سەرچاوەکەی : ئاماژەی پێ نەدراوە
لایەن وەرگێڕو لایەن خاوەنی بڕاوکراوە (ڕۆکخراوی ئازادبوون)
چاپخانەی: کاردۆ
تیراژ: ٥٠٠ دانە
نرخ: ٤٠٠٠ دینار
نۆبەتی چاپ: چاپی یەکەم- ٢٠٢٣

ئەم کتێبە لە زێر ڕووگرنگی خۆی هەیە، ڕوویکیان هەزی بزواندنی کەمەڵایەتی " گەنج" ڕەنگ کە گەنجان لە سیاسەت بیبینن، ڕووکەیتری بریتیە لە ڕەخنەی فەیلەسوفکی گرنگی وەکو سارتەر کە تەنیا وەکو فەیلەسوف بەشداری نەکردووە لە شەرشی ١٩٦٨ فەڕەنسا

بەکو خیشی چالاکوانکی بەر لە شەرش و دوای شکتی شەرش بوو.
بیروڕاکانی لەم چاوپکەوتنانە بیان کراون زادەی ئەزموونی مەیدانیی شەشکەو ئەو چوارچێوە مێژوییەی جیهانە کە لەو سەردەمی (١٩٦٨) زاڵ بوو بەسەر بارودۆخی سیاسی و ستراتیژی دونیا بە تایبەتی ئەوروپا لە ژێر سایەی هەردوو جەمسەری سڤیەت و ئەمریکا.
بە تێگەیشتن لەم کتێبەو لە شەرشی ١٩٦٨ لە فەرەنسا ئەبە دەگەڕێ سەرکیەکانی پێك هاتەی دونیای ئەو سەردەمە بخەینە ڕووەو.لە نەو دونیای ئەو سەردەمەدا جیهان لە نەو شێوەیەك ڕووداوی گەورەدا خەی پێناسە دەکرد بە تایبەت بە لە ڕووی سیاسی و دووبارە پێدابوونەوەی " ئومەد" بە بزوتنەوەی چەپ کە ئەو دەمە هەژموونی نێك تەنیا بەسەر بزوتنەوەی چینی کرێکارو توێژکانیتر هەبوو بەکو ببووە پەرچەمی سیاسی جیهان بینی بزوتنەوەی خوێندکاران نێك تەنیا لەفەرەنسا بەکو لە زۆربەی ئەو وڵاتانەی بەرەنگاری گەورە لە ئارادابوو.
یەکێك لە خاسیەتە گرنگەکانی ئەم شەشە، بە تایبەتی لە کانونی بەرەوبردنیدا بریتی بوو لە یاخی بوونکی ووردی نێك تەنیا دژ بە سیستەمی کاپیتالیزم ، بەکو یاخی بوونیش بوو لەو بلەکە مێژوویەی کە شوناسی چەپی لە ئاستی دونیادا مانەپەل کردبوو. لە سەر ئاستی نەو نەتەویدا و لە زنجیرە ڕووداوە مێژوویەکانی بەر لە شەش، ڕووداوکی گرنگ ڕووی دا لە تێك شکاندنی تابوویەکی گەورە کە بریتی بوو لە :- ڕاپەرتی خرۆشف دژ بە جۆری دەسەڵاتداریتی ستالین لە ساڵی ١٩٥٦ دا لە پاش مردنی ستالین. ئەم ڕاپەرتە کە لە سەنتەری ئەو فەرمە لە کەمەنیزمی سەدەی بیست بەاوکرایەو، درزکی خستە نەو ئەو دیوارە بیروکراسیەی کە نەیدەهشت نەوەیکی نوە لە گەنجانی کەمەنیست سەر لە نوە بنیاتی ئەلتەرناتیفی کەمەنیستی بکەنەو لە دیدگاو لە پراکتیسدا. دوای ڕاپەرتکەی خرۆشف دوو جەر لە مامەڵە هەبوو لە گەڵ ئەم ڕاپەرتەدا،دونیای سەرمایەداری لە بلەکی ڕێژاوا کردی بە کەرستەیکی پڕوپاگەندەی شەڕی سارد دژ بە کەمەنیزم ، مامەڵەیکیتریش بریتی بوو لە قەستنەوەی ئەم دەرفەتە بە بەرژوەندی کەمەنیزم .
بەشی زۆری بەرەنگاریکانی خوێندکاران وبزوتنەوەی کرێکاری لەسەرەتای شەستکانادا هەوەستی فەرمییان بریتی بوو لە تازەکردنەوەو دەوڵەمەند کردنی کەمەنیزم و موتوربە کردنی تەوانینی تازە و ئاکشنی جەریئانە نێك تەنیا لە ئاستی نوخەیی وەاتکاندا، بەکو لەسەرئاستی نونەتەویشدا و ئەو کەشو گرفتانەی کە بوعدی جیهانیان هەبوو چەشنی؛ قەیرانە ئابوریەکان، شەڕکان وەکو شەڕی ڤێتنام، خەباتی گەلانی ژێردەستەی کەلەنیالیزم

بە سەربەخۆیی هتد.
تەوانینی دیدی سیاسی ئەو بزوتنەوەیی شەشی فەرەنسای بەرپا کرد،سەرەتای ئەوەی هەرەمکی پتەوی سیاسی نەبوو بەڵام بەچونیان لەبەرامبەر هەموو ئەو مەسەلانەی لەسەرەوە ئاماژەیان پێکرا زۆر ڕوون ئاشکرابوو. بزوتنەوەی دژی شەڕ کە لە ئەمریکاش تەشەنەی کردبوو هتد نەبوو لە وەستانەوە دژ بە شەڕی ڤیتنام و خانە کردنی وەکو شەڕکی ئیمپیریالیستی و دژە ئازادی. لەبەرامبەر خەبات بە سەربەخۆیی گەلانی ژێر دەستەش؛ ئەم بزوتنەوەیە یەك دیدی زۆر ڕوونی هەبوو کە داوای کشانەوەی دەسبەجێ ی سوپای ووڵاتانی خۆیان دەکرد لەو ووڵاتانەو پشتگیری شەشیان دەکرد.کاتێکیش ئەم شەشانە سەرکەوتنیان بە دەست هێنا، هتد ئەوخە بوون بە مەتیقێکیتری مەعنەوی بە ئەم بزوتنەوەیە نەك تەنیا لە فەرەنسا بەڵکو لە شارە سەرکیەکانی ئەم سەرو ئەوسەری دونیا وەکو بلفاست و بەرلین و مارلبەرن ومکسیکۆ.
چەند مانگێك بەر لە دەستپێکی شەشی ساڵی ١٩٦٨ لە فەرەنسا ، بزوتنەوەی خوێندکاران لە مانگی ١ و ٢ ی هەمان ساڵ لە شاری بەرلین کۆنگرەیەکی نەو نێتەوەییان بەست بۆ ئاڵ وگۆڕ کردن و ئارایشت دانی هەڵوێست و ساغ بوونەوە لەسەر چەندین پرسی گرنگی ئەو سەردەم. گرنگترین پرسەکانی ئەو کۆنگرەیە ڕەی گرە دانی خەباتی کرێکاران و بزوتنەوەی خوێندکاران لە دروست کردنی گەڵانکاری چیێ ؟ هەڵوێست بەرامبەر شەشی ڤیتنام ، ڕەی " توندو تیژی " لە شەشدا لە ئەجێندای گەرمی ئەو کۆنگرەیە بوو، هتد ئەوخەش دوای ئەو کۆنگرەیە بوو کە خوێندکاران یەکەم جار لە ئیتالیا ئاکشنی گەورەی سەرتاسەریان بەڕێوەبرد.
شەشی ١٩٦٨ لە فەرەنسا تەنیا بە چەپی نوێ گرنگی نەبوو وەکو " دەرفەت و ئومێد " بەڵکو بە دوو ڕەقیبی جیهانیش سەرئێشەیکی مێژوویی گەورە بوو. ئەم دوو ڕەقیبە؛- کە لە لایەك سەرجەم ووڵاتانی دونیای کاپیتالیزم دەگرێتەوە، لە لایەکیتریش ئەو بلۆکەی لە ژێر شوناسی کۆمۆنیزمی سۆڤیێ بیست هەبوو ( قوتبی سۆڤیێت) دەگرێتەوە .
هەردوولا دەڵێن هۆکەی زۆریان هەبوو دژ بەو شەشە و لەلای ئەوان گرنگی ئەو شەشە وەکو "هەشە " ی هتد ئەوخە ئەژمارکرا هەم لە دونیای لیبرال هەم لە دونیای بیروکراسی کۆمۆنیزمی سۆڤیێ بیست. ئەمەش یەکێك لە هۆکارە سەرکیەکانی شکست پێهێنانی شەشکە بوو.
هەردوو قوتب جۆرێك لە هەڵوێستی نۆنسراویان یان نافۆرمیان هەبوو لەوەی کە ئەم شەشە نابە سەرکەوە. حیزبی شیوعی فەرەنسی لە ڕوی مێژوویەوە تا ئێستا بەوە تاوانبار دەکرێ کە لە پاڵ فاکتەکانی تۆندوتیژی سیستەمی عورفی و سەربازی ئەو دەمەی فەرەنسادا، ئەویش

□□ی هەبوو لە ئارایشت دانی مەیدانیی ئەم □□کۆتنە جیهانیەی دژ بە شۆش.
ئەو حیزبە، ئەو دەمی یەکێك بوو لە حیزبە هەرە گەورەکانی فەرەنسا و زۆربەی سەندیکاو یەکێتیە کرێکاریەکان لە ژێر نفوزو هەژموونی ئەودابوون.□□ژنامەی □□ژانەو هەفتانەو چەندین چاپخانەی کتێب و بڵاوکراویتری لە ژێر دەستا بوو. ئەندامانی حیزب لە ژێرەوە □□ژانە تەکۆشی شۆرش بوون، بەڵام چەندین سۆرچاوەی مێژوویی ئاماژە بەوە دەکەن کە □□بڕایەتی ئەم حیزبە بە فشاری سۆڤیەت لەسەرەوە بە نهێنی لەگەڵ حکومەتی دیگەڵ خۆریکی سەودا بوون بە کۆتایی پێهێنانی شۆش .
ئەم لە کاتێك بوو کە لە □□ژانی کۆتایی ئایاری ١٩٦٨ مانگرتنی گشتی کرێکاران وجوتیاران قوتابیان وفەرمانبەرانی دەوڵەت گەیشتە ئەوپەڕی خۆی و یەکەم جار بوو لە مێژوویی جیهان ١٠ ملیۆن کەس لە مانگرتنی گشتیی ووڵاتێك بڵشدار بن. حکومەتی دیگەڵ ئەفەری زیادکردنی لەسەدا بیستی خستە بەردەم سەندیکا □یفەرمیستەکانی کرێکاران کە بڵشك □ازی نەبوون و بڵشك لەوان □ازی بوون و بانگەشەی ئەویان دەکرد کە با مانگرتن بوستە چونکە ئەم مەرجی دیگەڵ بوو.
دیگەڵ پشنیاری ئەوی کردبوو بە حیزبی شیوعی فەرەنسی کە ئەم شۆڕە لە هەڵبژاردن ساغ بکرێتەوەو ئەوان لە هەڵبژاردن پشکی زۆرتری دەسەڵاتیان بەردەکەوە. حیزبی شیوعی خۆشی متمانەی تەواوی بەوە هەبوو کە لە هەڵبژاردن دەنگی زۆرینە دەهێنێت. ئەم " دنیایێ " مەرجدارێ بریتی بوو لە کۆتایی پێهێنانی مانگرتن و شۆش .
چەند سۆرچاوەیەکی حیزبی شیوعی فەرەنسی ئەم هەڵوەستەی خۆیان وەکو بەرگێ گرتن لە خوێن □شتن و شۆی ناوخۆلە قەڵەم دەدەن و ئەوان لەو باوەڕەبوون کە ئەژموونی ئیسپانیا لە فەرەنساش دووبارێ دەبوو، بزوتنەوەی چەپ وکرێکاران خۆیتانی خوێن دەکران و بڕی □استیش بە دەسکەوتی باشتر سەردەکەوت، هەندێك لەکدانەوێ ئەم هەڵوەستێ بە عەقلانی لە قەڵەم دەدەن و هەندێکیش بە سات و سەودا بە شۆش.
□استێ شۆشی فەرەنسای ١٩٦٨ تەمەنی لە هی کۆمۆنەی پاریس لە سالی ١٨٧١ دا کەمتر بوو، □استێ ئەویش چەشنی کۆمۆنە سەرکوت کرا و بە زەبروزەنگی سیستەم کۆتایی پێهات، بەڵام لە □ووی پرنسیب و مێژووداو فاکتی " دەرفەت و ئومێد " ی هەشتا بە زیندوویی ماوەتەوەو درێژەی هەیە! تەنانەت زۆربەی □□خنەگرانی باڵی چەپ لە ئەمڕۆدا هەمکاریی نەوان بزوتنەوەی ئەمڕۆی خوێندکاران و کرێکارانی ساڵی ٢٠١٨ لە ئەمڕۆی فەرەنسادا وەکو کلتورو □□حی ئەم شۆشە پێناسە دەکەن. هەر لەبەر ئەمشە سۆرکی ئێستای فەرەنسا ماکرۆن بانگەوازی ئەوی

دەکرد کە دەوڵەت بە فەرمی یادی ئەم شەڕە بکاتەوە! دیارە نەك وەك لە ئامانجگرتنی ئامانجەکانی ئەو شەڕە، بەڵکو وەکو چەند ئەنجامگیریەکی " ئازادی " تاکە کەسی بە تێگەیشتنە لیبرالیەکەی، بە دزین و تاڵان کردنی بەها سەرکیەکانی ئەم شەڕە.
لە ساڵی ١٩٦٨ لە فەرەنسا ؛ تەنیا کارگەکان لە لایەن کرێکاران و فەرمانبەران داگیر نەکرا، بەڵکو پرسی " خەباتوبەردنی " کارگەو دام ودەزگاکان لە لایەن چینی کرێکارەوە وەکو پرسێکی ئیداری شەڕش خرایە ڕوو، تەنانەت چەند هێزێك بەر لەسەرکوت کردنی یەکجارەکی شەڕش چەندین کارگەو دامەزراوە لە لایەن خەیانەوە بەڕێوە دەبران .
لە ١٩٦٨ی فەرەنسادا؛ یەکەم جار بوو لە مێژووی مەدەرنە " زانکە " لە ئاستێکی مەیدانی بەربڵاودا بێتە دەرەوە لە دیکەی ئەریستۆکراتی ئەکادیمی بەتاڵ. زانکەکان داگیرکران لە لایەن خوێندکارانەوە، هێزانە دەیان سمیناری فیکری و فەلسەفی و سیاسی بەڕێوە دەچوو. پرسی سەرەکی ئەم بزوتنەوەیە لە زانکە تەنیا ئەوە نەبوو کە هێڵی چەپ لە زانکە چیە ؟ بەڵکو پرسیارەکی قوڵتربوو، پرسیارەکە ئەوەبوو چۆن دەکرێ زانکە ببێتە کەرستەی دروست کردنی گۆڕانکاری ڕیشەیی و شەڕشگێڕانە لە کەمگە؟
هەمان ئەم پرسیارە سەرکیە دەبێ وگرنگە چەپ لە ئەمڕۆدا لە خەی بکات ! نەك تەنیا وەکو ئەوەی کە گروپێکی گەورەی کاریگەری کەمایەتی چەشنی " گەنجان" لە زانکەکانن، بەڵکو وەکو ئامادە کردنی دەخی هاوچەشنی ئەم شەڕشە لە بواری هەمکاریی چینایەتی و پشتەوایەتی. چونکە ئابڕانی بزوتنەوەی کرێکاری لەو سەردەمە لە پاڵ هێگەزی چەپ بوون، هێشنبیری وبیرتیژی سیاسیەوە، لە ڕووی دیمۆگرافیای کەمایەتیەوەش بەشی زۆریان " یاخی" بوون و " گەنج" بوون کەیانی دەکردەوە.

---

# کە بوو قسەی بە سیستەم گوت؟.. ڕزگار عومەر

لە پێستکی فەیسبووکدا، نوکتەیەك بەاوکراوەتەوە. ئەم نوکتەیە بایەخێکی گرنگی هەیە لە کردنەوەی دەرگایەك بە تێگەیشتنێک لە ئەمەمان لە گۆشەیەکی تروە. لە کاردانەوەی ئەم نوکتەیە لایك و

کەمینت بە پەستەکە هاتبوو، کە یەکێك لە کەمەندەکان لە ڕووی بایەخەوە تەواوکەری نوکتەکەیە. ئەم نووسینە قسە لەسەر ئەم نوکتەیە و ئەم کەمەندە دەکات، سەرەتا لە خوارەوە نوکتەکە و کەمەندەکە دادەنێین.

**نوکتەکە:**

کابرایەکی دەچێتە بنکەی پۆلیس پێیان دەڵێت "بەبەغایەکم لێ ونبووە، پۆلیسی بنکە پێی دەڵێن ئێنجا ئەمە چی بکەین! خاوەن بەبەغا پێیان دەڵێت ئۆگەر دەزیتانەوە هەرچی گوت تەعبیر لە ڕای شەخسی خۆی دەکات پەیوەندی بەمنەوە نییە".

**کەمەندەکە:**

"هەر لەبەر ئەم ترسە، ئەوە چەند ساڵە بە دوای بەبەغایەکی کۆ و لا دەگەڕێم دەستم ناکەوێ، تاقیبەکم بە بکە خێرت دەگاتێ".

لەپشتەوەی پەسەی دروستبوونی نوکتە و دووبارە بەرهەمهێنانەوە و بەکاوکردنەوەیەدا، لەپشتی پەرچەکردارێکی پەکەنین و زەردەخەنەمان بە نوکتە، تۆندوتیژییەکی سیستماتیك خۆی گرمەڵە کردووە، تۆندوتیژیەك بریتییە لە چەپاندن – کبتکردنی ئازادیەك کە گیان بە دواییدا لە دەرفەتکانی مەژووی تازەدا هیچ ڕێگایەکی کراوەی مسۆگەری نییە، زەرورەتی ئەم گیانەش لەئەنجامی نەمانی باڵانسی هێزدا، بەناچار هەموو ئەم ئاماژەیە و ئەم کەبتە بە دووەم جار کەبت دەکاتەوە و دەیکا بە پەکەنین بە نوکتە.

گرێی ئاماژ و دژبەیەکی ئەم نوکتەیە لەو خاڵەوە دەست پێدەکات کە کابرایەکە جۆرێك لە دەنیایی هەیە لە دەزینەوەی بەباغەکە، ئەمەش تەنیا پەیوەندی بە تواناکانی هێزی پۆلیسەوە نییە لە ڕووی لەجستیەوە، بەڵکو پەیوەندی بە دەنیایی هەیە لەوەی هیچ لەم سیستەمە چاودێرییە ون نییە و ون نابێت (چەشنی ئەم جۆرە سیستەمە لە ڕەمانی ١٩٨٤ی جۆرج ئۆروێڵ باس کراوە)، لێرەدا کابرای خاوەن بەبەغا خاوەنی تەنیا یەك "موتەقە" کە ئەویش هێزی لەبن نەهاتوو و ئەفسانەیی سیستەمی چاوساغ و موراقەبەیە لە دەزینەوەی بەباغەکە.

تا ئێرەش ئەمە تەنیا وا مامەڵە لەگەڵ توکەی دەرەوەی ئەم ترسی کابرا دەکەین، توکەی ترسەکە دەزینەوەی بەباغەکەیە، بەڵام ناووکی ترسەکە ئەوەیە بە دەنیایی "من کەشف دەبم کە قسەم بە سیستەم گوتووە"، ئیتر لێرەدا لە یەك کاتدا دەزینەوەی بەباغەکە کۆتایی

پەسەی گەان و سەرەتای دەستپەکردنی پەسەی موحاسەبە و سزایە!

لەژیکی پەنای بەرهەمهەنانی نوکتەکە زەر ئیلتیزامی بە سنوورە داخراوەکانی دەخی چەپاندنەکە (کەبتەکە) کردووە، بەیە زیرەکانە، بەەام بە مەکشوفی دەیەوە وا نیشان بەدات کە ئەبگەکتیڤەکە بەبەغایەکی وەە، بەەام لە ەاستیدا ئەبگەکتیڤەکە خاوەنی بەباغەکەیە، کە بە پەی خەی دەچەتە بنکەی پالیس، بە ئەوەی پەشوەختە "پاکانەیەك" بکات بە تاوانەك کردووەیتی.

ترسی خاوەنەکە ئەوەندە ئەرگانی و بەهەزە کە دەیەوە ئەقەکانی ئەم ەوداوەی بەەوەیە "ئاشکرابوونی خەی" لە ەووی کات و زەمەن نا، بەکو لە ەووی قەبارەی پەرچەکردار کورتتر بکاتەوە، بەم چوونەی بە بنکەی پالیس برەکەك لەو هەیجانە پە لە دەنیایە وەردەگرەت کە ەەنگە "مەرگ"ی بەدوادا نەبەت، بەەام گرەیەکەش لەرەیە کە سامی کەشف بوون لە بەرانبەر سیستەم لە خودی مەرگ کاریگەرترە، بە تایبەتی چاوەەکردنی چرکە بەچرکەی ئاشکرابوون بە جەرەك تەقەنەرە کە زەمەن چیتر پەوەرەك نییە، بەەکو "حەتمیەتی ئاشکرابوونە" کە یەقینترین ماشەنی مسگەرکردنی کەتایی چاوەەوانکردنی ەوداوەکەیە، بەەام هەشتا کابرا لە هەوەی ئەوەدایە بەلای کەمی "نەفیکردنەکی پەشوەختە" تەمار بکات، نەك بەوەی لە ناخی خەی باوەەی بەوە هەبەت کە ئەم نەفیە قەناعەت بە ئەفسەر و موحەقیقی بنکەکە دەکات، بەەکو ئەو ناەاستەوخە لە تەواوی هەزی لاشعوری خەیدا بە شوەن تەمارکردنی ئیعترافەکە بە شەوزای "ئیعتیراف نەکردن"، بەیە کاتەك دەەەت هەرچییەك بەبەغاکە گوتی ەای شەخسی خەیەتی، ئەمە لە دیالەکتیکی ئاوەژووی (دەروون و زماندا) نەگوتراوی ەاستەقینە جەی لەق دەبەت بە گوتراوەکی ساختە لەبەر بەرانبەرکەی دوو لەژیکی جیاواز نا، بەەکو لە بەر دەەانی "پاەنەرەک" لە بەرانبەر "پاەنەرەک"ی تردا.

ئەتمەسفیری تەواوی نوکتەکە لەسەرەتاوە تا کەتایی ئەو ئیحایەی تەدایە کە کابرا قسەکەی کردووە، ئەو ئیحایەشی تەدایە کە ئەستەمە موحەقیقی بنکە باوەەی پە بکات، واتا نەگوتراوە ەاستەقینەکە کە لە زمانی زنجیرەیی نوکتەکە هیچ شوەنەکی نییە، بەەام لە هەموو ەوییەکەوە گەیشتووە و ئامادەیە، نەگوتراوە مەکشوفەکە ئەوەیە "هەرچییەك لە بەبەغاکە گوتان لە بوو قسەی منە"، بەەام خاوەن بەبەغاکە زەر بەلاوازی سەرکەشیەکی سوریالی دەکات کە زیاتر لە هەبەزین و دابەزینی مریشکی سەربەاوی بە سەر دەکات، ئەمەش هیچ پەیوەندییەکی کەمەایەتی و زاتیی نەماوە بە "جورئەت" هەبەت یان نەبەت، بەەکو وەکوو قوربانییەك بە مەکرەوە دەیەوە دوا کارت

بەکاربهێنێت، ئەو پەنا دەباتە بەر سیحری زمان !

چونکە زمان ئەو ئومێدی پێدەدات کە بتوانێت دوا گەمەی گەمەکی دژاو بکات لە قۆناغەتپەڕبوونی سیستەمی سیخوڕی، ئەوەش بە مەبەستی "ڕزگار"بوون نییە لەو کردەی لە دەستی دەرچووە، بەڵکو تەنیا دیاریکردنی مەودای تەحەمولکردنی تاقانی کەشفبوون و پەرچەکرادری سیستەم درێژبکات.

هەم نوکتەکە و هەم کەمێنتەکە لە پەیوەندییەکی بەتینی هاوکێشە و پێنسیپە دەروونیەکانی "درکاندن- یان قۆناغێك واوەتر دانپێدانانی "ناڕاستەوخۆن. دکتۆری دەروونی بەر لەوەی نەخۆش بگەیەنێتە قۆناغی درکاندن، جا درکاندنەکە بە قۆناغی "نەفی" تێپەڕێت یان نا، دەخێك لە متمانە دروست دەکات بە نەخۆش وەکوو تاقە دەرفەتی داگرتنی ئەو بارە قورسە لە ناکۆکی و پشێویەکانی ناوەوە.

سۆشیال میدیا وەکوو هەڵبژاردە دیزاین نەکراوە بە ئەوەی لەگەڵ هەمان ئەو متمانەیە ببینێت کە دکتۆری دەروونی بە نەخۆش دروستی دەکات، بەڵام فەیسبووک لە تەمەنی ئێستای خۆیدا بارگاوی بووە بە زەر دیاردە کە دوورە لە ئامانجی دروستکردنی، هەندێک ئەرکی نافەرمی بەسەر بارکراوە کە "ئاماژەدەبوون" لە نەویدا لەگەڵ کەمایەتییەکەی گەیوە بیکا بە عیادەیەکی دەروونی نافەرمی، بەدەنیایێش "ناتەندروست"ی گشتی خەڵایی، کە ئەرکە سایکۆلۆژییەکە تەنیا بریتییە خولقاندنی فەزای نمایش و دەرخستن و درکاندن، بە تەعبیرێکی تر هەمان ئەرکی "گوێگرتن"ی دکتۆری دەروونی دەبینێت، بەبێ ئەوەی لە بەرانبەردا هیچ بەرپرسیاریەتییەکی لە چارەسەر هەبێت.

لەم نەوەدا نەخۆشیەکان و نەخۆشکان وەکوو تاوزم و شێپۆلی کەمایەتی بە ئاڕاستەی جیاواز دێن و دەچن، کە تەشخیس- دیاریکردنی پرسیاری ئەوەی کە "نەخۆش" گرنگیەکی ئەخلاقی یان تەندروستی نەماوە، بەڵکو دەرهاویشتکانی ئەژانەی ئەم هەموو "درکاندنە" دەستجەمعیانە وەکوو سیمپتەمی عیلەتی سیستەمێکی سیاسی ڕەق لە پشتی نوکتە و نەفرەتکانی ئەم فەزا کەمایەتییە خەی مەناس داوە.

ئەم فەزا کەمایەتییە تا سنورێکی بە سنوور کراوەیە تا ئادەیکی ترسناک کراوەیە کە هەموو تراژیدیایەک تەنیا بە فلتەری کەمیدیا

بۆی هەیە بگاتە جێ، کە ئەم خۆی لە ئەنجامی کۆتایێدا مەبەستی کۆتایی "درکاندن" خاڵی دەکاتەوە و بەیە ئەو هادە لە بەرهەمهێنانەوە تراژیدیا بە هەوخساری کۆمیدیا جەرەك لە ئەبەدیەتی سروشتی وەرگرتووە و لە دووبارەبوونەوە ناوەستێ.

کاتێ کەمێنتەکە دەخوێنینەوە لەبەرانبەر درکاندنەکی گاڵتەئامێزدا بانگەوازێك دەبینین، هەبژاردەیەك دەبینین کە بریتییە لە دەزینەوەی بەبەغایەکی لاڵ کە قسەکانمان بۆ سیستەم نەگەیشتەوە و کەشفمان نەکات، هەبژاردەی گیان بۆ دوای بەباغی لاڵ لە هەمان کاتیشدا مانیفێستی "قسە نەکردنیش" تا ئان و ساتی دەزینەوەی مەحاڵ (بەبەغای لاڵ) !

ئەم هەبژاردنە بۆ بەراورد بۆ ئاسەی نوکتەکە هەوەستەکە چەند قەناغێك لە پاشترە و خەپارێز لە ئاکتی قسەکردن، چونکە ئەو مەرجی پێشوەختەی قسەکردن دەبەستێتەوە بۆ مەحاڵێك کە قسەکردن نەگاتە گوێیەکانی سیستەم، بۆ کورتی پێشنیاری "بێدەنگی و کپیی"، بەڵام بۆ یەك جیاوازی لەهەموو جەرە هەبژاردەیەکی تری بێدەنگی کە ئەویش ئەو لەرە بانگەوازێك دەکا بۆ بێدەنگبوون.

ئەم بانگەوازە ئاستە لە دەم و لە شوێنێك دەردەچێت کە لە ڕووی واقیعیەوە دەبە دووربێت لە بەرژەوەندی سیستەم، بەڵام بۆ مەبەست یان لە ئەنجامی فۆشلی فلتەری گەینی تراژیدیا بۆ کۆمیدیا بێت، نامەی سیستەم دزە دەکاتە نەو درکاندنەکان، نامەیەك بۆ هەوخسارێکی پاسیفیست و سەرگەردان، بەڵام بۆ ناوەڕۆکێکی دیسپلینخواز دەچرپێنە بۆ گوماندا کە "بێدەنگی" هەبژاردەیەکی مومکینترە لە "دەنگ هەبین"، بوونی بەبەغایەکی لاڵ ئاماژەیەکە بۆ فەزایەکی ئەمینتر و دەنیاتر کە قسە بۆ سیستەم ناگات و هیچ سزایەك لە ئارادا نابێت، لەوەش گرنگتر ئەگەر بەبەغای لاڵت دەست بکەوێت، واتا خێت بخەیتە گرەوی هەلومەرجی مەحاڵی قسەکردن، ئەو دەمی لە تەقاندنە ترسناکەکە پارێزراو دەبیت لە تەقاندنی چاوەڕێکردنی ئاشکرابوونت کە قسەت بۆ سیستەم گوتووە!

# پیاسەیەک بۆ ئایندەی هێزە کۆمەڵایەتییەکانی کۆمەڵگەی مەدەنی.. هێزگار عومەر

تەنگژەی سیاسی موزمین لە هێزە ناوەڕاستی جارێکی دیکە تیشکی خستۆتە سەر عێراق، ئەمەش وایکردووە دوودڵی و گومان و بیرکردنەوە لە چارەنووسی بزووتنەوە مەدەنییەکان و هێزە کۆمەڵایەتییەکانی کۆمەڵگەی مەدەنی لە دوای هەوداوەکانی ئەم دواییەی ناوچەکەو عێراق بەتە پشتەوە. جەنگەکان و سەرهەڵدان و شکستی گرووپە تووندڕەوەکان، گەرژییە جیۆپۆلیتیکییەکان و ململانێ ناوخۆییەکان، کەی ئەو زەمینەیان پێکهێناوە کە بزووتنەوە مەدەنییەکان و هێزە کۆمەڵایەتییەکانی کۆمەڵگەی مەدەنی لە چوارچێوەیدا تا ئێستا کاریان تیا کردووە.

سروشتی ناجێگیری ناوچەکە پێویستی بە هێزە کۆمەڵایەتییەکانی کۆمەڵگەی مەدەنی هەیە، کە مامەڵە لە گەڵ ژینگەیەک بکەن کە سەلامەتی و ئاسایش وەک بەرپرسیاریەتیەکی گشتی هەرسێ کوچکەی هێزە کۆمەڵایەتییەکانی کۆمەڵگەی مەدەنی + کۆمەڵگە+ دام و دەزگای پەیوەندیدارەکانی دەوڵەت ئاژمار بکرێت نەک بکرێتە بیانوی کەمتەرخەمی زیاتری دەوڵەت.کارێک کە بزوتنەوە مەدەنییەکان بە هەر نرخێک و ڕێسکێک لە ئابردوو کردیان و ئەمەش پێویستە خەیان لەگەڵ ئەم نادڵنیاییەدا بگونجێنن و هێگایەک و دووان بدەزنەوە بە تازەکردنەوەی (جەرو چەندایەتی) پەیوەندیکردن لەگەڵ ئەکتەرە سیاسییە جیاوازەکان بە ئاوەی دەزی خەیان و پرسی "مانەوە" ی خەیان جێگیرتر بکەن.

بە پرسی "مانەوە" زەرجار هێزە کۆمەڵگەی مەدەنی هەوبەووی سنووردارببونی سەرچاوەکانی داهات دەبنەوە، ئەمەش هێگری لە توانەکانیان دەکات بە درێژدان بە پڕۆژەو پەیامەکانیان، چونکە بەدەر لە دیوی سیاسیدا ناسەقامگیری "ئابووری" و کەمی سەرچاوە دەتوانێت هێگری لە کاریگەریی ئەم بزووتنەوەیانە بکات لە دروستکردنی گۆڕانکاریی بەردەوامدا.

گەنجان لە عێراق نوێنەرایەتی قەوارەیەکی کۆمەڵایەتی بەهێز دەکەن بە گۆڕانکاری. هەوداوەکانی ئەم دواییە تیشکیان خستۆتە سەر هێزی چالاکانی گەنج لە هاندانی بزووتنەوە کۆمەڵایەتی و سیاسییەکان. بەکارهێنانی وزە و سەز و خولیای گەنجان دەتوانێت بەشداربێت لە خۆاگری و زیندووبی بزووتنەوە مەدەنییەکان ئاگەر بەتوو" ستراتیژی دروست" کەیان بکاتەوە.

بەشێك لە كەمپەینی نووسینەوەی هەموو نا، بەرژەوەندییەكی تایبەتی هەیە لە بەرەوپێشبردنی سەقامگیری و بەهای دیموكراسییەكان لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا. ڕێكخراوكانی كەمپەینی مەدەنی لە عێراق دەتوانن پاڵپشتی ئەم بەشە لە پێكهاتەی نووسینەوەی بكاربهێنن بۆ ئیكۆ و سەدای دەنگكانیان و كێشكردنەوەی هاوكاری لە نووسەرانی چارەنوسی خۆف كردنی بزوتنەوە مەدەنییەكان.

چارەنووسی بزووتنەوە مەدەنییەكان و ڕێكخراوكانی كەمپەینی مەدەنی لە عێراق دوای ڕووداوكانی ئەم دواییەی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست، لە بنەڕەتدا بەستراوەتەوە بە توانای بەشێك لە كەمپەینە بۆ چارەسەركردنی مەترسیەكانی چەشنی شەوازێك لە " نایاسایی " كردن و بكارهێنانی قوفڵی یاساو "تەخوین" كردن و تەماتی "سیخوڕی" كردن و فراوان كردنی ڕۆژ لە دوای ڕۆژی لیستی ڕەشی ڕێكخراوە یاساغ كراوەكان.

لە دەخێكی وادا هیچ "موعجیزەیەك" نییە ببەتە فریادڕەس بە دواڕۆژی بزوتنەوە مەدەنییەكان و ڕێكخراوكانی كەمپەینی مەدەنی، بەڵكو دەبە " موعجیزەكان" بە ستراتیژی وردرتەرو كاری كۆلیكتیڤ بەرهەم بهێنرێن! كە ڕەنگە لەژیكترین دەرفەتی ئەرێنی موعجیزە دروست كردن كێكردنەوەی گەنجان بەت و ئاشنا كردنیان بە دوو خاڵی سەرەكی؛ یەكەم میكانیزمی زیق كردنەوەی هەزی كەمایەتی خەیان، دووەم ئاشنا كردنی خەرایی ئەوان بە "ئایندەیەكی مەترسیدار" كە لە ئەنجامی نەهێشتنی ڕێكخراوكان و بزوتنەوە مەدەنییەكان لە كەمڵگە دروست دەبێت. بە ڕێكخراوكانی كەمپەینی مەدەنی ئەم ئەركە ئیختیاریی نییە بەڵكو ئیلتزامێكی پرسی مانەوەیو وەامێكی سادەی ئەمرۆیە بە پرسیاری "بوون و نەبوون" بەیانی!

---

# چاوپێكەوتنێكی قلادیمیر پوتین.. زگار عومەر

هەفتەی ڕابردوو لە جۆنەیكی زیرەك و بەرچاودا، قلادیمیر پوتین، سەرۆكی ڕووسیا بەشداری چاوپێكەوتنێكی لەگەڵ ڕۆژنامەنووسی ئەمریكی تاكەر كارلسەن كرد، ئەمەش بووە هەی سەرنج و مشتومڕی نووسەرانی بەشێك لە میدیای ئەمریكاو سیاسەتمەدارەكان ئەم ڕۆژنامەنوسیان

تەخوین کرد! گفتوگەکە قووڵ بووەوە بە کەمێک بابەت، تەوانینەکی جیاوازی بە دیدگاکانی پوتین سەبارەت بە کاروباری جیهانی پشکنش کرد. چاوپکەوتنەکە 2 کاتژمێر و 6 خولەکی خایاند. سەرکی ڕووسیا نزیکەی 60 پرسیاری وەرگرت تەنیا لە 23 سەعاتی یەکەمدا ڕاستیەکی گەورەی سەلماند کە خەڵك دەڕئاوا تەنیا نایەوێ گوێ لە سەرکردەکانی خۆی بگرێت ، بەڵکو دەیەوێ گوێ ی لێو بە " دوژمن" کراوەیش بێت، چونکە چاوپکەوتنەکە تەنیا لە ماوەی 23 کاتژمێردا زیاتر لە 150 ملیۆن جار بینراوە، پاش ئەوەی لە تەی کەمەایەتی ئەکس بەاوکراوەتەو لایەن زیاتر لە860 هەزار کەسەوە "لایک" کرا. 269 هەزار جار دووبارە بەاوکراوەتەو.لە کەناڵی یوتیوبی دەڕنامەنوسکە زیاتر لە 8.3 ملیۆن جار بینراوە!
تەوقیتی چاوپکەوتنەکە "گرنگیەکەی" زیاتر کرد، چونکە لە دەخکی پێ لە گرژیی جیۆپلیتیکیەکان و نادڵنیاییە جیهانیەکان سازکرا. ئامادەیی پوتین بە پەیوەندیکردن لەگەڵ دەڕنامەنووسکی ئەمریکیدا، دەنگدانەوەی هەوەکی دیپلەماسییە بە پکردنەوەی دابشبوونی نێوان ووسیاو نەیارانی. گرنگی ئەم جارە گفتوگۆیە ناتوانرێت کەمنرخ بکرێت، بەتایبەتی لە سەردەمکدا کە زانیاری هەڵە و لە خشتەبردنی بەپلان دەتوانێت ململانێیە خوناویەکان فراوانتر بکات.
لە ووی هەڵسەنگاندنی ئەستای پتینەدا؛ سوچکی گرنگی چاوپکەوتنەکە، دەرك کردنی دووبارەی دەڵی گرنگی میدیا بوو لە داشتنی ەای گشتیدا. جختکردنەوەی پوتین لەسەر گرنگی زانیاری دروست و ەاپەرتکردنی بەڵایەن دەنگدانەوەی زۆری هەبوو، چونکە تیشکی خستە سەر پەیوستی تگەیشتنکی هاوسەنگتر لە ووداوە جیهانیەکان بەڵای کەمی گرنگی "دەرفەتی یەکسان" بە هەموو لایەك کە دەنگی بگات و هەروەهاش چاوپکەوتنەکە توانی بەرپرسیارێتی دەڕنامەنووسان و ژەرنالیزمی جدی لە دابینکردنی ووی دووەمی حقیقەت بخاتەو سەر مەزی پیشگەریی دەڕنامەوانی. بەشك لە نەیارانی پتین و سەرکردە سیاسیەکانی دەڕئاواو دەخنەگران دەڵێن:-
" دەنگە ئەو چاوپکەوتنە خزمەتی بە ئەجندای سیاسی پوتین کردبێت بە دەخساندنی سکەیەك بە ئەوەی ئەویش گەانەوەی خۆی بخاتەوە. بە پچەوانەی ئەمش هەندکی دیکە پیان وایە چاوپکەوتنەکە بەشداری کردووە لە بنیات نانی تگەیشتنکی گشتگیرترو نزیکتر لە دیدگای ووسیا، کە دەنگە ئەم چاوپکەوتنە دەگا خش بکات بەڵای کەمی لە نەو ەای گشتی جیهانیدا کە لەبەردەم جنگی خوناوی و بەردەوامدا پرسی گەانەوە بە دیبلەماسیەت بە هەزتر بکات.
چاوپکەوتنەکەی پوتین لەگەڵ تاکەر کارلسەن بە پەردە دیدکی جیاوازی دەخنەگرانەی لەسەر دەخی پیوەندییەکانی ئەمریکا و ووسیا

و ...ی میدیا و پرسـ جیهانییـکان هـنایـ ئاراوهـ. پرسیارو وـ...امی ـاشکاوانهـ لـ نـوان سـرـکی ـووسیا و ...ژنامـنووسـ ئـمریکییـکـدا، وردـکاریـیـکی گرنگی لـ ئا...زییـکانی دیپلـماسی نـودـوـ...تی پـشکـش کرد و لـوـ جـخت لـسـر گرنگی گفتوگـی کراوـ لـ ـووبـ...ووبوونـوـی ئـو دـخـانـ کـردـوـ کـ جیهـانی نقـوم بـووی ئـم...مـان پـناسـ دـکـن.ئـم جـرـ چاوپـکـوتنانـ ...ـکی گرنگ دـگـ...ن لـ کردنـوـی دـرگـای داخـراوی دیـالـگ، دـرگـایـك کـ کـم نیـن ئـو سـرکردـ جیهانیانـی دـیانـوـ قفـ...کانی تـکمـتر بـکـن!

---

# زیرـکـی دـسـتکرد چـی لـ مرـقـایـتی دـکـات!.. ـزگـار عومـر

زیرـکی دـستکرد وـکو هـزـکی گـ...انکاری سـبـری خستـتـ سـر ئـم...ی جیهان، گـ...انکاری زـر کاریگـری لـ لایـنـ جیاوازـکانی ژیان دروست کردووـ، کـ بـ دـنیایی راستـوخـ کار دـکاتـ سـر بازاـی کار . یـکتر بـینی هـردوو جـمسـری کـم...ناسی – پـشکـوتنی تـکنـلـژی تـادـت گرینگتـر دـبـت بـ تـگـیشتـن لـ ئـم...مـان، بـتـایبـتی بـرزبوونـوـی ئاستی بـکاری لـ جیهاندا.
یـکخستنی زیرـکی دـستکرد لـ پیشـسازیـیـکان لـ لایـك بووـتـ هـی زیادبوونی کارایی و بـرهـمهـنان، بـ...ام بووـتـ هـی گـ...انکاریـیـکی بـرچاویش لـ میکانیزمـکانی بازاـی کار. بـ تایبـتی ئـو جـرـ لـ کـار کـ سـروشتی دووبـارـ کـردنـوـی تـدایـ، ئـمجـرـ لـکـار بـ شـوـیـکی گشتی بـ سیستـمی ئـتـماتیکی دـگـ...درـن، ئـمـش کـشـیـکی فراوانی بـکاری و مرـیی لـدکـوـتـوـ.
یـکـك لـ ساغ بوونـوـ سـرـتاییـکانی کـم...ناسیی دـربارـی زیرـکی دـستکرد کاریگـریـیـکـیـتی لـسـر ...ژـی بـکاری جیهانی. بـپـی زانیاری و داتا تازـکان، چـند وـاتـك تووشی هـ...اوسان بوون لـ ژمـارـی دامـزراندنی کرـکـارو فـرمـانبـرو کارـمـنـدی نـوـ کـ پـیوـندییـکی ـاستـوخـی هـبووـ لـگـ...ـ پـنا بردن بـ تـکنـلـژیای زیرـکـی دـسـتکرد بـ نمـوونـ، تـوـژینـوـیـك کـ لـلایـن کـ...بـنـدی

ئابووری جیهانییەوە ئەنجامدراوە، دەرکەوتووە کە تا ساڵی ٢٠٢٥، نزیکەی زیاتر لە ٨٥ ملیۆن هەڵسی کار بەهەی سیستەمی ئۆتۆماتیکی زیرەکی دەستکرد لە کەمپانیا مامناوەند و گەورەکاندا لە جیاتی بەدرێت بە مرۆڤ دەدرێ زیرەکی دەستکرد!
دەرئەنجامی کەڵکوەرگرتنی کۆمپانیاتیەکانی بەکاری بەهەی زیرەکی دەستکرد لە دەرەوەی بازنەی بازاڕی کاریش خێستر دەبێت چونکە لۆگۆ ئەوەی تاکەکان لۆگۆ ئاسمنی کاردا دەجەنگن، پێکهاتەو چینەکانی کۆمەڵگا تووشی فشاری زیاتر دەبن. پرسەکانی وەک نایەکسانی لە داهات، دەستەاگەیشتن بە خوێندن بە بەدەستهێنانی کارامەیی پێویست بە گەڕان و ئومیدی دەزینەوەی چانسی کار، ئاڕامی کۆمەڵایەتی دەبێتە بەشێکی دیمەنی کۆمەڵگاکان کە ئەرکێکی جدیتر دەخاتە سەر کۆمەڵناسیی نوێ، ئەرکێك کە زۆنگە سیستەمکان نیانوە هیچ بودجەیەکی بە تەرخان بکەن.
حکومەتکان و دامەزراوە پەروەردەییەکان زۆرکی سەرکی دەگەڵن لە کەمکردنەوەی کاریگەریی نەرێنییەکانی زیرەکی دەستکرد لەسەر بازاڕی کار. داڕێژەرانی سیاسەت دەبێ ستراتیژییەکان دابڕێژن بە دووبارە ڕاهێنانەوە و بەرزکردنەوەی لێهاتوویی هێزی کار، دڵنیابوون لەوەی کە تاکەکان کارامەیی پێویستیان هەیە بۆ لە ئەستە گرتنی کاری نوێ کە تەواوکەری تەکنەلۆژیاکانی زیرەکی دەستکردن .
لە تێوانینی ئەمڕۆی کۆمەڵناسیدا زیرەکی دەستکرد شمشێرکی دوو سەرە، کە لە یەك کاتدا دەرفەتی بۆ وێنە پێشکێش بە چینێک دەکات و کێشێش بە چینەکیتر دروست دەکات، بەتایبەتی لە بواری بەکاری جیهانیدا.
سیستەمی قازانج هیچ قەڵەقی ئەم پێشبینیانەی کۆمەڵناسیی نوێ نیە، ئەمێش ئەرکێکی زیاتر دەخاتە تیئەری کۆمەڵناسی کە زۆنگە لە ڕووی ئەکادیمیەوە ناوبانگ بە سروشتی خۆی، کۆمەڵناسی نەك بە هەڵبژاردەی خۆی بەڵکو وەکو حەتمیەتی ئەم دەخەی جیهان چاری نیە بە دەستەك داتاو تیئەر بە دەستەوە دەگرێ بە دەستەکیتر زۆخنە لە شێوازی خاوەندارێتی و بەڕێوەبردنی تەکنەلۆژیای نوێ!

# کێشەوای جیهان و یەکسانی کۆمەڵایەتی.. ڕزگار عومەر

پەیوەندی ئاڵۆزی نێوان تێکچوونی کێشوەوای جیهان و کاریگەرییە نەرێنییەکانی لەسەر بارودۆخی ژینگەیی نوێنەرایەتی ئاستەنگێکی گەورە دەکات بۆ کۆمەڵگەو ووڵاتە بە دەسەڵاتکان، بۆتایبەتی چینە هەژارەکان. لە کاتێکدا جیهان لەگەڵ ئەنجامەکانی گۆڕانی کێشوەوادا ناڕێکەوتی، بۆ ئەم دۆخە چ وەکو چالاکوانێکی سیاسی یان ژینگەیی زۆر گرنگە لە ئەنجامە کۆمەڵایەتییە قووڵەکان بۆ هەژاران و پەیوەندیە سروشتییەکان بۆ پرسەکانی دادپەروەری کۆمەڵایەتی تێبگەین.

چینە هەژارەکان؛ کە زۆر گروپی کۆمەڵایەتی دیکەتوە لەوانە جووتیارە وەرزێرەکان و شوانکاری پشت بەستوو بە لەوەرگا سروشتییەکان و کرێکارە کشتوکاڵییەکان بۆ شێوەیێکی نایەکسان کاریگەری ڕاستەقینەی سەختی تێکچوونی ژینگەیان لەسەرە کە بەهەی گۆڕانی کێشوەوا دروست دەبێت. زیادبوونی ئاستی و توندی کارەساتە سروشتییەکان لە ناوچە هەژارەکان ، وەک زریان، لافاو و وشکەساڵی، بۆ توندی کاریگەری داناوە، ئەمەش جیاوازیی و قەشتە ئابووری و چینایەتییەکانی ئەستا زیاتر دەکات. سەرچاوەو داهاتی سنووردارو و ژێرخانی ئابوری ناتەواو لەم ناوچانەدا کۆمەڵگا پڕاوێزخراوەکان وادەکات زیاتر ببن بە قوربانی ئەنجامە وێرانەکانی ووداوە تونددەکانی کێشوەوا، کە دەبێتە هەی لەدەستدانی ژیانی سەقامگیر، ماڵ و بژێویان .

زەرجار خەڵکی هەژار بە بژێوی ژیانیان پشت بە سامانە سروشتییەکان دەبەستن، وەک کشتوکاڵ و ماسیگرتن. تێکچوونەکانی گۆڕانی کێشوەوا بە ئەم ئیکەسیستەمانە دەبێتە هەی کەمبوونەوەی بەرهەم و کەمبوونەوەی دەستەاگەیشتن بە سەرچاوە سەرەتاییەکان، ئەمەش وادەکات کۆمەڵگە لاوازەکان قووڵتر نقوم بن لە هەژاری.

دەرئەنجامە کۆمەڵایەتییەکانی ئاستەنگەکانی ژینگەیی زۆر گەورەن، کە نەک تەنها کاریگەرییان لەسەر بژێوی ژیان هەیە، بەڵکو کاریگەریان لەسەر تەندروستی و پەروەردە و خۆشگوزەرانی گشتی هەیە. کۆمەڵگە هەژارەکان ڕووبەڕووی مەترسی زیادبوونی بەدخراکی، نەخۆشییە گواستراوەکانی ئاو و دەستەاگەیشتن بە خواردن و چاودێری تەندروستی دەبنەوە. جگە لەوەش، کەچی زۆرملێی خەڵک بەهەی هەکارە

ژینگەییەکانەوە دەتوانێت ببێتە هۆی قەرەباغی ناوچە شارییەکان و فشارێکی زیاتر لەسەر سەرچاوە سنووردارەکان دروست بکات و بەشداربێت لە نائارامی کۆمەڵایەتیدا.
چارەسەرکردنی پێوەندی نێوان بارودۆخی خراپی ژینگەیی و دادپەروەری کۆمەڵایەتی پێویستی بە ڕێبازێکی گشتگیر هەیە. سیاسەتە ژینگەییەکان دەبێت پێداویستییەکانی کۆمەڵگا پەراوێزخراوەکان لە پێشینەدا بن و گۆشەپێدانی بەردەوام و خۆاگری بەرەوپێش ببەن.
پێوەندی نێوان بارودۆخی ژینگەیی نالەباری کێشوەوای جیهانی و دەرئەنجامە کۆمەڵایەتییەکانی بە کۆمەڵگا پەراوێزخراوەکان دەرفەتی نەهێشتووە بە نکۆڵی لێکردن. گەیشتن بە "دادپەروەری کۆمەڵایەتی" لە بەرامبەر گۆڕانی کێشوەوادا پێویستی بە ڕێبازێکی گشتگیر هەیە کە بەرەوپێبردنی ژینگە لەگەڵ "عەدالەتی کۆمەڵایەتی" تێکەڵ بکات، ئەم تێکەڵ کردنە ئیختیاریی نیە بەڵکو زەرورەتە بۆ دنیابوون لەوەی کە گروپە لاوازەکان بە تەنیا نامێننەوە!

---

# ڕێژی دووەمی جەنگ.. زگار عومەر

لە ئەدەبیاتی ئاگری نێکوژاوی ڕێژەڵاتی ناڕاستدا دەستەواژەیەك زۆر دووبارە دەبێتەوە " قەدەر، یان چارەنوسی ئەم ناوچەیە هەروەکو خۆی دەمێنێ!" یاریزانە سەرکیەکانی وەك ئەمریکا، ئێران، ڕووسیا و تورکیاو لایەنگرەکانیان کاریگەرییان لەسەر ئەم چارەنوسە هەیە. ئامانجە ناکۆك و بەردەوامەکانی ئەم هەموو ئێکتەرە گرفتی خوێناوی دروست دەکەن و عێراق و هەرێمی کوردستانیش لە چەقی ئەم ئاڵوگۆڕەدا گیریان خواردووە.
یەکێك لە بزوێنەرە سەرەکیەکانی ئاڵوگۆڕی ئەم ناوچەیە کێبڕکێ درێژخایەنەکەی نێوان ئەمریکا و ئێران کە بەهەی ئامانجە دژبەیەکەکانیان لە ئاست و شوێن کاتی جیاواز بەرێك دەکەون، هەر ئەم بەر یەك کەوتنەش ڕۆڵی سەرەکی هەیو بەردەوامە لە داشتنی وێنەی گەورەو یان جێگیری ناوچەکە. ئەمریکا کە هاوپەیمانی مێژوویی سعودیە و دەوڵەتانی کەنداو ئیسرائیل، تەواو مەشغولی بەرپەرچدانەوەی فراوانخوازیی بازنەی ڕوسیا-چین- ئێران لە ناوچەکە. هاوکات ئێرانیش مەیدانیتر هەوە دەدات هێزموونی خۆی بسەلمێنێت و بەهەر نرخێك بێت فریای سەپاندنی ئامانجە

ستراتیژیکانی خۆی بکەوێت.
لەم ساڵانەی دواییدا گەشەی هاوبەشی ڕووسیا بە تورکیزمکی زیاتر بە ئەم تەکنیکە جیۆپۆلەتیکییە فاکتۆکیتری لە ئاڵوگۆڕەکان زیاد کرد، ڕوسیا بە پتەوکردنی پەیوەندییەکانی لەگەڵ ئێران و خۆشکردنی پەیوەندییەکانی خۆی لە گەڵ هاوپەیمانە تەقلیدیەکانی ئەمریکا، تەحەدای بەرژەوەندییەکانی ئەمریکا دەکات لە ناوچەکە، ئەمەش ڕاستەوخۆ کاریگەری لەسەر دیمەنی سیاسی عێراق داناوێ، کە مەرج نییە لە ئێستادا لە مەیداندا دەسکەوتەکانی پەکابێت. عێراق ئێستا دەبێت ئەم هاوسەنگییە ئاڵۆزەی "بەڵانس" ئۆگەر بە ڕووکەشیش بێت لە ژێر کاریگەری ئەم هەموو هێزە دژو- هاوتەریبەدا بەڕێوە ببات!
هەرێمی کوردستان؛ بە مەبەست بوونیان بە فشار بوونیان بوونە مەتەڵێکیتری ئاڵۆزی ئێستاو-ئایندەی ڕژهەڵاتی ناوەڕاست . ئەم هەرێمە لە ڕوخساردا دەستی بە شوناسێکی سیاسی و کولتووری جیاواز گرتووە پرسیاری وەستگەی داهاتووی ئەم پێگە ناسکە ناڕوونە نێتانیا بە هاوپاتیانی خۆی بڵێکو بە دەستە کەم و نیارە زەرەکانیشی! لە ئۆگەری پەرسەندن و لە دەست دەرچوونی گرژییەکان، هەرێمی کوردستان ڕووبەڕووی ئاستەنگی ئابووری و ئەمنی و دیپلۆماسی خەست دەبێتەوە. زیادبوونی هەڕەشە ئەمنییەکان و گەڕانی هاوپەیمانییەکان لە ناوچەکەدا دەتوانێت ئارایشتێکی نەخوازراو بسەپێنێ، لە دەرخێکی وادا مانەی دیپلۆماسی ورد ڕێنگە یەکێك لەو میتۆدانە بێت کە پێش بە بە بەشێك لە سیناریۆ ڕەشەکان بگرێت.
ئەنجامەکانی سیناریۆیەك کە گرژی و جەنگەکان بە یەکجاری لە ژێر کەنتڕۆڵ دەربچن لە ڕژهەڵاتی ناوەڕاستدا لە ئێستادا وەکو مەتەکەی " ئۆگەرێکی کراوە" ئۆگەر لە "ئۆگەر" دەربچێ و ببێ بە واقیع ئەوا سەرتاپای دیمەنی سیاسی لە ناوچەکە دەگۆڕێت .
داینامیکی ناجێگیرو شل و بێ ئیلتیزام و بێ پەرنسیب لە ئێستای ڕژهەڵاتی ناوەڕاستدا کە لە ژێر ڕەحمی ئامانجە ناکۆکەکانی ئەمریکا، ئێران، ڕووسیا و تورکیادایە، وەڕەمکی ناڕاستەوخۆ دەخاتە بەردەم ئەو مەتەڵە جیۆپۆلەتیکییە ئاڵۆزەی کە عێراق و هەرێمی بەرەو ڕووی دەبێتەوە، کە هاوتەریب لە گەڵ پەرسەندنی داینامیکی دەخی جیهانیدا، هەمان وەڕەمە کلاسیکەکە دەخاتەوە بەردەم ئاسەی دانیشتوان و گۆڵانی ناوچەکە کە ئاویش تەنیا "دیبلۆماسیێت و ئاشتیە"، بەڵام ئایا ئەم ئاسەیە لە نەو ئەم هەموو شەڕانگێزیەدا دەرفەتی ماوە؟

# مارکس وەکو ڕۆژنامەنووس!.. ڕزگار عومەر

لەم ڕۆژانەی ئابردوو دەرفەتی ئەوەم بوو کە چاوپێکەوتنێکی گرنگ و درێژبخوێنمەوە بە زمانی ئینگلیزی لە گۆڤاری "جەیمس لێدبەتەر" سەبارەت بە ئەزموونی ڕۆژنامەگەری لای مارکس، کە هاوڕێ دەدەم لەم ستوونە کورتەدا هەندێك لە زانیارییەکان لەڕەدا کورتبکەمەوە؛

"مارکس کەم تا زۆر لە هەموو ژیانیدا ڕۆژنامەنووس بووە. لە ساڵی ١٨٤٢ دەستی بە نووسین کرد بە ڕۆژنامەی ڕینیش زایتونگ، و لە ساڵی ١٨٤٨ ڕۆژنامەی تایبەتی خۆی دامەزراند. دواتر دەستی بە ناردنی بابەت کردو ستوونی تایبەتی هەبوو لە ڕۆژنامەی (نیویۆرك تریبیون) ئەمریکی.

ڕۆژنامەی نیویۆرك تریبیون کە پێشڕەنگ بوو لە دژایەتی کردنی سیستەمی کۆیلایەتی لە ساڵی ١٨٤١ لایەن "هۆراس گریلیەوە" دامەزرا، لە ئەزموونکی کورتدا بە خراپی بوو هەم بە گەورەترین ڕۆژنامەی جیهان بەتیراژی زیاتر لە دوو سەد هەزار لەو ماوەیەی کە مارکس بەشداری تیا دەکرد دەکردهەم پێشڕەنگیش بوو لە دژایەتی کۆیلایەتی لە ویلایەتە یەکگرتووەکان.

ئاگەر بڕواردەك بکەین لەسەر بابەتەکانی مارکس کە لە ڕۆژنامەکاندا وەکو پەیامنێرو وەکو نوسەر بلاوی کردەتەوە لەم ستایلە ناچن ناچن کە ئەمە وەکو ئەتکەتی نووسین لە ڕۆژنامەگەریدا پەیڕەو دەکرێن . بە نموونە لە بنەڕەتدا بڕەمەکانی مارکس شتکی تەدانیە ئاستەوخۆ لەوەی کە ئەمە پێی دەڵێن "ئاپڕت". هیچ باسکی گەیاندنی سەردەری ڕووداوکانی تەدا نیە، هیچ چاوپێکەوتنکی تەدا نیە لەگەڵ سەرچاوەکان، فەرمی یان بە شێوەیکی تر، بونیادی سەرکی بابەتکانی ئەو ناوەڕۆکی ڕۆخنەگرانەن.

میتەدی سەرکی مارکس بە ستوونی ڕۆژنامەی "نیویۆرك تریبیون" ئەوە بوو کە ڕووداوکی گەرم و کاریگەر هەبوایە لە دەخی جیهانی وجە ی گرنگی هەواڵکان بووایە چێشنی هەڵبژاردنکی گرنگ، ئاپڕینك، جەنگ، سەرهەڵدانی شۆڕشی ناوخۆی ئەمریکا ئەو دەهات بە ووردی پشکنین و بە دواچوونی بە دەکرد و بە خوێنەران پرسیاری بنەڕەتی سیاسەتی یان ئابووری پێویست بە بابەتکە زۆق دەکردەوەو دواتر لەسەر ئەو

پرسیارانە وەک ئامڕازێکی خەبات جێگیر دەکرد. بەم مانایە ڕۆژنامەگەریی مارکس لەگەڵ ئاستیدا لە هەندێک لایەنەوە بابەتانە دەچێت کە ئەمڕۆ لە گۆڤارەکانی بیروڕادا بەهاودەکرێنەوە ئاسانە نووسینی ڕۆژنامەوانیی مارکس و ئەو جۆرە نووسینانە ببینین کە تایبەتمەندی زۆرێک لە ڕۆژنامەگەریی سیاسی بووە بەتایبەت لە ئەورووپا لە سەدەی بیستەمدا.
مارکس بە خێستی هەرشی کردە سەرجەری ڕۆمانی ڕۆژنامەکانی بەریتانیا بە شێوەی ناوخۆی ئەمریکاو بە دوو ڕوویی لە قەڵەمی دەدا.مارکس لەو باوەڕە بوو کە دژایەتی کردنی ڕۆژنامەکانی بەریتانیا بە شێوەی نەهێشتنی کۆیلایەتی لە ئەمریکا بە ئەوە دەگەڕاوە کە پیشەسازی قوماش بزوێنەرێکی گەورەی ئابووری بەریتانیا بوو و پشتی بەو خامە هەرزانانە دەبەست لە ئەمریکای کۆیلەدارەوە دەهاتە بەریتانیا.
مارکس ئەمڕۆ وەک تیۆریستێکی ئابووری، وەک بیرمەندێکی سیاسی؛ وەکو مێژوونووس و فەیلەسوف پێلین دەکرێت کە سەرجەم ئەو پێلینکردنانە ڕەوایەتی خۆی هەیە، بەڵام تەماری مێژوویی، پێلێنکێتریش بە مارکس پێشنیار دەکات، ئەویش ئەوەیە کە مارکس وەک نووسەرێکی پیشەیی، وەک ڕۆژنامەنووسێک بیری لێبکرێتەوە. بە گشتی مارکس بە یارمەتی ئێنگڵس نزیکەی پێنج سەد بابەتی بە ڕۆژنامەی تریبیون بەرهەم هێنا، کە پێکەوە نزیکەی حەوت بەرگ لە بەرهەمە کۆکراوەی پێنجا بەرگی ئەو دوو پیاوە کەدەکەنەوە. ئەمە لە تێگەیشتن لە گرنگیی ڕێتەریک لە کارەکانی مارکسدا نزیک دەبینەوە ئەگەر وەک ڕۆژنامەنووسێک بیری لێبکەینەوە.

---

# گەیاندنەوەی بەها بە ڕۆژنامەی چاپکراو.. ڕۆژگار عومەر

لە سەردەمێکدا کە پێشکەوتنە دیجیتاڵییەکان و دەستڕاگەیشتن بە زانیاری خێرا زاڵن، پیشەی ڕۆژنامەی چاپکراو ڕووبەڕووی ئاستەنگی زۆر بووەتەوە. لەگەڵ سەرهەڵدانی پلاتفۆرمی هەواڵی ئۆنلاین و سۆشیال میدیا، میدیای چاپکراو دابەزینی بەخێوەوە بینیوە لە موتابەعەو ڕۆژی خوێنەران. بەڵام هێشتا ئەگەرو ئومێدی نۆژەنکردنەوەو بنیاتنانەوەی ڕۆژنامەی چاپکراو هەیە، چونکە پەگەزێکی ناوازە و هەمیشەیی لە کەمەگادا داگیرکردووە. ئیدارەی هەر ڕۆژنامەیەک کە

خوازیار ئیعتیبار بگۆنجێنرێ بە ڕۆژنامەی چاپکراو دەبێ چەند هەنگاوێکی کرداریی بکات:
لە ئامێز گرتنی میدیای دیجیتاڵ، چونکە هەرچەندە میدیای چاپکراو مۆرکووێکی دەوڵەمەندی هەیە، بەڵام ناتوانێت شۆشی دیجیتاڵی پشتگوێ بخات. ڕۆژنامەکان پێویستە تووخمە دیجیتاڵییەکان لە ستراتیژییەکانی دابەشکردنی ناوەرۆکەکانیاندا تێکەڵ بکەن. پەرەپێدانی پلاتفۆرمی ئۆنلاین کارلێککارانە، ئەپڵیکەیشنی مۆبایل و بەشداریکردنی دیجیتاڵی بە گەیشتن بە خوێنەرانێکی زۆرتر و فراوانتر.
گرنگی دانێو بە ناوەرۆك، چونکە کوالیتی ناوەرۆك شادەماری زیندوو مانەوەی ڕۆژنامەیە؛ بە ئەوەی ڕۆژنامەکەت کەبەکە لەگەڵ سروشتی خێراو بە دەقو چرکەی هەواڵی ئۆنلاین بکەن، پێویستە سەرنجیان لەسەر دابینکردنی ناوەرۆکی کوالیتی بەرز و قووڵ بێت. وەبەرهێنان لە ڕۆژنامەگەری لێکۆڵینەوە و شیکاری بیرکراوە و شرۆڤەی پسپۆرانەدا بکە بە ئەوەی زانیارییەك بە خوێنەران بدەیت کە لە هیچ شوێنێکی تردا بە ئاسانی ناتوانن بیدۆزنەوە.
خستنە ڕووی پرسی ڕۆژو کاریگەر لەسەر کەمپەینگ وا لە ڕۆژنامەکەت دەکات شوناسی سەکۆیەکی کەمپاینیتی ڕاستەوخۆ وەربگرێت، چونکە مۆژووی ڕۆژنامە چاپکراوە مولتزیمکان شێوەیەکی نەریتی وەك ناوەندی کەمپاینیتی خزمەتیان کردووەو ئەمە شوناسی ڕاستقینەیان بووە، کە وایان دەکرد خۆیک لە ڕەگەی هەواڵ و ڕووداوە ناوخۆییەکانەوە بەیەکەوە لە تۆنێکی کەمپاینیتی یەکبگرنەوە.
دابەزینی داهاتی ڕیکلامکان تەحدایەکی گەورە بووە بە میدیای چاپکراو. بە تێپەڕاندنی ئەم کێشەیە، پێویستە لەسەر ئیدارەی ڕۆژنامە سەرچاوەی داهاتکانیان هەمەچەشن بکەن. بەدواداچوون بە مەدڵی ڕیکلامی داهێنرانە بکە، وەك ڕیکلامە ڕەسەنەکان و ناوەرۆکی سپۆنسەرکراو. بە نموونە چەند جیاوازە کە تە ریکلام بە نەرگیلەو جگەرە بکەیت یان ریکلام بە پیشانگای کتێب و ماراسۆنی گشتی ڕاکردن بکەیت!
دەستنیشان کردنی بوارە تایبەتەکان و بە ئامانج گرتنی کە ڕەنگە لە ڕەگەی پلاتفۆرمە دیجیتاڵییەکانەوە خزمەتگوزاری گونجاو وەرنەگرن. بەشە تایبەتمەندەکان یان بەاوکراوەکان کە جەگەی بەرژەوەندییە تایبەتەکانن، وەك هونەر، کولتوور، یان مۆژووی ناوخۆیی، دەتوانن خوێنەر ڕابکێشن. لە کاتێکدا کە یەکخستنی دیجیتاڵی زۆر گرنگە، بەڵام نابێت چاوپۆشی لە سەرنجڕاکێشیی جوانکاری ڕۆژنامە چاپکراوەکان بکرێت. وەبەرهێنان بکە لە دیزاینی چاپی کوالیتی بەرز و سەردێی سەرنجڕاکێش و نەخشە سەرنجڕاکێشەکانی بینراو. ئەمەش نەك

هەر ئەزموونی خوێندنەوە بەرز دەکاتەوە، بەکو ڕۆژنامەکە وەک بابەتێکی بەرجەستە و کەکراوە جێگیر دەکات.
لە کۆتاییدا، نۆژەنکردنەوەی میدیای چاپکراو لە سەردەمی ئەمڕدا پێویستی بە پێکهاتەیەکی ستراتیژی هەیە لە وەرگرتنی تەکنەلۆژیای دیجیتاڵی، دابینکردنی ناوەڕۆکی کوالیتی بەرز، پەیوەندی بەردەوام وئەرگانیکی لەگەڵ پرسە ناوخۆییەکانی کەمەگە، هەمەچەشنکردنی سەرچاوەی داهات، ئامانجکردنی بوارە تایبەتەکان و گرنگی خستە بە دیزاینی چاپکراو. ڕۆژنامە چاپکراوەکان بە خۆگونجاندن لەگەڵ دیمەنی میدیایی پڕڕسەندوو کرێکی ڕۆژنامەگەریی چاپکراو دەپارێزن، دەتوانن پەیوەندییەکی نوێ بدەزنەوە و سەرنجی بینەرێکی هەمەچەشن و مۆدێرن ڕابکێشن، ئەو دەمی قسە لەسەر گەنجانەوەی شوناس ووون بووەکە لە گرووی مەحاڵ دەردەچێت و دەبێتەوە بە حەقیقەت!

---

# کارەساتێکی ترسناك بەڕۆیە.. نووسینی : گابریێل گارسیا مارکیز- وەرگێڕانی: ڕزگار عومەر

گوندێکی زۆر بچووك بەننە پێشچاوی خۆتان، ماڵێك لە دانیشتوانی ئەم گوندە پێکدێت لە؛ ژنێکی بە تەمەن لە گەڵ کوڕە حەفدە ساڵیەکەی و کچە چواردە ساڵیەکەی. ئەم بەیانیە منداڵەکان دەتەنگی و ترسێکی قوڵیان لە دەم و چاوی دایکیان بەدی کرد کاتێ خەریکی ئامادە کردنی نانی بەیانی بوو، ئەوان لە دایکیان پرسی ئەم ترسە چیە دایپێشیوی؟ دایکەکە ووتی :
-نازانم، بەڵام لەبەیانیەوە کە لەخەو هەساوم دەم پێم دەڵێ کارەساتێکی ترسناك بەسەر ئەم گوندە دێ.
منداڵەکانی بە دایکیان پێدەکەنن و دەڵێن "وێنەی پیرەژن". کوڕەکە دەچێ بە یاری بلیارد، لەوێ لەسەروبەندی نیشانگرتنەکی زۆر ئاساندا ئەوەی یاری لە گەڵ دەکا پێ ی دەڵێ " گرووت لە گەڵ دەکەم ناتوانی بیپەکیی"

ئەوانەی لەو بوون هەموو دایان لە قاقای پێکەنین، منالێ ژنەکەش پێکەنی، نیشانەکەی ناو دەستی دەوشێنیە و بە تەپەکە ناکووت، ئەوانەی لەوێن پێ ی دەڵێن " ئەو چیبوو! خۆ ئەو زۆر ئاسان بوو بۆ نەتپەکا ؟
ئەویش لە وەڵامدا ووتی :

- ڕاست دەکەن، بەڵام من هەشتا شەژان بڕی نەداوم لە قسەیەك کە ئەم بۆیانیە دایکم درکاندی، دایکم ووتی کارساتێکی زۆر ترسناك لێم گوندە ڕووددات.
دیسان هەموویان دایان لە قاقای پێکەنین، ئەوێ پارێ گرەوەکێ بردەوە بە خۆشحالیەوە دەگەڕێتەوە بۆ ماڵەوە، لەوە دایکی لە گەڵ کەمەڵك میوان دانیشتوون وەکو نەنکی، کچێ مام و چەند خزمەکیتری نزیکی خۆیان، بۆ پێکەنینەوە ڕووی لە هەموویان کردو ووتی :
- ئەم پارێیەم لە "داماس" بردەوە بۆ ڕۆگایەکی زۆر ئاسان، چونکە گەمژەیە.
- پرسیان ؛ بۆ گەمژەیە؟
- لەبەرئەوەی لە یاری بلیارد دەرفەتێکی زۆر ئاسانی بۆ ڕێکخوت کەچی نەیپەکا، لە بەرئەوەی شەژابوو بە هۆی ترسەکەوە کە ئەم بۆیانیە لە گەڵ لە خۆو هەڵساندا لە دایکی نیشتبوو ، گوایە کارساتێکی ترسناك لێم گوندە ڕووددات.
دایکی پێ ی ووت:
- گاڵتە بە وەسوەسەی پیرەکان مەکە، چونکە زۆر جار ترسکانیان دەتە دی.
دوای ماوەیەکی کەم لێم گفتوگۆیە خانمەك لە میوانەکان مالئاوایی دەکات و دەڕوا بۆ لای قەساب بۆ گۆشت کڕین، بۆ قەسابەکە دەڵێت :
-کیلۆیەك گۆشتم بدەرێ. کاتێ قەسابەکە خەریکی ئامادەکردنی گۆشتەکەیە، خانمەکە دەست بە قسە دەکاتەوە دەڵێ :
- وا باشتر بیکەی بە دوو کیلۆ، چونکە دەڵێن " کارساتێکی ترسناك بڕوێدە" وا باشترە خەمانی بۆ ئامادە بکەین.
قەسابەکە دوو کیلۆی پەدەفرۆشێت، دوای ئەو خانمەکیتر دێت و داوای کیلۆیەك گۆشت دەکات، قەسابەکە دەڵێت:
- دوو کیلۆ ببە، چونکە خەڵك دەڵێ ئەرەو دەڵێن ڕووداوەکی ترسناك بڕوێدەو خەریکی کەینی خواردمەنین.
خانمەکە لە وەڵامدا دەڵێت:
- من منالم زۆرە، باشترە چوار کیلۆ ببەم.

کابرای قەساب چوار کیلەی پێدەدا، هەرم بەم شەوێ تەنیا لە نیو کاتژمێردا هەموو گۆشتی نێو دوکانەکەی دەفرۆشت، دواتر مانگایەکیتریش سەر دەبڕێ ئەوەس هەر هەمووی تەواو دەبێ. قسەکە بە خەرایی بڵاودەبێتەوە، تا هەموو خەڵکی دێ دەگەنە حاڵەتێك هەر هەمووی چاوەڕوانی ڕووداننی کارەساتێکی ترسناکن. هەموو جموجۆڵێك وچالاکیەك بزوێك لە گوندەکە دەوەستێت.
لە پێدا لە کاتژمێری ١٢ ی نیوەڕۆ، کە هەروەکو هەموو ڕۆژانەکیتر ئاوهەوا لەم کاتەدا زۆر گەرم دەبێت ، یەکێك لە خەڵکی گوندەکە بە یەکەکیتر دەڵێ :

- ئاگات لەیە چەند گەرمی کردووە؟
- ئاستە، بەڕاستی ئاو و هەوای ئەم گوندە هەمیشە هەروا گەرم بووە.

ئەم گوندە بە جۆرێك گەرمە کە سازو عەود ژنەکان تەل و بۆشکانی ئامێرکانیان بە چەسپی قەتران دەبەستن و هەرگیزیش لەبیریشم هەتاوا مەسیقا ناژنن چونکە ئامێرکانیان ڕەنگە بە گەرما تەواو پارچەکانی بترازێ. سەرەڕای ئەم ئاستیە زانراوەش هەشتا یەکێك لە خەڵکی دێ ووتی؛

- هەرگیز ڕووی نەداوە گەرما بەو تینە بێت لەم کاتانەدا
- بەڕاستی لە کاتژمێر دووی دوای نیوەڕۆ هەروا گەرم دەبێت
- گەرم دەبوو بەڕاستی بەو ئاستە نا!

لە نێو ئەم گوندە تاریکەدا، گەڕۆپانکی چەڕ هەیە، کە لە ناکاو چەڵەکەیەك لەم گەڕۆپانەدا دەنیشێ، ئەمە دەبێتە هەواڵکی بە پەڵەی بروسك ئاسا " باسندیك لە گەڕۆپانکە نیشتەوە" دانیشتوانی گوندەکە هەر هەموو بە ترس و تەقینەکی زۆرەوە ڕادەکەن بە بینینی چەڵەکەکە. یەکێك بەرامبەر حەشامەتەکە هاواری کرد:

- ئە خە باسندە پشووترو ڕۆژانیتریش هەر لێرە دانیشنەوە وەڕام درایەوە ووتیان:
- ڕاستە؛ بەڕاستی هەرگیز لەم کاتانە لێرە نانیشنەوە!

ئەم پشکاویە قوڕە دەگاتە چرکەساتێك کەهەرهەموو پەرشی ڕاکردن و بەجیهێشتنی گوندەکەن بە ئەوەی کەسیان جورئەتی دەستپێشخەری هەبە. لەم دەخەدا یەکێك هاوار دەکا:

- من پیاوەکی خاوەن پیاوەتیم، من دەڕۆم.

شتومەکی ماڵەکەی هەمووی لە عارەبانەیەك دەپێچێتەوە، مناڵەکانی، ئاژەڵەکانی هەرهەمووی بە پێش خۆی دەداو لە ڕەگای سەرکی بەڕێدەکەوی بەبەرچاوی شۆڕاوی هەمووان گوندەکە بە جەدەهەڵە!

دەخەکە گەرمتر دەبێت دەگاتە ئاستێك کە هەندێك هاوار دەکەن" مادام ئەم پیاوە جورئەتی بەجێهێشتنی هەبوو، ئەمەش هەموو دەیەین" هەرهەموو دەست دەکەن بە کەردنەوەی مەوماڵاتیان و ماڵکانیان و دەست دەکەن بە کەچی بە کەمەڵ.

یەکێك لەوانەی گوندەکە چەڵ دەکا هاوار دەکا " نەوێك ئەم لەعنەتە بدات لەو شتانەی کە لە خانوەکەم بەجێماوە ماڵەکەی خەم دەسوتێنم " ئەو ماڵەکەی خەی دەسوتێنێ ، لە دوای ئەوە چەندین کەسیتر دەست دەکەن بە ماڵ سوتاندن. هەرهەمووی بە ترس ولەرزو تەقینەکی زۆرەوە ادەکەن گوندەکە چەڵ دەکەن، وەك بەڵێت لە ترسی جەنگەکی استقینە ادەکەن، لە نەو ئەوانەی ایان دەکرد ئەو ژنەش بوو کە ئەم بیانیە هەستی خەی بە دوومناڵەکەی خەی باس کردبوو، لەبەر خەیەو قسەی دەکرد و دیووت :

- ئەم بیانیە کە ووتم کارساتەکی ترسناك بەڵەوێ، پیان ووتم تە شتی!

**نووسینی : گابریل گارسیا مارکیز**

**وەرگێڕانی : ئزگار عومەر**

---

# دزەکەی ەڕانی شەم.. نووسینی / گابریل گارسیا مارکیز.. وەرگێڕانی / ئزگار عومەر

هەگە دزەکە تەنیا ەڕانی پشووی کەتایی هەفتە دزی دەکات، شەوی شەم بەخشکەیی خەی خزاندە نەو ماڵەك، خانمی ماڵەکە "ئانا"ی قەشەنگی تەمەن سی ساڵە، کە هەمیشە شەوان بەدارە، بەسەر دزەکە هات لە کاتی ئەنجام دانی ماڵبەینەکە.

پاش ئەوەی دزەکە بە دەمانچەکەی هەڕەشەی لەکرد، ئانا خشە و هەموو شتە گرانبەهاکانی خەی ادەست کردو پاڵایەو کە لە "پاولی" مناڵە سێ ساڵانەکەی نزیك نەبەتەو. لەگەڵ ئەوەشدا مناڵەکە سەرسامی هەندێك لە فەڵە سیحراویەکانی دزەکە بوو.

"هەگە" ی دز بیری کردەوە " بۆچی بە پێلە لێرە بێم، خۆ بارودۆخ لێرە باشە؟ "
خۆ دەتوانێ تەواوی ئەم پشووە لێرە بەمنەتەوەو چڕ لەم ئاوهەواو دۆخە ببینێت، چونکە مێردی ئانا تا شەوی یەکشەمە نایەتەوە- دزەکە ئەم زانیاریە دەزانی چونکە پێشووتر چاودێری کردبوون گوێ ی لێیان ببوو-
دزەکە زۆر درۆژی بە بیرکردنەوە نەدا؛ کراس و بیجامەی خاوەن ماڵی لەبەرکرد، داوای لە ئانا کرد چێشتی بۆ لێبنێ، مەی لە ژێر زەمینەکە بێنێ، کاسێتی مۆسیقاش بخاتە سەر،چونکە بۆلای دزەکە بە مۆسیقا ژیانێك نیە.
ئانا بیری لای کچەکەی خۆی پاولی بوو، کاتێك خۆریکی ئامادەکردنی ژەمی ئێوارە بوو، بیرکەیەکی بە هات بە ڕزگاربوون لە دەست ئەم دزە. بەڵام دەشزانێ زۆر شتی لە دەست نایەت، چونکە هەگە تاڵی تاڵەفونی ماڵەکەی بێبوو، ماڵەکەش کەوتۆتە شوێنێکی تاریکی گەڕەك، کاتیش شەوە بە دەنیایی کەس نایەت.
ئانا بیاری دا حەبەکی خەو بخاتە نەو پەرداخەکەی هەگە.
هەگە بەجگە لە کۆتایی هەفتەکاندا کە دزی دەکات، پیشەکەی بە درۆژایی ڕۆژانی هەفتە بریتیە لە پاسەوانی کردنی بانکێك! لەسەر نان خواردنیش زانی کە " ئانا" پشکشکاری ئێو بەرنامە تایبەتیە بە مۆسیقای میللی کە هەموو شەوان بە پچڕان لە ڕادیۆ گوێ لەبەرنامەکە دەگرێ و زۆریش سەرسامە بە ئانا، کاتێکیش کە بیەکەوە گۆیان لە گۆرانیەکی گۆرانیبێژی مەزن " بۆنیی " دەگرت لەسەر مۆسیقاو مۆسیقاژەنەکان گفتوگۆیان کرد.
ئانا لەسەر خواندنی دزەکە پشیمان بوبوو، چونکە بینی ئێو دز بەهەمنی هەس وکەوت دەکات و نیازی زیان پگەیاندن و هەرش کردنی سەر ئێوی نیە. بەڵام تازە کار لە کار ترازابوو، حەبی خەوەکە لە نێو پەرداخەکە بوو دزەکەش لە لوتکەی خۆشحالیەوە پەرداخەکی نۆشکرد. لەگەڵ ئێوشدا هەڵیەك هەبوو، چونکە ئێو پەرداخی حەبەکەی تیابوو ئانا نۆشی کرد نەك دزەکە.
لە بیانی زۆی دووەمدا ئانا لە ژوورەکەی خۆی بە ئاگاهات، بینیی نەك هەمان جلی لەبەر بەڵکوبە جاجمەك هەموو گیانی بە تەواوی داپۆشراوە تا سەرمای نەبێت. بینی لە باخچەکە وا پاولی کچی لەگەڵ هەگە خۆریکی یاری کردنن پاش ئێوی نانی بیانیشیان ئامادە کردبوو، ئانا لە دیمەنی گونجانی تەواوی ئەم دووانە سەری سوڕما، هەروەها سەرسامی شەوازی ئەم دزە بوو لە ئامادەکردنی خواردندا، هەروەها هەگەسەرنج ڕاکێشیش بوو.ئانا هەستی بە خۆشیەکی نائاسایی کرد.

لەم کاتەدا یەکێك لەدەستخوشکەکانی ئانا لەدەرگای دا، هات و داوەتی ئانای کرد بۆ ئۆوەی بۆ یەکەوە بچن نانی نیوەڕۆ بخۆن، هەگۆ تۆزێك شەرمۆاز، بەڵام ئانا بۆ بیانووی نەخۆش کەوتنی کچەکەی داوەتەکەی ڕەتکردەوەو بەڵێ ی کرد. هەرسەکیان بۆیەکەوە مانەوە تا چۆڵ لە پشووی نێوەڕۆی یەکشەمە ببینن.
هەگۆ بە دەم فیکەلێدانەوە خەریکی چاککردنەوەی تەلەفۆنەکەو، دەستکی ئۆو پەنجەرەیە بووو کە دوێنێ شەو بە هاتنە ژوورەوە شکاندبووی. ئانا سەرنجی ئۆوەی دا کە هەگۆ ئەم جارە لەسەما زەر باش دەزانێ کە ئۆو حەزی لێیەتی و قەت نەیتوانیوە لە گۆڵ هیچ پیاوێك ئۆو سەمایە بکات. هەگۆ پێشنیاری بە ئانا کرد کە ئەم سەمایە بۆ یەکەوە بکەن، هەردووکیان لە یەك ئاڵان و تا تاریك داهات خەریکی سەما کردن بوون. منالەکە سەیری دەکردن چەپڵەی لێدەدا تا خۆو بردیەوەو خۆی لەکۆت، ئاناو هەگۆ شکەت بوون لەسەما کردن و لەسەر سکەیەکی هەیوانەکە ڕاکشان.
لەم کاتەدا هیچیان ووتەیەکیان نەبوو بە ووتن، لە بیریان چوو کاتی هاتنەوەی مەردەکەی ئانایە، هەگۆ سەرەڕای پگیری ئانا لەوەی وەریان ناگرێتەوە، بەڵام هەموو خشە وشتە دزراوەکانی دایەوە دەستی ئانا، هەروەها هەگۆ هەندە ڕەنمایی دا بە ئانا کە لەمودوا چۆن خۆی لە دزان بپارێزێ! بە خەمباریەوە ماڵئاوایی لە ئاناو لە کچەکەی کرد.
ئانا چاوی لەسەری بوو کە هەواش هەواش دوورەکەوتەوەو وون دەبوو لە چاوان، ئانا بەهەموو هێزی خۆی بانگی کردەوە،هەگۆ گوێی، ئانا چاوی بۆیە ناو چاوانی هەگۆ و پێیووت کەوا مەردەکەی کەتایی هەفتەی داهاتوو دیسان سەفەر دەکات.
هەگۆ بە خشیەکی زەردەوە، بەسەما کردنەوە کەڵانکانی گۆڕەکەی بەجێهێشت و تاریکی بە تەواوی ئەم ناوەی داپشی.

---

# پێلیسێك بیر لە ئایندەمان دەکاتەوە! … ڕۆژگار عومەر

ئۆو ئەندام پەرلەمانانەی واژیان کرد لەسەر (پڕۆژەی یاسای ڕێکخستنی میدیای ئەلکترۆنی لە هەرێمی کوردستان – عێراق) بۆشی

زریان وەکو فەرمانی حیزبیی واژیان کرد، هەندێکیشیان لە بار بە خەباری لە تێگەیشتن لە مەترسی ئەم جارە پێژانن. ئەمانە هەموو لە ڕوون کردنەوەکانی کەشانەوەی ئیمزاکان دیارە، ئەو بڕەی کە بە فرمانی حیزبیی دەیکەن بە دنیایی سوور دەبن لەسەر بردنە پێشەوەی ئەم پێژیە، مەسەلەکە " قەناعەت" نیە، مەسەلەکە "ئەرك و فەرمانە"، کە زربیان بەوانشی زەر دەروشانو کەلەقانە حیزبایەتی دەکەن، نازانن ڕۆژگارێك دێت خێشیان دوور نیە ببنە قوربانی ئەو دەخەی کە یاسای لەو بابەتە دروستی دەکات.

پەرلەمانی کوردستان، بڕێی زری ئەندام پەرلەمانکانی هەموو خولەکانی بەوەی ئێستاشەوە؛ هەلقوڵاوی ئەندێشەو خەمێك نین کە ناوی "ماف" یان " ئازادی" بێت. هەموو دەزانین کەدی ئەندام پەرلەمانی بریتیە لە یەك ووشە "بەرژەوەند"، تەنانەت هەموو هاوڵاتیان و خوێنەرانیش دەزانن ئەوەی وتم شتێکی تازە نیە، ئەندام پەرلەمانکانیش ئەوە دەزانن ولای زربەشیان ئاسایی و بە " زیرەکی" لە قەڵەم دەدن.

ئەوەی لەم بابەتە جێ ی مەترسیو نوێیە: عەقڵی پشتەوەی نوسینی پێژەکەیە. کە وا دەکا ئەو پەرلەمانو کەسایەتیکانی ببنە ڕووی پێشەوەی پێژەیەك کە لەوان گەورەتر، پەرچەکردارکێش کە هاوڵاتیانی کوردستان نیشانی دەدەن دژ بەم یاسایە هەر بەسەروچاوی ئەندام پەرلەمانکان دەتەقێتەوە، لەم کردارو پەرچەکردارەدا، ماستەرماینەری پێژەکە، عەقڵی پشتەوەی پرژەکە کەمتر تیشکی دەچێتە سەر.

ئەو عەقڵەی لە پشتی ئەم پێژیە وەستاوە: مەرج نیە یەك حیزب و یەك کەسایەتی حیزبی یان حکومی بێت، بەڵکو بریتیە لە کەکتڵەك لە نزیك بوونەوەی حیزب و کەسایەتیکان لە هەندێکی نوەدا، ئەگەر لە دیان هەندیتریش هاوڵا نەبن، بەڵام لەوەدا هاوڵان کە خشتەکی نوێ بخەنە ئەو ئەجێندەو تەوانینی سیستەمەکە لە سەر دەخی بەهرەمەند بونی خەڵکی لە " ئازادی ەدربین"، بە تایبەتی کە میدیای ئەلیکترۆنی (بەو کەم کۆیانشی کە هەیەتی) سنورکانی ئەم ئازادییەی بە ەدەیەك فراوان کردوە کە بێتە فشار لەسەر سیستەم و هەردوو حیزبی سەرکیش هاوڵان کە بەربەستکانی ئازادی زەرترو زەرتر بکەن.

ماهیەتی عەقڵی پشتەوەی ئەم پێژیە؛ ئەگەر لە دەستی بێت بیانی ئیعلانی " ئەحکام عورفی"دەکا لە وێات، پێویستی بەم یاسایەو

ئەتەکەتی شانۆگەریکانی پەرلەمانیشی نەدەکرد. هەمیشە بە یەك گەیشتنی مەنتاقیتی سەربازی لە گەڵ ئایدەلۆژیای "حوکمی ئیها" مەیلەکیتر دەخاتە سەر مەیلە جەراو جەرکانی ئەزمونکانی تاکەوی! یاسای دژە تیرۆر نوێنەرایەتی دەخی سەربازی وجەنگ دەکا، لە رووی ئایدیەلۆژیەوە " حەرامکردن" کردنی قسەو رەخنە ئاستوخە "موقەدەس" دەگەنتەوە نوکایەی سیاست کە ئەمەش خشتی سەرکی هەڵە ژەمەکی شمولیە .
لەسەردەمی بەعسدا : بە تایبەتی دوای دەڤانی شەی کوەت و دامانی هەیبەتی دەسەڵات و حیزب، بەعس یاساکانی توندتر کردوە. ئەو دەمی بە شۆیەکی بەربەاوتر خەڵکیان دەگرت لەسەر نوکتە کردن یان جوندان لەسەر سەدام .سزا هەرە باوکە زمان بڕین بوو کە تائێستا چندین دەکیەمەنتاری لەسەر دەرکراوە. ئەم پەژە یاسایە هەمان دیدگای " زمان بڕینوکەی"سەردەمی سەدامە، کە هیچ مەکیاژکی پەرلەمانیی ناتوانێ پێوندی ئەم دوو یاسایە بشارێتەوە لە رووی ئامانج و لە رووی عەقڵیەتی پەلیسیی پشتەوی هەردوو یاسا.

ئەمە لە دووڕیانکی هەستیاردایە، لە کاتکدا کە ناسیونالیزم یەتەبیاکانی لە زەینی گشتیدا یەك لە دوای هەدەوڕە و ەژ لە دوای ەژ قەیرانکانی ئەم جەرە لە حوکمەانی قوەتر دەبەتەوە، ئەو دەت و ئەم شکستە تەرجومە دەکا بە "سەرکوت" و دەیخاتە ئەستەی هاوەاتیان و ئازادیکانیان پەو باە دەکات.ئەمەش لەم دوڕیانەدا بژاری ئەوەمان هەیە گوەایەی ئەم بەربەریەتە بین لە پرۆژە یاساو لەگەین عەقڵیەتی پەلیسی و سەربازی دوا ەژمان بە دروست بکا، بژاری ئەوەشمان هەیە ئەو مافە کەمانەی لە دەستمان ماوە بەرگری لەبکەین.

---

# بکەری مەژووییی تاکەو ! … زگار عومەر

هەموو دەسەاتکی سیاسی بە پە ی ئەو سیستەم و ژیانی دەیخوقنێ سیماکانی درۆژخایەنی و کورتخایەنی تەمەنی سیاسی خەشی دیاری دەکا ! ەنگێ لەو تەمەنەدا هەورازو نشۆی زەر هەبەت، بەەام " مانەو"

هەمیشە قاچی لەویە سیستەم بە دەستی خۆی چی بەرهەم هێناوە بە " نەمانەوە".

ئەزمونی بەعس چ وەکو حیزب، چ وەکو دەسەلات، چ وەکو بەرنامەی دەوڵەت لە گەڵ شێوەی کوردایەتی نەهات، بەڵکو دەستپێکی ئەم کۆتاییە ئەو دەمە دەستی پێکرد کە لە حەفتاکان عەسکەرەکان شوێنی سیاسیە مەدەنیەکانیان گرتەوە، دواتر لە نێو عەسکەرەکان تەنیا تکریتیەکان پلەو پایەو دەسەلاتیان پەیدان، دواتر لە نێو تکریتیەکان تەنیا یەک خێزان، دواتر لە نێو یەک خێزان تەنیا یەک بنەماڵە، دواتریش لەگەڵ دەرانی شێوەی کوردایەتی و گەمارۆی ئابووری ناکۆکیەکان پەیدا بوون نێو ئەو بنەماڵەو براکانی سەدام تەکرار، کورەکان و زاواکان شوێنی گرنگیان وەرگرت جیابوونەوەکان دژایەتیەکان بەسەربینی یەکترو بە ڕوخانی یەکجارەکی لە ٢٠٠٣ کۆتایی هات.

حیزبی بەعس لە حەفتاکانەوە بە زەبری خوێن و سەرکوت بە بەرپا کردنی دوو جەنگ ( جەنگی ئێران – داگیر کردنی کوەت ) ڕوخانەکەی هەر جارەی دە پانزە ساڵەك تەئجیل دەکرا! بەڵام لە کۆتاییدا لە هەکارە یارمەتیدەرە ناوخۆیەکان (بیجگە لە شکستی سەربازی )بە دەستی هەمان ئەو دەخە روخا کە خۆی بەرهەمی هێنابوو.

ئەو دەخەی ناسیۆنالیزمیش خولقاندویەتی ، ستراتیژیەکی بریتیە لە تەئجیل کردنی کوتن و سەرکوتی هەر نوزەیەکی حەقیقی کە باس لە ئەلتەرناتیق بکات، درز تێکوتنی عەلانی قوتبەکان لە نێو دەسەلاتی سیاسیدا بە تایبەتی لە نێو دوو بانگوازی جیاوازدا ( قەرزارین ، نا قەرزار نین) گواهی ئەون :-

کە پینە کردنی خێکیانەو باوکسالاریانە، زربەی و فەتە فەتی کادیرەکانی خوارەو بە جونەوەی خیتابەکی قەومی سواو، ناتوانە ئیحساسی " یەکگرتوویی " وەکو بژاردەیەکی جگیر، یان ماوە بەسەرنچوو نیشان بدات .

بە دنیایی " کوتن " بەر لەوەی کوتن بە لە کورسی ، کوتنەکی ەمزیە لە نێو ئیحتیرامی ەای گشتی و خیالی سیاسی کەمەگدا ! لە نیو کوتنی حەقیقی سەر کورسی و کوتنی ەمزیی مسافەیەکی زمانی هەیە ، بە پە بارودخ و ئەزمون ئەم مسافەیە درژو کورت دبەت ، بەڵام ڕوخانی ەمزی بە حەتمی ڕوخانی حەقیقیش بە دوای خێدا دهێنە ، تەنیا لە یەك حاەت نابە ، کە موعجیزەیەك ڕووبدات لە

دەرەوەی لێژیکی ماتریالیزمی مێژوو!

**بە پێی ئەزمونەکانی مێژوو؛**

بە ئەوەی دەرفەتی گەیانکاری حەقیقی جێگیر بکرێت ، دەبێ بکرێ نوێ هەبێت جیاواز بێت لە هەموو هاوبیرەکان و برا بیرکانی ئێم دونیا سیاسیەی دروست کراوە. ئێم بکرێ بەر لەوەی توانای ئەوەی هەبێت ئەلتەرناتیڤێکی تر بخاتە روو بە دەسەڵاتی سیاسی ، دەبێ لە ڕووی سیاسی و مەیدانیەوە" ئۆپۆزسیۆن" ی بە هەموو ڕەنگەکانیەوە بنەبڕ کردبێت! یان بە ئاستێك لاوازیان بکات کە تەسلیمی بکرێ نوێیەکێ بن بە تەواوی ، بە خۆشی بێت یان بە زۆرە ملێ بێت!

لێم بینێ بە دنیایی پرتەو بۆی لیبرالیانەو دیموکراسیانەش هەر دەبێت، بەڵام بە هەر هەزێکی تازە کە بیەوێ ببێتە شت ئەبێ بەسەر تەرمی سیاسی ئەو ئۆپۆزسیۆنە بتاڵە بکەوێت! دواتر شۆڕشی سەرکی لە گەڵ ئەو مەیتەش بکا کە مردنەکەی ١٠ ساڵ جارێك تەئجیل دەکرێت.

**ئازگار عومەر**

---

# کاك " نازم " بە پێدا بوو ؟ … ئازگار عومەر

کاتێ کاك نازم لە ڤیدیەکانی قسە دەکات؛ بە زمانێکی ڕەوان و بە پێچ و پەناو ڕاستەوخۆ پێنجە دەخاتە زێر برین و چارەسەر. ئەو کاتە قسە دەکات بەسەر بابەتی جیاواز دێت و دێچێ ، قسەکانی ئەو پاکیەکی خاکیانەی تیایە، لە گەڵ ئەوەشدا هەندە ڕەگەزی تەکڵاو کردنی تیایە، ئەی بە سەرنج ڕاکێشن ؟

بۆچی ئێم مرۆڤە شیرین دەبێت ئەگەرچی لە گەڵ قسەکانی هاوڕاش نەبین ، نهێنیەکە لەو گوتارە خەسڵەکە چیە؟ ئایا بەرائیتە، یان جۆری ئاخاوتنە؟ بەشێکی زێر لە پێکهاتەی بۆچوونەکانی ڕەخنە لە شێوازی بەڕێوەبردنی حوکمڕانی، ئیلهامی گوتارە کۆن وتازەکانی ئەنتی ئیستیعمار، ئیلهامی ئایینی، زێر شتی تری تیایە، سەرەڕای ئێم هەموو

پێکهاتەو تەنە جیاوازانە ، بەڵام لە کاتێکی خۆرادا کاك نازم گەیشتە شوێنێك کە هێزێکی زۆر لە خۆك موتابەعەی دەکەن .
بەجگە لەو پرسیارانە لەسەرەوە ئاماژەمان پێدا . پرسیارێکی تری جەوهەری ئەوەیە؛ هەکاری چیە کە هەم دەستات گرنگی پێدەدات وهەم بەشێکی زۆر لە خێکی ئۆپۆزسیۆن و ڕۆخنەگر بە ئامانتەوە گرنگی پێدەدەن؟
دیاردەی کاك نازم و قسە کردنی و قبووڵی ڕۆخنەکانی ئایا خەسکانێیە، بەو مانایەی کە کەمێگەی ئەمە و دەستاتی سیاسی کراوەن بە ڕۆخنەی کاك نازم و هاوشێوەکانی، یان لە پشتەوەی دەرکەوتنی کاك نازم " زەمینێکی " تر هەیە کە ئێستا دەبینی لە دەرکەوتن و مەشهور بوونی " کەسانێك" لە ماوەیەکی کورت و دواتر سارد بوونی دەرکەوتنیان بە هەمان خەراپی؟
ئایا ئەمە بە ئەوەی هەستی پێبکەین لە دەرکەوتنی خەراو سست بوونی خەرای کەسایەتیەکاندا بەشدارین لە پێسەی بەرهەمهێنانی پیشەسازی "مەشهور بوونێك" کە ئێستکی سیاسی و کەمەڵایەتی لە ئەستۆ گرتووە، بە ئەوەی نەخشەی بە کەشرابەت و ڕێکخەوتنی پشووختەی لەسەر کرابێت!

ئەو سیستەمە سیاسیەی لە کوردستان زاڵە لە ٢٧ ساڵی ڕابردوو، لە گەڵ ئەو پشکەوتنەی لە تەکنەلۆژیای سۆشیال میدیا ڕووداوە، لە گەڵ زاڵ بوونی کلتووری بەرخۆری " ئیستیهلاکی" لە کەمەگەدا، سە دیاردەن سەرەڵای بوعدی مێژوویی جیاوازیان بەڵام وەکو سکوچکەیەك لە ئەستادا بە یەکەوە بەستراوان.

ئەم سکوچکەیە؛ دەشە لابەلا بە پێکهاتەیتریشەوە پەیوەندی هەبێت، بەڵام ئەم سکەچکەیە پایەی ئەو سەرخانە پێك دەهێنن کە لە ئەستادا دونیای سیاسی و مومارەسەی ژیانی ڕۆژانەمانی تێدا دەخولێتەوە.
ئەم سە پایەی ئاماژەمان پێدا؛ ژیانێکی سیاسی و کەمەڵایەتی دروست کردووە، کە چە بەتەوە لە " کورت" بوون و ئیکسپایەر بوونی هەموو شتێك بە خەرایی، ڕەهەوی ژیان داماڕاوە لە بەها ڕەسەنەکانی کە دەرفەتی جێگیر بوونی درێژخایەن بدا بە هیچ دیاردەو " پێدابوونێك"، بە تایبەتی جارێك لە پێدابوونی ئامانجدار.
ئەمە لە دونیایێک دەژین تەنانەت " قارەمانی" سیاسی و کەمەڵایەتیش ئەگەر لە دەرەوەی ئەم دەخە سەر دەربکا، وەکو " نەشیاو" کی نامەی دژە باو دەکرێتە ئامانجکی ئاسانی لە بین بردن.

ئەمە کە دەکەوینە داوی موعجیب بوونمان بە وەستا خێری ، کاتێك بەشکمان جۆن بە سایەی کەریم دەدات و بەشکمان کون بە کون

سەراغی ڤیدیۆکانی دەکەین لە ئینتەرنێت، کاتێك بە بێنەر و بەبێ بینە قسەی دەی خەمان بە ناوی خدر بگۆلاسی دەکەین، کاتێ بە دیار ڤیدیۆکانی کاك نازم دادنیشین، یان کاتێك وێنەکەی کاك نازم دەکەینە تابلۆیەکی هونەری و دواتر پارەی فرۆشتنی تابلۆکەی پێ دەبەخشینەوە، هەموو ئەو ئاکتانە، هەموو ئەو هەڵس و کەوتە دژ بەیەکانە، لە تەوژی جیاوازی کەمەگۆ بەرامبەر بە کەسێ "خۆڕا مەشهور" بوونکان دەکرێت، هەرچی نیازێکی خاوێن و پاك و عەفەوی لە پشت بێت، هیچ لەو داستیە ناگاتێت کە ئەمە خرێکین " بەشایەکی " واقیعی لە پەیدابوونی کۆمەڵایەتی میژوویی ، یان چینی مێژوویی ، پێ دەکەینەوە بە بەرهەمهێنانی لیستێك لە کۆمەڵایەتی داگوزەر کە دەنگ بە دنیایی مرۆڤی باش و پاك بن، بەڵام بوون نەبوونیان هیچ زیادو کەمیێك ناخاتە ئاو و گۆڕە کەمەڵایەتی و سیاسی.

کاتێك ئەمە سەیری ڤیدیۆکانی کاك نازم دەکەین، لە ڕووی دەروونیەوە، لە دوو ئاستدا سەرگەرم دەبین، ئاستێکیان بریتیە لەوەی لە گۆڕە قسەکردنی ئەودا، یان کەسانی هاوشێوەی ئەودا، هەستی پێبکەین یان نا، ئەمە " دەرفەتە لە دەست چووەکانی " قسەکردنی تووندتری خەمان بە شل و شەواوی و بە شێوەیەکی " مەقبول" و " ڕەگەپەدراو" هەروەها باکراو لە نەو قسەکانی ئەودا دەبینینەوە ! ئاستی دووەم بریتیە لەوەی ترسە لەوەی بگەینە ڕەژگارێك ئەو دەرفەتە باکراوەش نەمێنە لە دواڕۆژکی نزیکدا.

کاتێك ئەپەزسیۆنی فەرمی، یان خەڵکی تاك و تەرای پەرش و بڵاوی نازی کاك نازم دەکا بە ئایکۆن و ڕەمز، بە ئەوە دەیکۆن؛ چونکە لە ڕووی مەژوویەوە لە دەخکی نیمچە وەستاودا ئاسە و دەرفەتی سیاسی بنبەست بووە لە بەرهەمهێنانی کەسانێك کە بتوانن بەرامبەر دیوارەکانی سانسەرو ئاقیبەتی "قسەکردن" مانەوەی خیان مسۆگەر بکۆن!
کاتێکیش دەسەڵاتیش بە هەمان دادی ئەپەزسیۆن گرنگی بە کاك نازم دەدات، بە ئەوەیە دووپاتی بکاتەوە کە تاقە جەر لە ئایکۆنی ڕەگەپەدراو ئەم جەرە ئایکۆنانەن کە داگوزەرن، ئەم جەرە کەسانەن کە ئەگەر نازیش بن لە لوتکەی تووڕەبونکانیان هەشتا ناتوانن دەست بە هیچ " بڤەو حەرامکی" سیاسی ببەن، یان لە بنەڕەتدا پێکهاتەی کۆمەڵایەتی و ژینگەیی ئەو جەرە ئایکۆنانە هەڵگری ئەو خەسڵەتە نیە کە بتوانێ کارێك و ئامانجکی لەو بابەتە لە ئەستۆ بگرێت.

# قسە کردن لە گەڵ تەرم … ڕزگار عومەر

فلیمی Concussion فلیمێکە نەبەردیەکانی زانستی، مرۆڤایەتی، حەقیقەت ناسی، ناکۆك
بوونی لەگەڵ بەرژەوەندە گەورە سەرمایەدارییەکانی پشتی وەزرش دەداتە بەر ڕەخنە. لەم فلیمە؛ کە لەچیڤکی ئاستەقینەی دکتۆرێکی نایجیری وەرگیراوە، کە کەچی کردووە بە ئەمریکا، هەموو ئەم پڕوپاگەندیانە ؛ زانست، حەقیقەت، مرۆڤایەتی دەکوژن بەردەم تاقیکردنەوەیەکی سەختی پە لە قوربانی .

ئەم دکتۆرە نایجیریە کە کارەکەی تایبەتە بە شیکردنەوەی هەکارەکانی مردنی ئەو تەرمانەی کە دەگەنە بەردەستی، لە کاتگای ماندووبونێکی زۆرو پە لە هەڵەشە بە ژیانی خەی و هاوسەرەکەی (کە لە کاتگای ترساندنی منالی یەکەمی لەبار دەچێ) دەگاتە چەند حەقیقەتێکی زانستی پزیشکی.
دەگاتە ئەو ئەنجامەی کە یاریزانەکانی تەپی پە ی ئەمریکی کە پە لە تووندوتیژی بەریککەوتنی بە هەزی یاریزانەکان بە تایبەتی " سەریان" لە گەڵ تەپڕبوونی کات و تەمەن، ئەم هەموو بەرکەوتنانە کاریگەری لەسەر مێشك و دەماغیان دادەنێ توشی "لەرزینی میشك" و خەمۆکی و زەهایمەری توندو هەلوەسیان دەکات لە تەمەنی زۆر زووداو.
ئەم دکتۆرە کاتێ لەکەلینەوەکانی دەست پی دەکات بەی دەردەکەوێت کە تەنیا لەو شارەی ئەو لی ی نیشتەجێ ١٢ یاریزان بە هەی ئەم دەردە خەیان کوشتووە یان ژیانیان لە دەست داوە.
یەکێتی تەپی پە ی ئەم شارە، لەگەڵ دادگاکان تەنانەت پەلیسیش هەمووی لە دژایەتی کردنەوەو سەلماندنی ئەم لەکەلەنەوە زانستیانەن ، بە یاسا دەمکوتی دکتۆرو هەموو ئەوانە دەکەن کە یارمەتی دەدەن، تەنانەت دەگاتە ئاستێك کە هەڵەشەی دیپۆرت کردنەوەی " سنورداش"ی لەبکە ن لە ئەمریکاوە بە نایجیریا! تەنانەت بەرەوبەرەکەی چەندی تەمەتی زۆر ساویلکانەی دەدرێتە پاڵ وەکو بەکارهێنانی قەڵەم کاغەزو ئامێری فاکس و پێویستیکانی تاقیگە ، هەموو ئەو فشارانە تەنیا بە ئەوە بوو کاتگە بگرن لە بەاوکردنەوەی لەکەنەوەیەکی زانستی کە دەریدەخا پێوەندیەك هەیە لە نێوان وەرزشك و

نەخۆشیەکی میشك/ دەروونی وەرزشکارەکان.
پرسیارێك کە دەتە پشتەوە بە دەبە دژایەتی لەگەینەوەیەکی زانستیی پزیشکی بکرێت! لە چیەکی ئاستەقینەی پشتی ڕووداوە نیشان دراوەکانی ئەم فلیمە ڕوون دەبێتەوە ؛ کە ئەگەر تەنیا لە ئەنجامی قەناعەت هاتنی لە سەد ١٠٪ دایك و باوکان و تەگەیشتنیان لەم لەکۆلێنەوەو دان پیانانی فەرمی یەکێتی تەپی پێ لە بووونی پەیوەندیەك لە نێوان ئەم وەرزشو ئەم نەخۆشیانەی ئەم لەگەینەوە لە ئەنجامی بەگەیی تاقیگەیی بە دەستی هێناوە، ئەوا بەرژوەندیەکانی پشتی ئەم وەرزشە سەدان ملیۆن دۆلار زیان بەر بزنسکەی دکەوێت.
لە یەکێ لەدیالۆگەکانی ئەم فلیە ئستێیکی زۆر مەترسیدار هەیە، کاتێ بە دکتەر دەڵین " پشووتر ئەمریکا لە هەفتەیەکدا یەك ڕۆژی هەبوو بە کێنیس، ئێستا ئەم ڕۆژە تەپی پێ بردوویەتی، تۆ دەتەوێ ئەم ڕۆژەش ببەیت؟ "
چەند ساڵیك دوای ئەوەی دکتەر دەردەکرێت لەم شارە بە زۆرە ملێ و بە هەڕەشەی یاسایی و هتد، یاریزانێکیتر لەهەمان شار خەی دەکوژێت کە هەمان حاڵەتی یاریزانەکانی پشووی هەیە!
لە ژێە فشاری ڕای گشتی و خۆزانەکانی یاریزانەکان پەداچوونەوە بە لەگەینەوە زانستیەکانی دکتەر دەکرێت و ئیعتیباری ئەکادیمی و پزیشکی پێ دەدرێتەوە، ئەم تەمەتە ساویلکانەی ئارستەی بەڕەوبەرەکەی کرابوو هەر هەمووی بەتاڵ دەکرێتەوە، دواتر لە هۆکی گۆڕدا دکتەر قسە بە کەس وکارو خۆزانی یاریزانەکان/ قوربانیەکان دەکات، ئەم قسە کردنە کە دەکرێ ناوی لێبندرێ " گوتاری سەرکەوتن" ئەو زۆر بە سادەیی بە ئامادەبووان دەڵێت من لە "جیاتی قوربانیەکان قسە دەکەم ".

ستە بە ستەی دیالۆگەکانی ئەم فلیمە گوشراوەکی خستی حەقیقەتن، دکتەر لەسەرەتای دەست پێکردن بە کارەکەی ڕاخنەی زۆری لیدگرن و گاڵتەی پیدەکەن ، چونکە ئەو لە گەڵ تەرمەکان قسەی دەکرد!
کە تەرمێک دەهاتە پێشی بە ئەوەی هەکاری مردنی بزانێت ، دەستی بەسەر قژو سەری تەرمەکە دادەهێنا و دەیووت " ئازیزم ، هیچ نیە، ئێستا هەکاری مردنەکەت" دەدەزینەوە ، کاتێ بەرەو ڕووی بوونەوە پێیان ووت تۆ چۆن دەبە قسە لە گەڵ تەرم بکەیت ؟ ئەو ووتی " من دکتەرم دەبە ڕۆز لە نەخۆشی خەم بگرم " وەك بۆ ی لەلای ئەو تەرم فەرمەکیتری بەردەوامی ژیان بێت!

# دیوارێك لە نێوان دوو زنی یەك ناسیۆنالیزم … ڕزگار عومەر

ئەو دیوارەی کە لە نێو دوو دراوسێ ی ئاسایی هەیە لە کۆمانکان کە دوژمنداری یەکتر ناکەن، جیاوازی هەیە لەو دیوارەی کە لە خیابانی ئەمنی و ئایدیۆلۆژی ئەو نوخبەیەی کە ئەمرۆ هەردوو زنی سەوزو زەرد بەیەوە دەبەن.
سیاسەتمەدارو بڕپرسە ئەمنیەکانی هەردوولا هەر لە پەنای دروشم و بازکەی ئارمی حکومەتی هەرێم لە جیاتی میتەدی عەقڵ و ئەندێشەی یەك چارەنوس و سەرانسەری بوون، بە گومانی دوو دراوسێ ی پڕ لەکینەی دوژمندار لەبەرامبەر یەکتر دەخوێنن. هیچ لە تەنانەت تاقەتی ئەوشیان نیە بڵێن با " دوو دراوسێ ی باش بین" لە گەڵ یەکتر.

وەستانی دوو ئوتۆمبێلی ئیمەرجێنسی (ئیسعاف) لەم بەرو لەوبەری خاڵی پشکنینی هەردوو زنان بە وەرگرتنی نەخێش ، ساتر لیدان لە هەندێ خاڵی پشکنینیتربە پێ ی لەدوانی ئەم هاوڕاتیانەی ڕێیان کەوتۆتە ئەو شوێنانەو لە ڕاگەیاندنەکان قسەیان کردووە، پێش ئەوەی خۆ ئامادە کردن بۆ بە حاڵەتی گرژی و لە ناکاو یان لە دەست دەرچوون هەروەکو( بیانوەکانی دەست پیکردنی شەڕی ناوخۆ لە ئاداری ١٩٩٤) بریتیە لە نامەو سیگنال ناردن و تێژکردنەوە ناسنامەی ستایلی حوکمڕانی لە هەردوو زنان ، ئامانجی یەکەمی ئەم سیگنال ناردنانە بۆ ناوخۆی هەردوو زنەکە یە! دووەم بۆ دووقات کردنەوەی فشاری سیاسی و شەڕی دەروونی نێوان ڕەبەرانی هەردوو زنان.

بۆ تێژکردنەوەی هەژموون و شوناس : هەردوو زنان نە دەرفەتیان هەیە، نە دەتوانن بۆ بوونی دەرفەت موغامەرە بکەن بۆ بەرژەوەندی ئابوریەکانیان، نە ڕەحی نەوەی یەکەمی ناسیۆنالیزمی ئەوروپیان هەیە کە بۆ جدیەوە بچنە نێو گوتاری یەتەپیاو پڕژیەکی گەورەی "نەتەوەودەوڵەت دروست کردن بەمانا چڵەکەی ناسیۆنالیزم" بەیە تێژکردنەوەی ئەم شوناس و هەژمونگرایییە ناچاری کردوون بۆ پڕژەی زەر بچوکترو تەسکبینتر خۆیان مەشغول بکەن، هەردوولا خۆیان بەرامبەر هیچ ناسیۆنالیزمەکی جیهانی یان ئیقلیمی پێناسە ناکەن،

چونکە لە یەگەی ئابووری یەیعی و زمانەت کردنی شەرعیەتی دەسەاتکی لەکەی، وەکو ئەمری واقیع بوونەتە ئاسانکاری ئیداری و لەجیستی، بوونەتە بەشەك لە مانزومەی دوو جەمسەرەی ستراتیژو ناسیونالیزمە ئیقلیمیەکانی ناوچەکە ( بە ناچاری جوگرافیا بەت یان بە ئیختیاری سیاسی بەت) .

نەبوونی ئەو قودرەتە وای بەسەر هەردوو بالی ناسیونالیزمی کورد کردووە لە بەینی ١٠ تا ٢٠ سالیەك پەویستیان بە تیژکردنەوەی کەبەکانی بەرژەوەندو شوناس و چارەسەر کردنی بەریەك کەوتنی تەماحە هەژموندارەکانی یەکتر بن.
هەردوولا تەنانەت کاتە بە تەعبیری خەیان " خەریکی گەمەی دیموکراسین" لە ئاشتی و گەمەی هەبژاردن دەخەکی وادروست دەکەن لە یەگای میدیای نەخشی هەردوو زەن، کە هەست بە دانە دانە دەنگی گولەو تەپەکان و قەناسی سەر ماانی سالەکانی ١٩٩٤ تا ١٩٩٧ بکەیت !
تەشهیرو مالەف هەدانەوەو زمانەکی نزمی تانەو کوشتنی مەعنەوی یەکتر هەموو ئەو ئاکارانەن کە دەبە هاوەاتی کورد بە ناوی هەمەتی هەبژاردن لە هەردوو زەن قبووڵی بکات، ئەگەریش بە هەکەوت ئەم هاوەاتیە خوەنەرەکی سادەی مەژوو بەت، ئەوا گوە ی لە دەنگی هاکەشانی خەنجەرو حیلەی ئەسپ سواری میرنشینینە کوردیەکانیش دەبە لە دژایەتی یەکتر! کە بە شیویەکی "هەمزی" ئەم میرنشینانەش لە مەژووی موعەلەب کراوی سەتحی مەژوونوسانی هەردوو زەن لە ئەمەدا ئەرکی ئەویان پە شیاوە کە ئەم میرنشینانە وەکو باپیرەی یەکەم، وەکو هەگە هەرە کەنەکەی حیکایەتی ئەم هەژمونخوازیە بەسەر هاوەاتیان ساغ بکەنەوە.

ئەگەر بگەیینەوە سەر ئەدەبیات و حیکایەت خوانەکانی هەردوولا ، ئەگەر ووردبینەو لە مقەس و فوتەی خەیاتە ئایدیەلەژیەکانی هەردوو زەن، دەبینین ئەوانیش لەسەردەمی هەوخانی دیواری بەرلین ، تا سالە بەسالی یادکردنەوەی ئەم هەوخانەش وازیان لەوە نەهەناوە کە هەمیشە بە تەعبیری خەیان بەسەر شان و بالی ئەم "روداوە مەژوویەی گەورەیە" هەبدەن!

ئەگەر هەوخانی دیواری بەرلین لە هەووی دیموکراسیەوە بە خەیاتە ئایدیەلەژیەکانی هەردوو حیزبی دەسەاتدار ئەوەندە پە بەهایە ، بە دەبە خەتان دیوارەکی تری بە دیسپلینتر لە نەوان شارەکانی کوردستان دروست بکەن ؟ بەکی دیواری"هەمزیی" کاریگەریەکەی زەر زیاترە لە دیواری چەمنتە و تەلبەندی دەکی ئاسنین .

# مارکسی بە کۆنار! – نوسینی: سەمیر ئەمین وەرگێڕانی لە ئینگلیزیەوە: ڕزگار عومەر

مارکس فەیلەسوف نیە، مێژوو نوسیش نیە، زانایەکی دونیای سیاست و ئابوری و کۆمەلایەتی نیە، تەنانەت مامەستایەکی پلە یەکی هیچ لەم بوارانە نیە. هەروەها مامەستایەکی بەهرەداریش نیە کە کەکتەلێکی هەموو ئەو بوارانە بە یەکەوە کوتاندبێ و دەفرێکی پانی لە ئامادە کردبێت. جێ و شوێنی مارکس لە مێژوودا لە دەرەوەی هەموو ئەوانەدایە.

مارکس سەرەتاو دەستپێکردنی ڕێخنەیە لەسەردەمی مەدێرنە، ئەم ڕێخنەش بە ڕێخنە گرتن لە جیهانی ئاستەقینە دەستی پێکرد. ئەم ڕێخنە ئادیکالەش لە کاپیتالیزم وا دەخوازێ و ڕێگا دەدا بە دەزینەوەی بنچینەکانی نامەبوون لە سیستەمی بازاڕو چەوسانەوەی دانەبڕاوی کرێکاران.
بناغەی سەرەکی چەمکی "بەها" لەم ڕێخنە ئادیکاڵە دەتەدەرەوە. هەر ئەو ڕێخنەشە ڕێگا خۆش دەکا کە تێبگەین لەو یاسا مەوزوعیانەی کە زاڵ و سالارە بەسەر دووبارە بەرهەمهێنانەوەی سیستەم، کە بنیاتنراوە لە ژێر ئەو جموجۆڵانەی لە کاتی چاودێری کردنی واقیع لە سەرخانی کەمەڵگە دەیبینن .
مارکس لەو ڕێخنە ئادیکاڵەی لە جیهانی واقیعی دەیگرێ شتێکیتریش زیاد دەکا، ئەو دە ڕێخنە لەو گوتارانەش دەگرێ کە پەیوەندی هەیە بەم واقیعە،چەشنی گوتار: فەلسەفی ، ئابوری، کۆمەڵناسی، مێژوویی، زانستە سیاسیەکان. ئەم ڕێخنە ئادیکاڵە، پەردە لەسەر ڕووی ڕاستەقینەو پشتگیری ئەم گوتارانە لادەدا، کە لەدوا شیکردنەوەدا: بریتین لە گوتاری بیانوو هێنانەوەو شەرعیەتدان بە هێز و کۆتکانی دەسەڵاتی سەرمایەی هەژموندار.

بە ئەوەی " مارکسیست" بیت، بە سێ ودوو دەبێ لەو شوێنەوە بڕدەوام

بی کە مارکس دەستی پێکرد. ئەم وەستان نیە لە تەك مارکس بەکو دەبە لەمارکسەوە دەست پێبکەین. مارکس پێغەمبەرەك نەبووە کەهەموو ئێنجامگیریەکانی " ئاست" و " کەتا" بووبێت، بەرهەمەکانی ئەو تیئۆرێکی قوفڵ لێدراو نیە. چونکە مارکس " بە سنوورو بە کەنارێ" ، چونکە ئەو بەخنەیی دەستی پێکرد بە سنوور و بە کەتایی و هەمیشە بەتەواو نەکراوی ماوە و پێویستە بەخنەکە خێی بابەتەك بە بە بەخنەگرتن لە خێ ( مارکسیزم کە لە ساتێکی دیاریکراوفۆرمەڵە دەبە، دەبێت خێشی بکەوێتە ژێر سێبەری بەخنەی مارکسیستی). مارکسیزم دەبە بە وەستان خێی بە بەخنەی ئادیکاڵ دەوەستێند بکا، دەبە واسێیری هەر نوێبوونەوێك بکا کە سیستەم بەرهەمی دێنێ کە ئەم بواری نوێ ی مەعریفیی مرۆڤایەتین.

کورتە ناونیشانی کتێبی سەرمایە، بریتیە لە " بەخنە لە ئابوری سیاسی" ئەم مانای ئەوەنیە ئەم بەخنەیە لە ئابوریەکی سیاسی خراپی (ێیکاردی) تا ئابوریەکی سیاسی باشی (مارکسی) شۆێنی بگرێتەوە. بەکو ئەم بەخنەیە لەو زانستەی ناونراوە "زانستی ئابوری" و خستنە ڕووی ناوەڕۆکی ئاستەقینەی ئەم زانستە ( واتا ئەم شتانەی بەرژوازی دێێت و داوەری پێ دەکا لەهەڵس و کەوتەکانی خێی)؛ هەروەها بەخنەشە لە بەهای ئەو زانستە ئابوریە لە ڕووی مەعریفیەوە، پەردەلادانە لەسەر سنورداریەکانی ئەم زانستە. ئەم ڕەخنەیە داواکردنەکە بە وەستانەوە دژ بەو بە ناو زانستە کە خێی وا دەنوێنێ دابڕاو و سەربەخێیە لە ماتریالیزمی مێژوو، پێیامی بەخنەکە ئەوێیە کە ئابوری سیاسی ناتوانێ سەربەخۆ بێت لە ماتریالیزمی مێژوو. ئابوری سیاسی ئەو شێوە دەرکەیە کە ماتریالیزمی مێژوو(واتا کەشمەکەشمی چینایەتی) لەژێر سەرمایەداری ڕوخسار دەگرێ. لەسەر ئاستی لەژیکیشدا، ماتریالیزمی مێژوو بە پێش ئابوری دەکەوێ، بەڵام زەرانبازی چینایەتی لە ژێر سایەی سەرمایەداری لە بەشایی وچەڵوانی ڕووندادات، بەکو لەسەر بناغەیەکی ئابوری کاری خێی دەکا، هێندێ یاساش بەرهەم دێنێ کە لە ڕوخساردا ئەم یاسایانێ ئابوریانێ خە دێنوێنن.

من سەرەتا لەکەڵینەوە لەسەر ئەم پەیوەندیانێ دەکەم هەروەك چۆن لە کتێبی سەرمایە تەعبیری لەکراوەو خراوەتە ڕوو، واتە لەتیئۆری شۆوازی بەرهەمهێنانی سەرمایەداری، هەروەها ئەم پەیوەندیانێ لە ژێر سایەی سەرمایەداری هاوچەرخ، واتە لە ژێر سێبەری ئەمەریکان – واتە ئیمپریالیزم.

**تێزەکانی من من ئەمانەی خوارەوەن :**

١) ماتریالیزمی مێژوو کۆکی مارکسیزمە، لەبەر ئەوە:
٢) دەخی مەعریفی یاساکانی ئابوری سەرمایەداری بە جۆرێک وای لەدەکا بکەوێتە ژێر کۆنفی یاساکانی ماتریالیزمی مێژوو:
٣) لە ژێر سایەی شۆوازی بەرهەمهێنانی سەرمایەداری ، یاساکانی ئابوری دەخێکی تیئۆری وا لەخێی دیگرە کە جیاوازە لە دەخی ژێر شۆوازەکانی بەر لەسەرمایەداری: تێنانێت :
٤) یاساکانی ئابوری سەرمایەداری بە شۆوازیکی بابەتیانە بوونی هەیە؛ دوا خاە:
٥) ئەم یاسانەش لە دواشیکردنەوەشدا لە ژێر کۆنفی یاسای " بەها" دان.
بەم جۆرە بە بەچوونی من زۆرانبازی چینایەتی لە ژێر سەرمایەداری بە گشتی، لە جیهانی ئیمپریالیستیش بە تایبەتی ، لە سەر بناغەو بنچینەیەکی ئابوری دیاریکراو ئیش دەکا، هەر ئەویشە وەک دەبینی لە گۆینی ئەم بناغەیە.

خوەندنەوەم بە مارکس؛ بە دنیایی وەشنبیریەکی گرنگ و پێی بە دوای خێدا هەناو قناعەتی پێهێنام لە هەزی ئەم ئەندەشێیە. بەڵام؛ هەشتا من بە هەستکی چەشنی ئەوی ئەمە بەشم ناکا خەمم بینیەو! چونکە من پرسیارکی سەرکیم هەبوولە بارەی دواکەوتووییە کەمەگەکانی ئەستای ئاسیا و ئەفریقیا کە "لەژێر قناغی گەشەسەندن" دان، من لەوبارەو وەڵامم لای مارکس نەدزیەو، بەڵام لەجیاتی ئەوەی لە مارکس دوور بکەومەوو بەم ئەپدێیت نەبووە، بەسادەیی گێیشتمە ئەو ئەنجامگیریەی کە بەرهەمکانی ئەو تەواو نەکراون.

زیادەیەکی سەرکی کە من خستومەتە سەر تیئۆرکە: پێیوەندی هەیە بە گواستنە لە یاسای " بەها " بە یاسای "بەهای گلۆبالیزکراو" لەسەر بنچینەی بونیادی هەرەمیی -جیهانی کراوی- نرخکانی هەزی کار بە دەوری ئەم " بەها" یە. کە پێیوەندی هەیە بەو هەڵس و کەوتانەی بەڵوەدەچە بە دەست گێیشتن بە سەرچاوە سروشتیەکان.

ئەم " بەها" بەجیهانی کراوە خەی بریتیە لە بناغەی ڕێیعیی ئیمپریالیستی. لەرە من دەڵێم ئەوەی ئاماژەم پێداوە پێردە لادەدا لەوخساری بزوەنەری ڕاستقینەی ناکۆکیەکانی سەرمایەداری/ ئیمپریالیستی و ئەو بەریککەوتنانەی پێیوەندیدارن، بەجۆرێك کە چینە کەمەڵایەتیەکان و نەتەوەکان هەموویان نوقمی بەرامبەرکە و ناکۆکی وزۆرانبازیکانن، نوقمی وردو درشتی هەموو هەکارە لقدارەکانی ئەم ناکۆکیانەن.

هەروەها دەڵێم خوێندنەوەمان بۆ مارکسووی هەردوو سەدەی بیست و بیست و یەك ؛ هیچ نیە بەجگە لە سەرلەنوێ دارکەوتن و-یان "بوژانەوەی" خەڵك و گەل و نەتەوە پەراوێزخراوانەی سیستەمی جیهانی سەرمایەداری ئیمپریالیستی.

.....

تێبینیەکانی وەرگێڕ: ئەم نوسینەی لێرە دەیبینن بریتیە لە هەڵبژاردنی چەند پەرەگرافێکی هەڵبژاردە لە پێشەکی کتێبی
( THE LAW OF WORLDWIDE VALUE)
کە چاپی ئینگلیزی ئەم کتێبە لە ساڵی ١٩٨٧ بڵاوکراوەتەوە. ئەم کتێبە ئەوەندەی من ئاگادارم تەرجومە کراوە بۆ زمانەکانی (فەرەنسی ، عەرەبی ٢٠١٢) . دەقە عەرەبیەکە کە لە فەرەنسیەوە کراوە کاتێ بەراوردم کرد بە ئینگلزیەکە پێ لە کەم و کورتی و جیاوازی، نازانم خۆتای وەرگێڕەکەیە یان دەقە فەرەنسیەکە وایە ئەمە کەسی فەرەنسی زمان دەتوانێ قسەی لەسەر بکا. بەهەر دەقە ئینگلیزیەکە سەد لەسە جێگای متمانە بوو. یەك سوود لە دەقە عەربیەکە هەبوو کە لێرە بەکارم هێناوەتەوە، ئەوان ناونیشانی پێشەکیەکەیان لە تەعبیرێکی نوسەر خۆی وەرگرتووە کردویانە بە ناونیشانی پێشەکیەکە، منیش هەمان تەعبیرم لاجوان بوو بەکارم هێنا.

---

# بازاڕ نیە؛ شیرەکانتان بۆژێنن! … ڕزگار عومەر

فەرەدانی جەڕەك لە خواردەمەنی، یان سەرچاوەیەك بۆ خواردنی جەراوجەرو سەرەکی چێشنی دانەوێڵەی گەنم و جۆ، بۆ ئەوەی کەم بێت و خواستی لەسەر زەربەت و نرخی بەرز بێتەوە کردەوەیەکی هێگا پەدراوە لە ئەمریکا و لە زەر ووڵاتیترتی ئۆژئاوا. دەیان ساڵە بەی گەورەو قەبارەی گرنگی ئەو خەراکانەی فەڕە دەدرێنە نێو دەریاکان و ووبارەکان و هەندە جار بیابانەکان دەتوانێ سوچێکی گەورەی هەژاری و برسێتی نەك تەنیا لە جیهان بەکو لە نەوخۆی ئەمریکاش چارەسەر بکە، بەهەر ئەم لەژیکە سەد لە سەدە بەرژوەندو تەماحخوازیە، ئەم میتەدە نامرۆڤانیەو نائەخلاقیە، بەربەستە لەوەی هیچ سودەك لەم

هەموو خەراکە خەسار کراوە ببینرێ.

هەروەکو لەم هەلکاریەی وێنەکە دەبینن کە نرخی ١٠٠ پاوەند کە یەکسانە بە(٤٥.٣٥٩ کیلۆگرام) لە شیر لە مانگی ٣ ی ٢٠٢٠ دا دابەزیوە بۆ خوار ١٣$ دۆلاری ئەمریکی، ئەمەش وای کردووە یەکێك لە کەمپانیا گەورەکانی بەرهەمهێنانی شیرەمەنیەکان بۆ بیانووی مانەوەی بەرهەمەکان و نەفرۆشتنی داوا لە سەرچاوەکانی خەیان بکەن کە شیرەکانیان بژێنن! لە ڕۆژی سێ شەمەی ڕابردوو واتە لە ٣١ ی ئادارەوە ئەو کەلگەو جوتیارانەی کە سەرچاوەی دابین کردنی شیرن بۆ ئەو کەمپانیا زلە تەلەفۆنیان بۆ کراوە کە هەر یەکە ڕۆژانە ٢٥ هەزار لیتر لە شیری تازە دۆشراوی پاك و تەندروست بژێننە نەو زەرابەکانەوە، ئەم کارە لە ٣١ ئادار دەستی پێ کردووە جارێ تا ڕۆژی دووشەمەی داهاتوو ٦ی نیسان بەردەوام دەبێت! ئەگەری تازە کردنەوەشی بۆ قەناغی درێژتر سەد لە سەدە!

ئەم بۆ ئەخلاقیە؛ لە کاتێکدایە کە تەنانەت بۆ پێ ی داتاکانی ساڵی ٢٠١٨ دا ( ٣٨.١) ملیۆن هاوڵاتی ئەمریکی لە هەژاری دەژین! لەم ڕۆژیە نزیکە ٤ ملیۆن هاوڵاتی خاوەن پێداویستی تایبەتن. هەر لە ساڵی ٢٠١٨ لە داتایەکی تایبەت بە منداڵان ڕوون بۆتەوە (١١.٩) ملیۆن منداڵ لە هەژاریدا دەژین لە ئەمریکا! سەنتەری نیشتیمانی تایبەت بە بە خانەولانەکانی ئەمریکاش دەڵێت " ساڵانە (دوو ملیۆن نیو) منداڵ توشی ئازموونی نەبوونی شوێنی جێنشینی دەبن، لە هەموشی تاڕتر ئەوەیە ئەوەیە ١١.١ ٪ خەزانەکانی ئەمریکا کە دەکاتە نزیکی ١٤.٣ ملیۆن خەزان توانای زەمانەت کردنی ژەمە خەراکیەکانی خەیان نیە، بەجگە لەوەش کە ٢٩.٩٪ دانیشتوانی ئەمریکا کە دەکاتە ٩٣.٦ ملیۆن هاوڵاتی بە پێ ی داتاکانی ساڵی ٢٠١٨ زەر نزیکن لە هەڕەشەی هەژاری.

ئەم واقیعە؛ لە لایەك هەژاری و برستی لە لایەکیتر خواردنکی تەندروستی وەکو شیر بە هەزاران لیتری فڕێ دەدرێتە زەرابەکانەوە زەر بە ئازارە، بەڵام لە هەمووی بە ڕەوشتری سیستەمەکە ئەوەیە کە ڕۆژانە پارەی ٢٥ هەزار لیتری شیری ڕۆاو دەدرێتەوە بە خاوەن کەڵگەکان !

# جوگرافیای سیاسی لە سەردەمی کۆرۆنا … نوسینی / بەرنهارد زەند

**چالەنجی جیهانی پەویستی بە وەڵامەکی جیهانیە.**

**نوسینی / بەرنهارد زەند**
**وەرگێڕانی لە ئینگلیزیەوە / ئازگار عومەر**
**سەرچاوە/ بەشی ئینگلیزی ئەنلاینی گۆڤاری دیر شپیگەڵ ی ئەڵمانی**

**ڕوون کردنەوەی وەرگێڕ:**

ئەم ووتارە نموونەیەکە، پارچەیەکە لەو دەخی ڕووداوات و شکل دەگرێ. مەرج نیە وەکو وەرگێڕ لە گەڵ سەرتاپای بۆچوونەکانی نەو ئەو ووتارە من کەك بم یان ئەوە وەکو خوێنەر کەك بن. ڕاستە ئەمە لە دەخی تراژیدیایەکی مرۆیی و تەندروستی دەژین، بەڵام ئەو چانسەشمان بە دروست بووە کە پارچەکردارەکانی وەرچەرخانەکی مەژوویی ببینین. یەتەبیاکان، پەڕۆ گەورە مەژووییەکان چەشنی "یەکەتی ئەوروپا" بە ئەزمونەکی زەر هەستیار تەدەپەڕێ، لە وولاتەك خەڵك ئاڵای یەکەتی ئەوروپا دائەگرت و لە شوێنیا ئاڵای چین بەرز دەکاتەوە، لە شوێنکیتر نموونەی ئەم ووتارە هەشتا ناکەکی و فەبیا دەبینی لە کەمەکی چین ، دەبینی "ئەوروپا سالاریی" پێ دەکەشتە ترسی جوگرافیای سیاسی، لەوەو دەیەوە پەش بەو گەڵانکاریە بگرێت، یان پارچەکردارەك بنوێنە چەشنی دەتەنگی هاندەرانی تیمەك کە دەتەنگیان هیچ لە واقیعی ئەنجامی یاریەکە ناگەڵێ.

لە گەڵ پەتای کۆرۆنا سیستەمی جیهانی، بە دەنیایش لە گەڵیدا سیاسەت و جوگرافیای سیاسی گەڵانکاری زەر گەورە بە خەیان دەبینین، ئەوروپا دەتوانێ شەقار بوونی شوناس لێت لێت بوونی مەعنەوی ئەندامەکانی کەبکاتەوە ؟ دەتوانێ شکستی سیستەمی تەندروستی دروست بکاتەوە؟ لە دوای ڕوخانی فاشیزم لە ئەڵمانیا، دواتر لە قۆناغەکتردا لە دوای ڕوخانی یەکەتی سۆڤیەت، ئەوروپا لە ژێر هەژموون و سەبەری ئەمریکا بووە، ئایا ئەم هەژموونە کاتی ئەکسپایەر بوونی هاتووە؟ چین دەتوانێ ببێتە ئەلتەرناتیفی ئەم هەژموونە، ئەم پرسیارانە زەر جدین، کە وەڵامەکانی کلیلی زەرشتمان

بە دڵکاتەوە، لەم بارەیەوە ئەم ووتارە زۆر شتمان پێدەڵێت، زۆر شتیش نالێت! بەڵام لە زمانی فەیلەسوفێکی شارەزا و ئیقاع و ڕووداوەکانمان پێ نیشان دەدات.

.....

**جوگرافیای سیاسی لە سەردەمی کۆرۆنا**

لە کاتێکدا؛ کە دەوڵەتە ئەورووپیەکان و ئەمریکا سنووری کانیان دادەخەن وەو لە ناوخۆی وڵاتەکانیان دەکەن وەك هەواڵێك بۆرگرتن و هەواش کردنی قایرۆسی کۆرۆنا، وڵاتی چین یارمەتیەکانی دەنێرێ بۆ سەرتاسەری جیهان. بەڵام ئەوەی بۆ ڕاستی جیهان پێویستی پێیە بریتیە لە وەڵامێکی کەدەنگی نەکخراو.
لەم هەفتەیدا؛ سەرکۆی سەبیا ووتەیەکی پێ لە تووڕەیی پێشکەش کرد، ووتەیەك لەو جۆرانەی کە ستەپێکمان پێ دەکا بۆ بیرکردنەوەو تەڕامان. ئەو بۆ تووڕەیی ووتی : " هاوپشتی ئەوروپی بۆ یەکتر نیە، ئەمە تەنیا حیکایەتێکی ئەفسانەیی بوو لە سەر پێی کاغەز". ئەو گلەیی کرد کە ئەوروپا لەم دوایانەدا دەیویست بۆ زەرەملە وا لە سەبیا بکات کە بۆ هاوردە کردنی کەل وپەل وپێویستیەکان پشت بە وڵاتی چین نەبەستێت و لە جیاتی ئەوە لە ئەوروپا پێویستیەکانیان هاوردە بکەن. ئەستاش کە سەبیا پێویستی بۆ کەل و پەل بوو لە ئەوروپا، وەڵامەکە ئەوەبوو " دراوی سەبیا هیچ نرخێکی نیە."
سەبیا کە هەشا ئێندام نیە لە یەکێتی ئەوروپا، دەیەوێ جل و بەرگ وماسکی خۆپارێزی و پزیشکی لە ئەوروپا بکڕێت بۆ خۆئامادەکردنی لە بەرووبوونەوەی قایرۆسی کۆرۆنا. بەڵام ئەوروپا نایفرۆشێ بۆ سەبیا، چونکە " فرۆشتنی کەل و پەل و پێویستیە پزیشکیەکان بۆ دەوڵەتێك کە ئێندامی یەکێتی ئەوروپا نەبێت پێویستی بە ڕێگاپێدانی حکومەتەکان، ئێندامەکانی یەکێتی ئەوروپا هەیە"، کە پێشوتریش لە سەرتاکانی ئەم هەفتەیە سەرکی کۆمیسیۆنی ئەوروپا ئۆرسۆلا ڤۆن دیرلین ڕایگەیاندبو " نەفرۆشتن هەنگاوی دروستە، چونکە ئەمە ئەو کەل وپەلانەمان بۆ سیستەمەکانی چاودێری تەندروستی خەمان پێویستە".
بەیە سەرکی سەبیا ڤەیتشی نامەیەکی بۆ سەرکی چین (شی جین پینگ) نوسی، دلنیاش بوو کە چین ڕادەکات بۆ پێکردنەوەی ئەم بڕیارە، سەرکی سەبیا بۆ سەرکی چینی نوسی " من باوەڕم بۆ براو دۆستی خەم شی جین پینگ هەیە، هەروەها باوەڕم بۆ کەمەك و هاوکاری چین هەیە".
دەخێکی شتانیە: ئەو حکومەتی کە لەسەرتا ویستی بڕاوبونەوەی قایرۆسەکە بشارێتەوە، دواتر کارو ئاکشنی لەگەڵ دەست پێکرد بۆ

بڕیارەکەی ئیسپانیا بۆ هاوکاری و بە تایبەتی چۆنیەتی ئەستاندنی سەرکەوتنی ئەورووپی ئەم وڵاتە (واتە چین) بە فریاد نەس دەزانێت. بەکین زۆر کامڕان بوو بەو موجامەلەیە. ئاژانسی هەواڵی چینی نوێ (شینگوا) لەم بارەیەوە نووسی " دەستی لە قۆماو دەستی هاستەقینەیە، کاتێ تۆقێ نەکردن هان دەدرێ لەئەورووپا، دەستی یارمەتی چین نەنگ گەانکاری دروست بکا " جوگرافیای سیاسی ئاوا ئیش دەکا؛ ئاگاڕ بەشایی هەبوو، یەکەك باز دەدا بە پەکردنەوەی.

بەگومان؛ یەکێتی ئەوروپا چاك دەزانێ چین بە شوێن پەکردنەوەی ئەو بەشایانەیە. سانەك لەمەوبەر، بڕیکسل هایگەیاند " چین سیستەمێکی پەشبەکەکارێ هانی ئالگۆی بەدیلی سیستەمی حوکمەانی دەدات" . لەگەڵ ئەوەشدا ئێستا ئەوروپا خەی لایەکی خەی بە ئەم ڕەقیبە وڵا کردووە ، نەك تەنیا ووڵاتانی بەلقان و ئەوروپای ڕۆژهەات، کە چەند ساەکە چین هەوڵ دەدات لەوێ قەڵەمەوی خەی زیاد بکات، بەکو ئێستا لە نەو جەرگەی یەکێتی ئەوروپاش خەریکی هەمان کارە.
وەزیری دەرەوەی ئیتاڵیا (لویجی دی مایۆ) دەڵێ " ەما بە دابین کردنی ماسك ئامڕی هەناسەدانی دەستکرد داوای یارمەتی کرد". سەفیری ئیتاڵیاش لە یەکێتی ئەوروپا (مەریزە ماساری) دەڵێت " کەمیسیۆنی یەکێتی ئەوروپا، داوایەکی ئیتاڵیای بەرزکردەوە بۆ ئێندامانی یەکێتی ئەوروپا، بەام " سەرکەوتوو نەبوو"
هەر لەم کاتەدا، دوو تیمی پزیشکی چین بۆ یارمەتیدان گەیشتنە ئیتاڵیاو تیمی سێیەمیش لە ەگایە. سەرکی چین دوای گفتوگۆیەکی تەلەفۆنی لە گەڵ سەرۆك وەزیرانی ئیسپانیا (بیدرۆ سانشیز) ووتی " ئیسپانیاش دەتوانێ پشت بە کەمکی چین ببەستێ. سەرکی چین ووتی " هەمیشە لە دوای باران تیشکی خۆر دێت". ەڕۆی چوارشەمەش سەرکی کەمیسیۆنی ئەوروپا ڤۆن دیرلین ووتی" ووڵاتی چین لەپاڵ پەویستی و کەل و پەلیتردوو ملیۆن ماسك دەدات بە ئەوروپا" .
هەروەها چین یارمەتی عێراق و ئێران و فلیپین دەدات. جاك ما ، دامەزرێنەری کەمپانیای (Alibaba) ی چینی بە بارزگانی پارچەو یەدەگ لە ئینتەرنێت هایگەیاند کە ئەوان ٢٠ هەزار یەکەو کەل و پەلی تەست کردنی ڤایرەس ، ١٠٠ هەزار ماسك، یەك هەزار بەدڵی پزیشکی تایبەت بە دکتۆرکان و پەرستارکان بە ٥٤ دەوڵەت دەنێرن لە ئەفریقیا، پەشوتریش جاك ما و کەمپانیای عەلی بابا کەمکیان نارد بۆ ژاپۆن و کۆریای باشور و چەندین دەوڵەتیتر.
سیاسەت و- لە درۆژ کراوەی خۆیدا جوگرافیای سیاسیش- لە سەردەمی قۆیرانکاندا لە ئیشی خۆیان ناوەستن. بە پچەوانەوە، ەنگە توندتر ببن. ئەمە بە ەوونی بڕچاومان کەوت، بە تایبەتی لە کێبەکە

و زۆرانبازی ووڵاتێ یەکگرتووەکان و چین، کە دوا بەدوای چەند مانگێك لە شکۆی بازرگانی وێرانکەر شکستیان زۆر قورتربوو. لە مانگی شوباتدا وڵاتێ یەکگرتووەکان رایگەیاند کە نوێنەرانی دەزگا میدیا فەرمیەکانی دوو تی چین لە ئەمریکا وەکو "بەکرێ گیراوی بیانی" ماموستیان لە گەڵدا دەکرێت. دوای یەك هێز لەم قسەیە، چین سێ ژۆرنالیستی هێژنامەی وای ستریت ی لە چین دەرکرد، هەروەها وەزارەتی دەرەوەی چین لە هێژی سێ شەمەی ئەم هەفتەیە داوای بەگژنامەی کارکردن وەکو هێژنامەنوس لە ١٣ هێژنامەنوسی سەر بە ئاژانسەکانی : نیەرك تایمز، واشنتۆن پۆست، وای ستریت کرد، پشووتر هەرگیز هەنگاوی لەم بابەتە هووی نەداوە.

---

# نامەی نووسەرەکی ئیتالی بە سەرەکەکانی ئەمانیا، بەریتانیا، فەرەنسا، ئەمریکا … وەرگێڕانی : ئزگار عومەر

**کاتێ تراژیدیا شوناسی یەکگرتوو لێق دەکا**

ئەمتان بێ تانیا جەهشت!
نووسینی: ستیفانێ بەوزیی
وەرگێڕانی لە عەرەبیەوە : ئزگار عومەر

سوپاس بەڕێز ماکرۆن

سوپاس خاتوو مەرکل

سوپاس کە لە کاتی تەنگانە ئەمتان جەهشت

سوپاس کە ئازی نەبوون؛ تانات ماسکی سادەو شتیترمان بە بەرنگاربوونەوەو بەاوبونەوەی قایرۆسەکە پێ بدەن!

**خێ ئەمە پارەکەمان دەدا، دەزانن ؟**

ئەمەی ئیتالی کە ئێوە بە پیس وپڕخۆ بە بە ڕەز، هەمەجی و ساکار، هەژار..هەندێ جار بەمافیا ناویان دەبەن ! بەڵام با بەبیرتان بهێنینەوە؛ ئەمە بووین یەکەم جار ڕێگاوبان و قوتابخانەمان دروست، ئەمە ئەلف و بێ ی نوسینمان فێرکردن کە ئێوە ئەمڕۆ بەکاری دەهێنن، یاساو ماف، ڕێکخستنی دەوڵەت و دەوڵەتی یاسا ئەمە بە ئێوەمان شیکردوە.

ئەمەی ئیتالی، خاوەنی کارە هونەریە نەمرەکانی نێو مزەخانەکانتانین، خاوەنی دەستنوس و ڕێنمایی دێرینەکان کە ئێوە وانی لەسەر دەکەن و جێ بەجێی دەکەن. ئیتالیەکان؛ ئێوانی بە قوربانی و بەو شتانەی پێشکێشیان کردووە خاوەنی لەسەدا حەفتای ٧٠٪ کەلەپوری هونەری و کلتوری جیهانن! کەلەپورێك کە ئێوە بە ئێوەی خۆك لە مزەخانەکانتان بیبنە نرختان بێ داناوە! ئەمەی ئیتالی مانای هونەرو کلتورمان بە ئێوە بەخشی کە شارستانیەتکەی ئەمەو هی ئێوەش لەسەری بنیاتناوە، مانای بەرزو ڕەهاو ڕەکی ئیستاتیکا، ئێو پایە بەرزە لە دوای ئەمە کەس پێیناگەیشتووە، ئەمەی ئیتالی شارستانیەتمان پێدان، شارستانیەتێك کە وێرانتان کرد کاتێ بردتانە سەدەکانی ناوەڕاست، دوایی دووبارە بۆئێوەمان دروست کردەوەو گەشە و پێشکەوتنمان سەرلەنوێ بە هەناوەو لە هونەر، جوگرافیا، ئابوری، ئەندازیاری بیناسازی.

ئەمەی ئیتالی پێنیری پەرمەزان، مێتزەرێلا، بروشوتێ، مەرتادیلا، سەلامیی، رافیولی، توتیلینی، لازانیا، جیلاتێ، پیزا چەندین وچەندین شتیترمان داهێنا! ئەمە ترە مان بردە فەڕەنسا، ئەمە ئێوەمان فێری شەراب دروست کردن و چاندنی دارمۆ کرد، هەروەها ئەمەین هەموو ساڵێك دەبە دژ بە هەوڵەکانتان بۆستینەوە کاتێ لاسایی مارکە بازرگانیەکان و بەروبومەکانمان لە دونیای جوانی و مەدڵەکاندا دەکەنەوە!

**بەڵام ئێوە: بەڕەزان ترامپ و جەنسن**

سوپاس بۆ ئێوە کە لە جیاتی یارمەتیدانمان هەرچی شتەکتان لێدەست هات کردتان بە تەریك کردنمان! بەڕەز ترامپ با بە بیرت بهێنینەوە، ئەگەر کشتیوان و دەریاوانێ ئیتالیەکان نەبوونایە ئێستا تۆ لە زۆیەکی ووشك دانیشتبووی و نەتدەتوانی ڕەی سەرك ببینی، ئەگەر دەریاوانەکی ئیتالی سەفەری نەکردبا بەرەو نەهات و نادیار ڕەنگە تۆ ئێستا تەنیا توانای پەتاتە خواردنت هەبوایە!

**بەرنامەی تەندروستی بۆ ژنان**

بۆ بیرت دەهێنمەوە کە سەروەت و سامانی نەتەوەکەت لە ژێر ئاو و ئاگا ئیتالیێ دروست بوو، کە ئەمە دامان بۆ ئاوە لەسەر کشتیکانتان هەیدن تا خەتان لە هەرشی جەردکانی دەریا بپارێزن، ئاگای "خاچی قژشۆ جەرجیو" کە ناوچەی (گەنەوا)ی ئیتالی بۆ ئاوایان دا، کە بەبێ بوونی ئاو ئاگایێ ئاوە لە لایەن هێزێ دەریاییکانی دەریای ناوەڕاست بەمباران دەکران. ئەمە ئاوەمان فڕێ دەریاوانی کرد، کە بۆ خراپە بەکارتان هێنا بۆ فراوان خوازیتان. تا ئەمڕۆش هەر کاتێك تەلەفۆنتان بەکارهێنا داهێنەرەکەی ئەمەتان (میوتچی) لەیاد بێت، کاتێ سێیری تەلەفزیۆن دەکەن یان گوێ لە ڕادیۆ دەگرن " مارکۆنی" تان لەیاد بێت، هەر کاتێك کارەباتان بەکارهێنا (ئەگەر تەمەن یاوەرمان بێت) لە یادتان بێت کە هەرگیز دروست نەدەبوو ئەگەر بەرهەمەکانی بلیمەتی ئیتالی "فەرمی" نەبوایە.

**ئەمەی ئیتالی؛**

بانکەکان و زانکەکانمان دروست کرد، ئەمە تیئۆری ئەگەرەکان، تەلارسازی، ئەندازیاری، گەردوناسی، ئاژەڵداری، مۆسیقامان داهێنا. کریستۆفەر کۆلۆمبۆس، مارکۆ پۆلۆ، لیۆناردو داڤینشی، مایکڵ ئەنجیلۆ، بیرنینی، تیتیزیانۆ، ڤافائیلۆ، بڕۆفیلیسکي، گالیلۆ، ئەکتاڤیانۆ، فیسبازیانۆ، ئەریلیۆ، دانتی! دەتوانم بڕدەوام بم تا چەند کاتژمێریکیترو ناویتر ڕیز بکەم ، هەموو ئەوانۆ وەکو ئەمە ئیتالی بوون!

گوێبگرن ئازیزانم، کاتێ ناوی ئیتالیا دەهێنین، دەبێ ئاك بوەستی و سەردانەوێنی! دەبێ بزانی ئاگی شارستانیەتی ئاژاوا لەڕیێ! کاتێ لەئەمەدا ئیتالیا هانای بۆ هێنان و داوای شتێکی لێکردن، دەبوایە بڵێ ڕابکەن و فریای بکەون، چونکە ئەگەر ئیۆ دووبارە شارستانیەتی ئاژاوا ببێنەوە سەدکانی ناوەڕاست باوەڕ ناکەم ئەمجارە ئیتالیا سەرلێنوێ هەڵسانەوەتان بۆ دروست بکاتەوە!

دوای هەموو ئەوە، ئەگەر پێتان وایە ئەمە پەیوەندی بۆ ئەوە نیە، کەواتە شتەکانی خەتان بۆ خەتان، چێژ لە ملیانان تەن ئاسن ببینن کە شارەکانتانی کۆلۆبچێ کردووە، کاتەکیش سەردانی مزگەخانەکانتان دەکەن تکایە لای بەرهەمە هونەریە ئیتالیێکان مۆستن چونکە ئاوا سەردانکەتان زۆر بەخەرایی کۆتایی دێ! ئاهەنگێ بتوانن سەردانی کارگەی ئوتومبێلێ جوانەکان و کارگەکانی ئوتومبێلی گازوایل بکەن.

بۆن سەردانی کەشکەکانتان بکەن، کە لەلایەن ئەمەوە تەنیا وەکو شارچکەی سادەیە، یان بۆن بۆ ئەو پایتەختانەی کە دەیانەوە لاسایی ڤینیسیا، فلۆرینسا، ڕۆما بکەنەوە، هەوەدەن سەردانی جوانترین وڵاتی دونیا " ئیتالیا" نەکەن لە کاتێکدا ئەوە لە پشتەوە خەنجەرتان لێدا، باوەشمان کراوە نابێت، تەنیا بۆ ئەوانە نابێت کە لەکاتی تەنگانە بۆ هانامانەوە هاتن! دەرگای شارۆ جوانەکانی خەمان کە وەنەی نیە لە دونیا تەنیا بۆ ئەوان وادەکەین، ئەوان دەتوانن بچن بۆ سەیرانی شارەکانی: ڤینیسیا، ڕۆما، فلۆرینسا، گێنەوا، ناپۆلی، بولۆنیا، بیزا، سیزی، سیینا، تۆرینۆ، بالیرمۆ، اگریجێنتۆ، میلانۆ، کریمۆنا، مانتۆڤا، فیرارا، توسکانا، مۆنت فیراتۆ، دۆلۆمیتی، لابولیا، سیسلی، سۆردینیا!

ئیۆە بوون وڵاتی یۆنان ی داماوتان بۆ سیاسەتۆ ئابوریەکانتان وێران کرد، هەمان هەوڵتان دا لەگەڵ ئیتالیا بکەم شکستان هێنا، ڕۆنگۆ ئێستا پێشبینی هەواڵی کۆتایی ئەمۆ ببیستن، بکەم لە ناواخنی ئەم خەپڕستیۆ زەرەتان بیرتان چوو کە ڤایرەس دان بۆ سنوورۆ جوگرافیەکان ناناسێت و لە هەمووان دەدات، ئەگەر دوێنی یارمەتی ئەمەتان بدایە لە هەوڵەکانمان بۆ کۆنتڕۆڵی ئەو پەتایە لەجیاتی تێریك کردنمان ولەمە کردنمان، ڕەنگە خەتان لە ئەمردا نەدیبوایە لە هەمان دەخ کە بۆ لە دەست چوونی ئازیزانتان دەگرین!

خەپڕستیتان گەڵایەوە بۆتان!

سوپاس

---

# پۆتا؛ تیئۆر و شوناس … ڕزگار عومەر

ئەمڕۆ؛ بۆ حوکمی کارەکەم دەبوایە بچوومایە کەبوونەوێك لە یەکێ لە هەتڵەکانی عەنکاوە لە شاری هەولێر. جارانی پێشوو؛ دەچوومە کەبوونەوەی هاوشێوە سیکیوریتەکان تەرکیزیکی زۆریان لەسەر جانتاکەی شانم دەکرد و دەبوایە سەیری بکەن و بیپشکنن وەکو بەشێك لە ئەرکەکانیان. ئەمڕۆ ئەگەرچی جانتاکەی شانم ئەگەرچی گەورەتر

بوو بەهام سیکیوریتیەکان هیچ سەیری جانتاکیان نەکرد، بە داوایەکی " نیمچە فەرمانپەکردن" ووتیان بە زەحمەت لەسەر ئەم هەڵە بوستە، بەو ئامڕەی کە لە دەمانچە دەچە نەوچەوانیان پشکنیم ، کە دنیابوون گەرمی لەشم هەڵشە نیە ووتیان " فەرموو" ، من ئەوم پە کارەکی زەر دروست و پەویست بوو.

ئەمە لە سەردەمکی زەر ناهاوسەنگ و پە لە هەڵشە دژین؛ جەنگەکان، تەکچوونی سروشت و ژینگە ، داماني ئابوری جیهانی، پەتا تەندروستیەکان کە لە ساڵی ٢٠٠٠ وە چەند ساڵ جارەك قایرسەك پەیدا دەبەت !
هەموو ئەو هەڵشانە نەك تەنیا موژدەکانی جیهانگیری وەکو گەڵای داران هەوەران، بەکو لە جیاتی موژدەکان و دونیایەکی باشتر، بەجیهانی کردنەوەی " چارنوسی نادیار" لە ئەستادا جەگیر بوو.
جیهانگیری بە تەگەیشتن و تەماحە ئابوریەکانی لە گەڵ هەوەرینیدا ئەو لق و پەپانشی لە گەڵ خەی ووشك کردەوە؛ کە دەیتوانی کششی نەونەتەوەیی مرۆڤکانی ئەم زەمینە لە یەك پلاتفەرمی عەمەلی کەبکاتەوە بە هووبەووبونەوەی هەڵشەکان، ئەوەی ئەستا لە جیهاندا زەربەی دونیا بە یەکەوە گرە دەدا " ترسە "، ئەو شتەی فرەید لە شونەك جەرئیتر لە هەمووماڵ پەناسەی دەکاو پە ی دەڵە " سوەتانی تەقین : مردن " .
لەم کەبوونەوە یونیڤرسالەی ترسدا کە بە گرەدانی هیچ کەنفرانسکی نەو نەتەوەیی و بە هیچ تەچوونکی پەشوختەو ئامادەکاری تیئەری بەدەست هات سنوورە جوگرافیەکان توندتر دەکرەن. یەکەمجارە سەفەر نەکردن و بەیاری تاکەکان بە خەشاردنەوە لە ماڵەوە دەبەتە تاعونکی ئابوری بە کەمپانیاکانی گەشت و گوزارو بە ئەو ووتانەی بژەوی سەرکیان لەسەر هاتنی " ئەوانیتر" بوو.
ئەزموونك کە ئەم ترسە خوەقاندی تەنیا ئیحتیات وەرگرتنی زیاتری تەندروستی نیە، بەکو بە شەویکی زەر ترسناك و خوەناوی و پە لە مردن نیشانی داین هەوەستی سەرتاسەری بە نموونە سەفەر نەکردن دەتوانە چەن سیستەمی ئابوری و تەونی بەرژوەندی و پارە وەران و سوا بکات.
کاتە مرۆڤکانی دونیا لە نەوان ژیان مردن مانەوە هەڵدەبژەرن ، ئەم هەڵبژاردنە ئەگەرچی سەد لە سەد تەندروستیە بەڵام ئیلهامکی بە هەزی نەونەتەوەیشە بە هەر کەسك کە بیەوە ببینە لە دونیای واقیعیدا سایزی گەورەی هەوەستی یەکگرتوو چی دەخوەقنە! ئیلهامیشە بە هەر کەسك ئەگەر لەم هەرا و تەقینە جیهانیدا بەوای وابەت هیشتا دەرفەتك ماوە بە بنیات نانەوەی پەسەی هەوەستە

گشتیە یونەقەرسالەکان، زیاد لەوەش : هەنگۆ ئەستا لە پرسی نەونەتەوەییدا کاتێکی گونجاو بێت لە تێنیشت مارکس کورسیەك بۆ فڕێ دابنێین ! هەنگۆ ئەو دەمی پرسی تێندروستی جیهانی لە هەگای خەباتێکی چڕ و ئاراستە کراو ببێتە بەرپرسیاریەتێکی جیهانی ، ئەو دەمی بۆ سانسەر کردن و کول کردنی لەسەدا نەوەدی میدیای جیهانی و لەکەلیەکان، ئومێد دەبێت دەجال و فیگارۆ ئاینیەکان لە کەساکانی هەژئاواو مزگەوتەکانی هەژهەژات دەجار بیربکەنەوە لە لووت تەوەردان لە پرسێکی تەواو پزیشکی تەواو زانستی.

تا مانگی ئۆکتۆبەری ٢٠١٩ ؛ هەگرتنی پاسپۆرتێکی ئەمریکی ، ئەوروپی، سەنگاپوری ئیمتیازێکی تایبەتی هەبوو بۆ بەراورد بۆ پاسپۆرتی چەند وولاتێکی تری جیهان ، لەوە ئاسانتر نەبوو ئەوساو ئێستاس بۆ تیئەری کەمەایەتی یان هاستی ئایدیالژی کە ئەم جیاکاریە لە ئیمتیاز بداتە بە هەخنەو سوکی بکات. بەڵام لەم دەخە شازە یەکەمجارە تیەری کەمەایەتی لەچەند لاوە فشاری لەسەرە، چونکە ئێستا ئەو ئیمتیازاتانە لە سنوورەکان و لە فڕۆکەخانەکان لەبەندەرەکان پولێکی قەلپ ناهێنێ، تاقە شت کە چارەنوست دیاری دەکا تایە "گەرمی جێستەتە" وەك ئاماژەو هەمایەکی موحتەمەل کە تە هەنگۆ هەگری قایرەسەکە بیت، ئەم دەخە تازەیە چ لەو ئاستەی ئێستا بوەستە چ زیانی گەورەتر بەر مرۆقایەتی بکەوێت تازە دونیای گەی ، ناەم بە باشتر، بەکو بە جەرەك گەی کە تیئەرو هەخنەی کەمەایەتی، نوکی هەمی هەخنەی سیاسی ، دەبێ لە گەیدا بگەە، دەبێ تیئەری کەمەایەتی ببێتە پێکهاتەیەك لە مەنزومەیەکی گەورەتری مانەوە، دەبێ بیر لەوە بکاتەوە شوناسی تازەی تێندروستی " جێستە" چ یەکگرتنەك چ جیاکاریەك دروست دەکا؟ عەدالەتی تێندروستی یانی چی ؟

هەروەکو چۆن لە ئێستادا " ئیتالیا " مەگەی یەکەمی گواستنەوەی پەتایە (کەرۆنایە) بەسنوورەکانی ئەوروپا ، ٦٧٣ سالیش لەمەوبەر هەر ئیتالیا یەکەم مەگەی گواستنەوەی تاعونی هەش بوو بۆ ئەوروپا کە بووە هەی مردنی ٢٠٠ ملیۆن کەس . لە مانگی ئۆکتۆبەری سالی ١٣٤٧ ژمارەیەك کەشتی (١٢ کەشتی) گەانەوە کەنارەکانی ئیتالیا. کاتە کەشتیەکان گەیشتن ژمارە زۆرەکەی سەرنشینەکانی یان مردبوون یان لە ئان و ساتی مردن بوون بە هەی تاعونی هەش، تەکەە بوون لە نێوان سەرنشینان و ئێوانەی لە کەنار چاوەەیان دەکرد هەوویداو سەرەای دوورخستنەوەی کەشتیەکان لە کەنار، کار لە کار ترازا.
گرنگی بەسەر کردنەوەی ئەم نموونەیەی مێژوو تێنیا لە سودفی ئەوە

نیە کە سەرەتای تاعونی ڕەش و کەرەنا لە مانگی ئۆکتۆبەر بووە، یان لەوە نیە کە لە هەردوو جاردا ئیتالیا بوو بە پردی گەیاندنی پەتا بۆ ئەوروپا، لەوەش نیە کە هەردوکیان سەرچاوەکەیان ووهانی چین بوو! بەڵکو دوو خاڵ هەیە دەمەوە تەرکیزی لەسەر بکەین ئەویش تەرکیزی زیاتر لە سەر "ڕەگ"ی دیاردەکان دەزینەوەی تەونی دیالیکتیکی لە پشت دیاردەکان.
یەکەم خاڵ؛ ئەو دەمی گەیانی ئاو هەوا کاریگەری زۆری کردە ووشک بوونی سەوزایی ئەو شوێنانەی هەزاران مشك و ئاژەڵ هاوشوێکان لە دەڤەرەکانی ووهانی چین، ئەمە وای کرد بە هەزاران مشک ڕوو بکەنە شارەکان و کەنارەکان تەکەڵە بەو شت و مەکانە بن کە کەشتیەکانی ئەوروپا دەیانگواستەوە بە هەموو شوێنەکانی دونیا، بەشکی زۆر لەو مشکانە توشی تاعون ببوون پەرینەوە بە ناو کەشتیەکان.ئەو پشکۆ مشولە هەرە بچوکانەی خوێنی مشکەکانیان دەمژی دەچوونە سەر سەرنشینانی کەشتیەکان و چزووی قایرەسیان لە جەستەیان وەردەدا، ئیتر بوو بە پەتا لە ناو کەشتیەکان و گەیشتە ئەوروپا. ئەمە نیشانمان دەدا هەر گەیانکارێك لە ئیکۆلۆژیای (سیستەمی ژینگەیی) زەوی باجی خۆی هەیە.
دووەم خاڵ ئەوەیە ؛ تاعونی ڕەش نزیکەی ۷ ساڵکی خایاند لە ئەوروپا، تاعون بەس مرۆڤی نەکوشت واتا تاقە "بکەر" نەبوو بەڵکو لە پەسەی زاڵ بوون بەسەریدا، چەندین قەسابخانە ڕوویدا دژ بە کەمایەتیە ئاینیەکان و بە کەمە کوشتنیان گوایە "غەزەبی خوا" لەوانە بۆتە هەکاری ناردنی ئەم سزایە! هەندك لەو گروپانە کاتە جینساید دەکران کەمترین ڕۆژی توشبوانیان هەبوو بە تاعون! لە پەسەی زاڵبوون بەسەر تاعوندا هەندە مەزهەبی ئاینی زۆر تووندڕەو پەیدابوو لە کلەساکانی ئەوروپا، هاوشانی ئەو بۆتایبەتی لە دوا ساڵکانی تاعون هەندە مەزهەبی کراوەترو ئاشتەوایی خۆی هەنایە پێشەوە.

نەخشی و پەتا لە ئێستامان هەروەکو حەوت سەدە لەمەوبەر تەنیا پرسێکی تەندروستی و بایلۆژی نیە، بەڵکو پرسێکی پە لەبەرپرسیاریەتی فەلسەفە و ئیدیکالیزم و تیۆری کەمایەتیە.ئەم نەخشی و پەتایە دانراوە تەمەنکەی تا گەرم بوونی دونیا درێژە بکێشێ، بەڵام ئەگەر ئەم فەرزیەتەش لە ڕووی تەندروستی و زانستیەوە پشت ڕاست بکرێتەوەو دەرمانی گونجاوی بە بخرێتە بەردەستی مرۆڤکانی دونیا بە " یەکسانی " ئەوە هەشتا ساڵەی ئەو بڕینە ڕەحیە ناکا کە کەشفی ئەوەی کرد فەوزایەکی گەورە هەیە لە ئیدارەدانی دونیا چ وەکو تاك تاکی دەوڵەتکان چ وەکو پرەنسیبە

جیهانیەکان لە رووبەروبوونەوەی چارنوسە هاوبەشەکان ! مرۆڤ توشی دۆخێکی وا بووە ، چونکە چیتر یەکەمین گومان لەکراو " ئۆیتر" نیە، دراوسکەی نیە، بەڵکو یەکەمین گومان لەکراو هەڵسەر خەیاڵی "خەیاڵی " !

---

# جیهان ساید لەسەردەمی مەلەکیەتدا ... ڕزگار عومەر

پرمتا د سمّیلِ
ئاشوریەکان تەنیا بوون

**ڕزگار عومەر**

لەم ڕۆژانەدا ؛ جیهان سەرقاڵی یادکردنەوەی فەرمی هەڤی تاوان و کەمەکوژی هەلەکستن، بەشکی زەر لەم یادکردنەوانە، بە تایبەتی لە ئاستی سەرکەکان و دەوڵەتکان دووفاقی و ریاکاری دیبلۆماسی پانەرەتی نك ئامانجی وەستاندنی کەمەکوژیەکان.
کەمەکوژیەکان لە مێژووی مرۆڤایەتیدا تەنیا لە ئاستی قەکردنی میلەتەك، تائیفەیەك، گروپەك نەوەستاوە، بەکو تاوانکاریەکە هەمیشە درێژەی هەبووە لە شێوەی " کپ کردن " و " بە دەنگی " و یاخود ئیبراز کردنی کەمەکوژیەك و فەرامۆش کردنی دانپێکیتر، بە پێی هەزو فاکتی بەرژەوەندی ئەو دەوڵەتەی لە پشتی وەستاوە.

لە نەوەدەکان لە هەرەمی کوردستان یادکردنەوەی تاوانی ئەنفال بەربەاو بوو، ئەو دەمی هێشتا ناسیونالیزمی کورد ئیشی بەم یادکردنەوانە هەبوو، لە دوای ٢٠٠٣ وە هەر ئەم ناسیونالیزمە تەنیا یەك هێڵی پە لە پەتەکەل و کەشخیات و پە لە وێنەی بە گیان تەرخان دەکات بۆ ئەم یاد کردنەویە.
لە نەوەدەکان مونافەسە هەبوو لەسەر یاد کردنەوە، ئەم مونافەسەیە بۆ ڕوانگەیەك بەرەو دەچوو کە مامەڵەی سامان و تاپۆی لە گەڵ دەکرا، هەر هەمان ڕوانگەش کە تا ئەمڕۆش درێژەی هەیە هێگرە لەوەی هۆشیاری بەرگرتن بە کەمەکوژی و شارزا بوونی بە مێژووی کەمەکوژی لە ئاستی فەرمی جەماوەریدا دەستی بگاتە ئەو تاوانانەی

بەر لە ئەنفال ڕوویداوە، چونکە کەمەکوژی ئەرمەنەکان و دواتر ئاشوریەکان لە هەردوو وڵاتی تورکیا و عێراق لاپەڕەی پڕ لە شەرمەزاری تەدایە کە ئایدیۆلۆژی ناسیۆنالیزمی کورد و عەرەب لە لایەك و دەوڵەتە زلهێزەکانیش چێشنی بەریتانیا وفەرەنسا لە لایەکیتر لە بەرژەوەندیان نیە ئەم جارە لە کەمەکوژی ئیبراز بکرێت، ئەو هەوڵەستە زەر تاخیربووانەش کە لەبەرامبەر جینسایدی ئەرمەن نیشاندرا بەربوومی دوو هۆکارن؛ یەکەکیان جدی بوونی ئەرمەنەکان خۆیان ، دووەمیان بەریکەوتنی بەرژەوەندیەکانی تورکیا لە گەڵ وڵاتانی ڕۆژئاوا، دوانا دەوڵەتانی ڕۆژئاوا حەز ناکەن بیجگە لە " هەڵەکەست" مەڵەفی کەمەکوژیەکیتر بختە سەر مێزەکانیان.

لە نیوەی یەکەمی سیەکانی سەدەی بیست، بە تایبەتی لە ١٩٣٣ لە عێراقدا، لە کوردستاندا کە ئەودەمی لە ڕووی ئیداریەوە هەر لە ژێر رکەفی موسڵ بوو، ئاشوریەکان مەیلەك بە سەربەخۆبوونیان تیا دروست بوو، ئەوان دەیانویست بەر لە کۆتایی هاتنی ئینتیدابی بەریتانی ناوچەیەکی تایبەت بە خۆیان بە تەرخان بکرێت، ئەوان چەند جارێك پەنایان بردە زلهێزەکانی کەمەگەی دەوڵەتی کە یان ناوچەیەکی ئەتنەمیان بە دامەزرێنن لە ناوچەی هەکاری یان لە ناوچەکانی دەوروبەری زاخۆ و دهۆك و سمێل. کەس گوێگری ئەم داوایانە نەبوو، تەنانەت ئەوان داوایان کرد ڕێگایان پێبدرێ بچێنەوە بە سوریا و لە ژێر سایەی سوپای فەرەنسا بژین کە ئەو دەمە سوریای لە ژێر دەست بوو.
ئاسوریەکان وەفدیان نارد و هەندێکیان پێیانوە بە قسە کردن بە ئەم مەبەستە، حکومەتی سوریای ژێر ڕکەفی فەرەنسا و خودی سوپای فەرەنساش عێراقیان ئاگادار کردەوە لەم جموجۆڵانە لە ڕێگای گەیانەیان سوپای عێراق چاوەڕێیان بوون شەڕێك لە نێوان هەردوولا دروست دەبێت، کوژراو بریندار لە هەردوولا هەبوو، ئەم ڕووداوە دەبێتە بیانوویەکی زەر بەهێز بە دەستی سوپای عێراق و هەموو ئەو دەوڵەتمەدارانەی ئەوسا کە پشتیان بە ڕووداوێك هەبوو تا پێناسەی جەبروتی دەوڵەت و سوپای پێبکەنەوە.

سوپای تازە دامەزراوی عێراقی ئەوسا شکستی هێنابوو لەبەردەم یەکەمین یاخی بوونی چەکداری بە دەستی شێخ مەحمود، ئەو سوپایە زەر تینوو بە هەر قسابخانەیەك تا خۆی پە پێناسە بکاتەوە.
چەند کەڵە فاشیستێکی سەربازیی چێشنی "بکر سدقی " و " ڕەشید عالی گەیلانی" کۆپیەکی ڕۆژهەڵاتی بوون لەو فاشیزمە جیهانیەی ئەو دەمی ببووە مەدیل. ئەوان پەروەردەی میلتاریزم و نەعرەتەی کوەری قەومی

بوون، هەردوکیشیان نوێنەرایەتی هەموو ئەو کینە ئاینییەیان دەکرد کە لە نێو سوپای عێراق تەشەنەی کردبوو، نوێنەرایەتی خوێنی کوردەکان و عەرەبەکانی ناوچەکانی دهۆك و موسڵیان دەکرد کە هەمووی چاوەڕێی یەك فیکەی سەربازی بوون بۆ کوشتن و بڕین و تاڵان کردنی دراوسێی کەمتر و دراوسێی گوندەکانیان، ئەوەی داعش لە شنگال کردی کۆپیەکی سەدەی بیست و یەکە بۆ قەسابخانەی ئاشوریەکان لە سەدەی بیستدا.

سوپای عێراق و پۆلیسی شارو شارۆچکەکان، خوێنی کوردو عەرەبەکان لە پرسەی ئەم کەمەکوژیە بە دوو دڵی بەشداریان کرد، هەندێك لەسەرەك خۆکان پەیمانی درێیان بە ئاشوریەکان دەدا تا کەردنەوەی چەکدارەکانیان ئاسانتر بێت لە شوێنکی دیاریکراو.
لە ٥ ئابی ئەو ساڵە سەرەای وەستانی شەڕی چەکداریەکان بەرامبەر سوپای عێراق و خوێنی کوردو عەرەبەکان پۆلاماری گوندە ئاشوریەکانیان دا، منال و ئافرەتەکان و پیرەوویان لە قەزای سومێل کرد. دواتر بەشی زۆری پیاوەکانش پاش ئەوەی پەیمانیان پێ درا کە دەوڵەت دەیانبەخشێ بەووپیان لەوە کردو چوون لە بنکەی پۆلیسی ئەوە کەبوونەوە ، قائمقامی زاخۆ خۆی سەرپەرشتی ئەو هەڵە سەربازیەی عێراقی دەکرد کە چوون بۆ ئەوە ، قائمقام بۆ ئەوەی زۆرترین ژمارە هەڵبخەڵتێنێ بە فەرمی بەڕێنی داو ووتی " هەر کەسێك مادام چەتە ژێر ئاڵای عێراق گیانی پاڕیزراوە " لەوە دیسان و ژن و منداڵانیان لە پیاوان جیا کردەوە، پیاوەکانیان لە چەند شوێنک کردەوە ، لە بنکەی پۆلیس هەندێکیان بۆ لێری سەربازیی گواستەوە بۆ دەرەوەی شار، لەوە بۆ کەمێ گولە باران دەکران و دواتر بۆ لێریکان بەسەر تەرمەکانیان دەکەوتن، لە نێو سومێل بۆ بەشاش سوپای عێراق کەوتنە گولە باران کردنی پیاوەکان، سەرچاوە ئاشوریەکان باس لە کوشتنی ٣٠٠٠ هەزار ئاشوری دەکەن لەو کەمەکوژیەدا.

لە کاتی گەڕانەوەی سوپای عێراقی بۆ شاری موسڵ، ئاهەنگ گێڕان دەستی پێکرد، تەنانەت بۆ پێشەش مارشی سەربازی و دروست کردنی ژمارەیکی زۆر لە " کەوانی سەرکەوتن، قوس النصر" بۆ ئەوەی سوپای سەرکەوتوو بۆ ژێریا تێپەڕێ ! تەنانەت مەلیك غازی کە ئەو دەمە جێ نشینی مەلیك بوو خۆی هاتە موسڵ میدالی ئازایەتی بەخشیە ئەفسەرە قەسابەکانی سوپای عێراق!

# ئایدیۆلۆژیا و شۆڤاوێ ... ڕزگار عومەر

**خوێندنەوەیەك بۆ کتێبی (دیاردەی شۆڤاوێ لە حیزبە سیاسیەکانی عێراق)**
**ڕزگار عومەر**

لە ساڵانی ١٩٣٠ تا ساڵی ١٩٧٠ گۆڕانی سیاسی عێراق تاقیگەیەکی گەورە بوو، شانەیەکی واقیعی سیاسەت بوو بۆ مانا میکیاڤیلیەکەی. عێراق هەمیشە لە خولە مێژوویەکاندا بەرامبەر حیزب و ئایدیاو بزوتنەوەی سیاسی جیاواز خۆی بینیوەتەوە، بزوتنەوە کۆمەڵایەتیەکان بە مانا چینایەتیەکەی ئەو چانسیان وەرنەگرتووە کە ڕاستەوخۆ بڕچەمکەکی هوون و سنووری دیاریکراو خۆریکی زەرانبازی فەرزکردنی هوئیای خۆیان بن، بەڵکو حیزبەکان و توێژەکان ئیقتیباسی گوتاری سیاسی بزوتنەوە کۆمەڵایەتیەکانیانیان دەکرد بۆ شەوازی جیاواز تا بتوانن لە کشانی چەندایەتی حیزبەکانیان بن.
هوودارەکان و ئاراستەکانیان خۆراتر بوو لەوەی حیزبەکان و نوخبەکان بتوانن گونجانێك دروست بکەن یەکەم لە نەوان ئەو " نوێنرایەتیە" ڕەمزیەی دەیانکرد گوایە ئەوان گوزارش لە بەرژەوەندی گشتی گەل یان چینە کۆمەڵایەتیە بەرینەکان دەکەن دووەم لە نەوان وەزن و پانتایی حەقیقی بزوتنەوە سیاسیەکانی خۆیان!
ئەم هاوکێشەیە لەو دەمیدا گۆڕانی و شانەی سیاسی عێراقی پەلکێشی چەند ئەزموونێك کرد کە کارکردی ئەو ئەزموونانە پێیەوە بە دوای ئەو قۆناغەی ئاماژەمان پێداوە، هەندێکیان هاهەندێکی کلتوری وەرگرت، بەشکیتری بوو بە عورف و بوو بە کلتوری زاڵی تایبەتمەندی دروست بوونی نوێیەك لە حیزب و بزوتنەوە سیاسیەکان و جێگیربوونی ستایلێك لە بەڕێوەبردنی ژیانی حیزب لە نێوخۆدا و هوو بەکەمگەدا.

تێگەیشتنی مارکسیزم لە " توندو تیژی" لە مێژوودا تێگەیشتنێکی پتەوە لە ستراتیژی ئەو گرۆ لە دەسەڵاتی سیاسی، واتە دەسەڵاتی سیاسی لە مێژوودا بە تایبەتی لە زەرانبازی چینەکاندا بە ئارامی هوونادات بەڵکو بە توندوتیژی هوودەدات، لە دەرەوەی مارکسیزمدا

واقیعی ڕۆگەزی توندوتیژی لە بەرەوپێش چوونی مێژودا خۆی هەبووەو پاساوەکانیشی پێکهاتەیەکی دانەبڕاو بوون لە نەخشاندنی ئایدیۆلۆژیای مێژووی جیهان. لە مارکسیزمدا شتێك نیە بە ناوی "ڕەتکردنەوەی بە مەرجی هەموو جۆرە توندوتیژیەك" بەڵکو شیکردنەوەی ئاراستەی توندوتیژی بووە لە بەرهەمهێنانی کام مێژوو بە بەرژەوەندی کام ئیلتەرناتیف و سیستەمی سیاسی.

ئەم چل ساڵەی سەدەی ئایدیۆلۆژیای لە مێژووی عێراق، واتە لە نیوان ١٩٣٠ بۆ ١٩٧٠ ئۆگەر لە ڕووی شیکردنەوەی تیئۆریەوە لە ی بەوانی شۆڕشی هەموو قوتابخانە سیاسیەکان و ڕوانگە فیکریەکانی لە دەبینی کە هەرکامەیان لە هەوڵی جڵاق کردنی ئۆیتردایە، بەنمووونە : میکیاڤێیەت، فەرمێك لە مارکسیزم ، فاشیزم، ناسیۆنالیزم، هەموو ئەمانە لە شێکی خەستی خۆناویدان بە هەژموون و بە جێگیرکردنی ئیلتەرناتیفی خۆیان بە وەرگرتنی دەسەڵاتی سیاسی و بە جێگیر کردنی سیستەمی بەیەوبردنی ووڵات.

ئەم کتێبە لە پاڵ دیان سەرچاوەیتر لە هەوڵی ئۆوەدایە سوچێك لە لاپەڕەکانی ئەم مێژووە بخاتە ڕوو. لە ڕووی خستنە ڕوودا ئەم کتێبە هەندە گرفتی هەیە بە تایبەتی لە "شیکردنەوەدا" بەڵام ئەم کتێبە بە ئۆوەی نوسەرەکەی ئامانجی بووبێت یان نەخشەی بە کۆشابێت لە لەکەینەوەیەکی مێژوویی ڕووت دەپێتەوە بە بەرهەمێکی ئەنترۆپۆلۆجی، کە دەکرێ لەو بوارەدا دەوەمەندتر بکرێت.
مرۆڤی عێراقی وەکو هەر هاوڵاتیەکیتری جیهان تەنیا بەروبومی ئایدیۆلۆژیا نیە، یان تەنیا بەروبومی لە قالبدانی حیزبەکان نیە، بەڵکو چەندین بازنەیتر لەدەرەوەی ئەم پەوڕانە شێوازی وجودی مرۆڤکان دیاری دەکەن، بە دەنیایی شیکردنەوەی بونیادی ئابوری و پەیوەندیەکانی بەرهەمهێنان و ستەمێك کەلەم پەیوەندیانە دروست دەبێت بواری چاوپێشینی نیەو تازە نێك تەنیا درەنگە بە حاشالێکردنی بەڵکو زەر بەسادەیی گەمژانەشە هەوڵی لەم بابەتە! بەڵام، ئەم بونیادە پتەوە لە تیئۆرو ڕەخنەی سیاسی و جیهان بینی بە ئۆوە لە ئارادا نیە تا ئەمە خەمان بدزینەوە لە بەکارهێنانی هەموو ئەو ئاراستە تیریانەیتر کە دەتوانە کەمێك بکا بە "تێگەیشتن" ی فرە ڕەهەندی لە کەمەڵگای ئایدیۆلۆژیای و ئێستامان.
زانستە مرۆڤایەتیەکان دەروازەیەکە بە بینینی گۆشە نابینراوەکانی مێژو و کەمەڵگە بە ئۆوەی وەزیفەی سەرەکی ئەم زانستە بریتیە بە لە سەراغ و ڕاست کردنەوەی مێژوو، بەڵام ئیزافەیەکی بنەڕەتی دەخاتە تەواوبوونی شیکردنەوە چ وەکو ئۆوەی ڕۆێکی نەوەندگیر ببینی لە

سەرتاپای شیکردنەوەو تێگەیشتن چ وەکو ئەوەی ئەرکی سەرکی ئاراستەکە لە ژێرسەبەری ئەودا بگوزەرێت.
ئەم کتێبە تەنیا چانسێك نیە بۆ خوێنەر کە لە گۆشەنیگایەکیترەوە لە ڕابردوو تێبگات، بەڵکو چانسکیشە کە تێبگەی کلتورو خووڕەوشتی تاکەکان، پەروەردە، ئاکارە خراپەکی و مەدرنەکان چ نەرمەك لە دڕخی سیاسی دروست دەکەن، ئایدیۆلۆژیا یان حیزب چی دەخاتە سەر تاك و تاکیش چۆن دەبێتە پردێك کە ئاکارە کەمایەتی و شەخسیەکان و دڕوونیەکان و ڕەشنبیریەکان و کلتورە باوەکان بپەڕێنەوە بۆ نێو بازنەو ئەتمۆسفیری حیزب و بزوتنەوە سیاسیەکان.
"شەقاوە" زاراوەیەکە لە کەڵەگەی عەراقی بۆ کوردستانیشەوە کە گۆڕکەی دگەڵتەوە بۆ سەردەمی عەباسیەکان. شەقاوە بڕ لەوەی سیفەت و ڕەوخسار بێت "شوناسێ" بۆ کەسێك کە هەڵکەی فیزیکی و چاونەترسیەکی هەیە لە شەڕکردنی دەستدا یەخە، لە کوشتن، لە هەڕەشەو خۆسەپاندن. شەقاوەکانی کەڵەگەی عەراقی هەندێکیان دەستەباتیان تەنیا بۆسەر کەسان و گرووپکەکی خۆیان هەیە جارێکیتریان دەستەباتیان دەپەیوەندە بۆ سنووری گرووپکیتر، پەیوەندەی دەستەلاتی هەر شەقاوەیەك بۆ گرووپکیتر یەکسەر دەیکردە هەڕەشە لەسەر دەستەباتی شەقاوەیەکیتر. ئەم بڕامبەرکێیانە بۆ خوێن وکوشتن و دوژمنداری کەتایی دەهات، وەکو عورفێکی خراپکیش کە تا ئێستا درێژەی هەیە لەو کەڵەگایە تۆڵەی کوشتنەکان ئاگڕ لە کاتی خۆیا نەکرە دگوازرێتەوە بۆ نەوەکانیان.

بوونی "شەقاوە" دیاردەیەك نیە تەنیا پەیوەست بێت بە کەڵەگەی عەراقی بەڵکو دیاردەیەکە هەموو کەڵەگەکانی مرۆڤایەتی بە شێوازی جیاواز هەیانە، بەڵام ئەوەی وا دەکا ئەم دیاردە کەمایەتیە ببێتە جگای شیکردنەوەو تەماشان ئەوەیە کە لە ڕگای " ئایدیۆلۆژیا" دیاردەی شەقاوە لەو ماوە مێژوویەی لەسەرەوە باسمان کرد ئاگازی کەمایەتی خۆی لەدەست دەدا دەبێتە ئاگازکی " سیاسی " و دواتر ئاراستەی بەشکی زۆر لە چارنوسی لاپەڕەکانی کەڵەگا دیاری دەکات، دەبێتە مۆتەکەیەکی خوێناوی بەسەر نیاری یان دراوسێی گەڵك نا، بەڵکو بەسەر نیاری ئایدیۆلۆژی و سیاسیدا!
لەو سەردەمەی باسمان کرد لە عەراقدا؛ بوونی یەك تۆلەفزیۆن یەك رادیۆی موکی دەوڵەت وایکردبوو حیزبە سیاسیەکان بە نیشاندانی هیزی سیاسی خۆیان پەنا ببەنە سەر نمایشی سەرجادەو شەقامکان. ئەم نمایشەو دەرخستنە بە کەڵەگە، پرسیاری کە "هەژموونی " هەیە بەسەر شەقام ؟ دەبووە هۆی ڕووبەڕوبونەوەی خوێناوی حیزبەکان.

ئەم جۆرە لە هەژموون بەسەر جادەو گۆڕەکان پەیوەستی بە کاراکتەری تووندوتیژ هەبوو، پەیوەستی بە ڕەشنبیرو کتێب نەبوو. کەبەکێکی زۆر تووند دروست بوو لە نەوان حیزبەکان بۆ ئەندامگیری کردنی "شەقاوەکان"، چەندین ئەندامی ئاسایی هەموو حیزبە موناڤیسەکان بۆ دەستی شەقاوەی حیزبی بەرامبەر تیرۆر دەکران! تەماح لە دەسەڵاتی سیاسی ببووە پاڵنەرێك کە میکانیزمی ئەندامگیری بۆ شەقاوەیەك وەکو ئاوخواردنەوە وابوو، بەڵام بە هاوکاتیەکی ئاسایی یان ڕەشنبیرێك بۆچەندین فلتەر تەدەپەڕی!

قەناغی شۆڕشی سەرجادەو شەقامکان و حیزبەکان وشەقاوەکان هەر لەرە کۆتایی نایەت، قەناغێ هەرە مەترسیدارەکە لەو کاتەوە دەست پێدەکات کە حیزبی بەعس یەکەمین دەزگای ئەمنی خۆی بەهەمان میتۆد دادەمەزرێنێ کە هەشتا لە دەرەوەی دەسەلات بوو، دواتر کە گەیشتە دەسەڵاتیش ئەم دەزگایە شەرعیەتی پێدەدرێ و دەبێتە بەشێك لە بونیادی جیهازی "دەوڵەت"! شەقاوەکان ئەوانەی بونە دامەزرێنەری ئەم دەزگایە دیسپلین و بەڕێوەبردنی ئەم یەکێ هەستیارەی دەوڵەتیان بە هەمان میتۆدی شۆڕش قەمەی کێشان و جادەکان بەڕێوەبرد، ئەوان لەوە کلتوری ئەم جۆرە بەڕێوەبردنەیان چاند، ئەم کلتورە گەورەتر لە هەموو دەستورو یاساکانی عێراق، لەدەرەوەی هەموو یاسا نووسراوەتیەکانیش بوو.

بۆچوونەکی زاڵ هەیە کە لەو باوەڕدایە کە ئایدیۆلۆژیا وحیزب دەتوانن کۆمەڵگە بگۆڕن، کەسێتی تاکەکان بگۆڕن، ئاکارو کلتوری کۆمەڵایەتی بگۆڕن، بە دڵنیایی ئەمە هاستێ، بەڵام ئەم هاستیە هەموو سوچەکانی ئەم پەیوەندیە لە ئاڵ وگۆڕ دەرناخا، بەڵکو تەنیا سوچەکی بە فەرزی ڕەها وەرگرتووە. ئەندامگیری و زاڵبوونی تەونی ئایدیۆلۆژی مەودای پەیوەندیەك دیاری دەکات و دەستی پێدەکات بەڵام دیاریکردنی ئەم مەودایە ناتوانێ گرەنتی ئایندەی ئەم گرێبەستە لە تەکیە بوون دیاری بکات! تاکەکان کە دەچن، یان دەبن بە ئەندام لە حیزبەك تەنانەت ئەگەر حیزبەکی زۆر بە دیسپلین بێت ناتوانێ بە یەکجاری باکگراواندی دەروونی و شوناس و کلتوری ئەم تاکە بگۆڕێت بە تایبەتی ئەگەر ئامانجی سەرەکی حیزبەکە یان ئایدیۆلۆژیەکە هەر لەسەرەتاوە بە دروست کردنی مرۆڤێکی نوێ نەبووبێت بەڵکو بە مشەخۆری بووبێت لەسەر خوێنوشت و کەسایەتی ئەم ئەندامە.

حیزبەکان ویستیان لەوسەردەمە ناسك و هەستیارەی مێژووی عێراقدا شەقاوەکان بکەن بە حیزبیی، بەڵام شەقاوەکانیش بە ئاوەی نەخشیان بە کشابێت، نەك تەنیا حیزبەکانیان کرد بەشەقاوە، بەڵکو کلتورەکی

گداری قویان لە شوازو سیستەمی ئیداری دەوڵەت بە جۆ هەشت، ئەم کلتورە، ئەستاش دوای تێپەربوونی نیوسەدە بەسەر دوا ساڵی ئەو قۆناغەی باسمان کرد، شەبەحی ئەم شەقاوێیە دەم نادەم شان لە شانی چارەنوسمان دەدات و مەڵمان لەدەکات!

---

# ئایدۆلۆژی ناسیۆنالیزمی عەرەب لە خیتابی ئینفالدا! … رزگار عومەر

**ئەم بابەتە لە ئەرشیفی دەنگەکانەوە وەرگیراوە… 2005**

بۆ خوێندنەوەی ئەم بابەتە کلیکی ئێرە بکەن …

---

# یادی ٥٠ ساڵەی شەشی ١٩٦٨ لە فەرەنسا … ڕزگار عومەر

لە ئایاری ئەمساڵدا نیو سەدە بەسەر شەرشی خوێندکاران-کرێکاران ی فەرەنسا تێدەپەڕێ. بە تێگەیشتن لەم شەشە ئەبە دەگەڕێ سەرکێکانی پێك هاتەی دونیای ئەو سەردەمە بخوێنێ ووە.لە نەو دونیای ئەو سەردەمەدا جیهان لە نەو شەپۆلێك ووداوی گەورەدا خەی پێناسە دەکرد بە تایبەت بە لە ووی سیاسی و دووبارە پێدابوونەوەی " ئومەد" بە بزوتنەوەی چەپ کە ئەو دەمە هەژموونی نێك تەنیا بەسەر بزوتنەوەی چینی کرێکارو توژەکانیتر هەبوو بەکو ببووە پەرچەمی سیاسی جیهان بینی بزوتنەوەی خوێندکاران نێك تەنیا لەفەرەنسا بەکو لە زەربەی ئەو ووتانەی بەرەنگاری گەورە لە ئارادابوو.

یەکێك لە خاسیەتە گرنگەکانی ئەم شێوە، بە تایبەتی لە کانونی بەرەوپێشبردنیدا بریتی بوو لە یاخی بوونێکی وورد نەك تەنیا دژ بە سیستەمی کاپیتالیزم ، بەڵکو یاخی بوونیش بوو لەو بڵاوکە مارکسیزمی کە شوناسی چەپی لە ئاستی دونیادا مانەپەل کردبوو. لە سەر ئاستی نێو نەتەوەییدا و لە زنجیرە ووداوە مارکسیزمکانی بەر لە شێوە، ووداوێکی گرنگ ڕووی دا لە تەك شکاندنی تابوویەکی گەورە کە بریتی بوو لە :- ڕاپەرتی خرۆشف دژ بە جۆری دەسەڵاتداریەتی ستالین لە ساڵی ١٩٥٦ دا لە پاش مردنی ستالین. ئەم ڕاپەرتە کە لە سەنتەری ئێو فەرمە لە کەمەنیزمی سەدەی بیست بەاوکرایەوە، درزێکی خستە نێو ئێو دیوارە بیروکراسیەی کە نیدەهشت نەوەیەکی نوێ لە گەنجانی کەمەنیست سەر لە نوێ بنیاتی ئەڵتەرناتیفی کەمەنیستی بکەنەوە لە دیدگاو لە پراکتیسدا. دوای ڕاپەرتەکەی خرۆشف دوو جار لە مامەڵە هەبوو لە گەڵ ئەم ڕاپەرتەدا،دونیای سەرمایەداری لە بڵاکی ڕۆژئاوا کردی بە کەرەستەیەکی پڕوپاگەندەی شێوەی سارد دژ بە کەمەنیزم ، مامەڵەیەکیتریش بریتی بوو لە قەستنەوەی ئەم دەرفەتە بە بەرژوەندی کەمەنیزم .

بەشی زۆری بەرهەمهێنەرانی خوێندکاران وبزوتنەوەی کرێکاری لەسەرەتای شەستەکانەدا هەوەستی فەرمییان بریتی بوو لە تازەکردنەوەو دەوڵەمەند کردنی کەمەنیزم و موتوربە کردنی بە تێوانینی تازە و ئاکشنی جەریئانە نەك تەنیا لە ئاستی نوخبەیی وەاتەکاندا، بەڵکو لەسەرئاستی نوونەتەوەییشدا و ئەو کێشەو گرفتانەی کە بوعدی جیهانایان هەبوو چێشنی؛ قەیرانە ئابوریەکان، شەڕەکان وەکو شەڕی ڤێتنام، خەباتی گەلانی ژێردەستەی کۆلۆنیالیزم بە سەربەخۆیی هتد.

تێوانینی دیدی سیاسی ئەو بزوتنەوەیەی شێوەی فەرهنسای بەرپا کرد،سەرەڕای ئەوەی هەرەمکی پێوەی سیاسی نەبوو بەڵام بەچونیان لەبەرامبەر هەموو ئەو مەسەلانەی لەسەرەوە ئاماژەیان پێکرا زۆر ڕوون ئاشکرابوو. بزوتنەوەی دژی شێوە کە لە ئەمریکاش تەشەنەی کردبوو ڕاڕا نەبوو لە وەستانەوە دژ بە شێوەی ڤێتنام و خانە کردنی وەکو شێوەکی ئیمپیریالیستی و دژە ئازادی. لەبەرامبەر خەبات بە سەربەخۆیی گەلانی ژێر دەستەش؛ ئەم بزوتنەوەیە یەك دیدی زۆر ڕوونی هەبوو کە داوای کشانەوەی دەسبەجێ ی سوپای ووڵاتانی خۆیان دەکرد لەو ووڵاتانەو پشتگیری شێشیان دەکرد.کاتێکیش ئەم شێشانە سەرکەوتنیان بە دەست هێنا، ڕاستەوخۆ بوون بە مۆتیڤکیتری مەعنەوی بە ئەم بزوتنەوەیە نەك تەنیا لە فەرهنسا بەڵکو لە شارە

سەرکیەکانی ئەم سەرو ئەوسەری دونیا وەکو بلفاست و بەرلین و مارلبەرن وەکسیکۆ.

چەند مانگێك بەر لە دەستپێکی شەشی ساڵی ١٩٦٨ لە فەرەنسا ، بزوتنەوەی خوێندکاران لە مانگی ١ و ٢ ی هەمان ساڵ لە شاری بەرلین کۆنگرەیەکی نێو نەتەوەییان بەست بۆ ئاگادکردن و ئارایشت دانی هەوەست و ساغ بوونەوە لەسەر چەندین پرسی گرنگی ئەو سەردەم. گرنگترین پرسکانی ئەو کۆنگرەیە ئەوەی گرێ دانی خەباتی کرێکاران و بزوتنەوەی خوێندکاران لە دروست کردنی گەڵانکاری چییە ؟ هەلوەست بەرامبەر شەشی ڤێتنام ، ئەوەی " توندو تیژی " لە شەشدا لە ئاجێندای گەرمی ئەو کۆنگرەیە بوو، ڕاستەوخۆش دوای ئەو کۆنگرەیە بوو کە خوێندکاران یەکەم جار لە ئیتالیا ئاکشنی گەورەی سەرتاسەریان بەڕێوەبرد.
شەشی ١٩٦٨ لە فەرەنسا تەنیا بە چەپی نوێ گرنگی نەبوو وەکو " دەرفەت و ئومێد " بەکۆ بە دوو هێقیبی جیهانیش سەرئەشێکی مێژوویی گەورە بوو. ئەم دوو هێقیبە؛- کە لە لایەك سەرجەم ووڵاتانی دونیای کاپیتالیزم دەگرێتەوە، لە لایەکیتریش ئەو بلۆکەی لە ژێر شوناسی کۆمۆنیزمی سۆڤیەتی بیست هەبوو ( قوتبی سۆڤیەت) دەگرێتەوە .

هەردوولا دەڕاوکێی زۆریان هەبوو دژ بەو شەشە و لەلای ئەوان گرنگی ئەو شەشە وەکو "هەشە " ی ڕاستەوخۆ ئەژمارکرا هەم لە دونیای لیبرال هەم لە دونیای بیروکراسی کۆمۆنیزمی سۆڤیەتی بیست. ئەمەش یەکێك لە هۆکارە سەرکەکانی شکست پێهێنانی شەشکە بوو.
هەردوو قوتب جۆرێك لە هەوەستی نۆنوسراویان یان نافەرمیان هەبوو لەوەی کە ئەم شەشە نابە سەرکەوە. حیزبی شیوعی فەرەنسی لە ڕوبی مێژوویەوە تا ئێستا بەوە تاوانبار دەکرێ کە لە پاڵ فاکتەکانی تۆندوتیژی سیستەمی عورفی و سەربازی ئەو دەمەی فەرەنسادا، ئەویش هێزی هەبوو لە ئارایشت دانی مەیدانیی ئەم هێکەوتنە جیهانییەی دژ بە شەش.

ئەو حیزبە، ئەو دەمی یەکێك بوو لە حیزبە هەرە گەورەکانی فەرەنسا و زۆربەی سەندیکاو یەکێتیە کرێکارییەکان لە ژێر نفوزو هێژموونی ئەودابوون.هێژنامەی هێژانەو هەفتانەو چەندین چاپخانەی کتێب و بڵاوکراویتری لە ژێر دەستا بوو. ئەندامانی حیزب لە ژێرەوە هێژانە تێکۆشی شۆرش بوون، بەڵام چەندین سەرچاوەی مێژوویی ئاماژە بەوە دەکەن کە هێبەرایەتی ئەم حیزبە بە فشاری سۆڤیەت لەسەرەوە بە نهێنی لەگەڵ حکومەتی دیگۆل خەریکی سەودا بوون بە کۆتایی پێهێنانی شەش .

ئەم لە کاتێك بوو کە لە هەژانی کۆتایی ئایاری ١٩٦٨ مانگرتنی گشتی کرێکاران وجوتیاران قوتابیان وفەرمانبەرانی دەوڵەت گەیشتە ئۆپەڕەی خۆی و یەکەم جار بوو لە مێژوویی جیهان ١٠ ملیۆن کەس لە مانگرتنی گشتی ووڵاتێك بەشدار بن. حکومەتی دیگۆل ئۆفەری زیادکردنی لەسەدا بیستی خستە بەردەم سەندیکا ئیفەرمیستەکانی کرێکاران کە بەشێك لەوان ئازی نەبوون و بەشێك لەوان ئازی بوون و بانگەشەی ئۆویان دەکرد کە با مانگرتن بوستە چونکە ئەم مەرجی دیگەل بوو.
دیگۆل پێشنیاری ئۆوی کردبوو بە حیزبی شیوعی فەرەنسی کە ئەم شۆڕشە لە هەڵبژاردن ساغ بکرێتەوەو ئەوان لە هەڵبژاردن پشکی زۆرتری دەسەڵاتیان بەردەکەوێ. حیزبی شیوعی خۆشی متمانەی تەواوی بەوە هەبوو کە لە هەڵبژاردن دەنگی زۆرینە دەهێنێت. ئەم " دەنیایێ " مەرجدارێ بریتی بوو لە کۆتایی پێهێنانی مانگرتن و شۆڕش .

چەند سەرچاوەیەکی حیزبی شیوعی فەرەنسی ئەم هەڵوەستەی خۆیان وەکو بەرگێ گرتن لە خوێن ڕشتن و شۆڕشی ناوخەڵکی قەڵەم دەدەن و ئەوان لەو باوەڕەبوون کە ئەزموونی ئیسپانیا لە فەرەنساش دووبارێ دەبوو، بزوتنەوەی چەپ وکرێکاران خەڵتانی خوێن دەکران و بەرەی ئاستیش بێ دەسکەوتی باشتر سەردەکەوت، هەندێك لەکدانەوێ ئەم هەوڵستێ بە عەقلانی لە قەڵەم دەدەن و هەندێکیش بە سات و سەودا بە شۆڕش.
ڕاستێ شۆڕشی فەرەنسای ١٩٦٨ تەمەنی لە هی کۆمۆنەی پاریس لە ساڵی ١٨٧١ دا کەمتر بوو، ڕاستێ ئۆویش چەشنی کۆمۆنە سەرکوت کرا و بە زۆبروزەنگی سیستەم کۆتایی پێهات، بەڵام لە ڕووی پرنسیب و مێژووداو فاکتی " دەرفەت و ئومێد " ی هەشتا بە زیندوویی ماوەتەوەو درێژەی هەیە! تەنانەت زەربەی ڕەخنەگرانی باڵی چەپ لە ئەمەدا هەمکاریی نەوان بزوتنەوەی ئەمەی خوێندکاران و کرێکارانی ساڵی ٢٠١٨ لە ئەمەی فەرەنسادا وەکو کلتورو ڕوحی ئەم شۆڕشە پێناسێ دەکەن. هەر لەبەر ئەمەشە سەرکی ئێستای فەرەنسا ماکرۆن بانگەوازی ئۆوی دەکرد کە دەوڵەت بە فەرمی یادی ئەم شۆڕشە بکاتەوە! دیارێ نێك وەك لە ئامێزگرتنی ئامانجەکانی ئەو شۆرشە، بەڵکو وەکو چەند ئەنجامگیرییەکی " ئازادی " تاکە کەسی بە تێگەیشتنێ لیبرالیەکەی، بە دزین و تاڵان کردنی بەها سەرکیەکانی ئەم شۆڕشە.
لە ساڵی ١٩٦٨ لە فەرەنسا ؛ تەنیا کارگەکان لە لایەن کرێکاران و فەرمانبەران داگیر نەکرا، بەڵکو پرسی " خەبەروبەردنی " کارگەو دام ودەزگاکان لە لایەن چینی کرێکارەوە وەکو پرسەکی ئیداری شۆڕش خرایە ڕوو، تەنانەت چەند هەژڵك بەر لەسەرکوت کردنی یەکجارەکی شۆڕش چەندین کارگەو دامەزراوە لە لایەن خیانەوە بەڕێوە دەبران .

لە ١٩٦٨ی فەرەنسادا؛ یەکەم جار بوو لە مێژووی مەدەرنە " زانکۆ " لە ئاستێکی مەیدانی بەربڵاودا بێتە دەرەوە لە دیکۆی ئەریستۆکراتی ئەکادیمی بێتاو. زانکۆکان داگیرکران لە لایەن خوێندکارانەوە، هێژانە دەیان سمیناری فیکری و فەلسەفی و سیاسی بەڕێوە دەچوو. پرسی سەرەکی ئەم بزوتنەوەیە لە زانکۆ تەنیا ئەوە نەبوو کە ڕۆڵی چەپ لە زانکۆ چیە ؟ بەڵکو پرسیارەکی قوڵتربوو، پرسیارەکە ئەوەبوو چۆن دەکرێ زانکۆ ببێتە کەرستەی دروست کردنی گۆڕانکاری ڕیشەیی و شۆڕشگێڕانە لە کۆمەڵگە؟
هەمان ئەم پرسیارە سەرەکیە دەبێ وگرنگە چەپ لە ئەمڕۆدا لە خۆی بکات ! نەك تەنیا وەکو ئەوەی کە گروپێکی گەورەی کاریگەری کۆمەڵایەتی چەشنی " گەنجان" لە زانکۆکانن، بەڵکو وەکو ئامادە کردنی دەخی هاوچەشنی ئەم شۆڕشە لە بواری هەمکاریی چینایەتی و پشتەوایەتی. چونکە ئابڕانی بزوتنەوەی کرێکاری لەو سەردەمە لە پاڵ ڕەگەزی چەپ بوون، ڕەشنبیری وبیرتیژی سیاسیەوە، لە ڕووی دیمەگرافیای کۆمەڵایەتیەوەش بەشی زۆریان " یاخی" بوون و " گەنج" بوون کەیانی دەکردەوە.

ئەم وتارەم ئەمڕۆ؛ لە ڕۆژنامەی ڕەگای کوردستان ژمارە ١١٢٧ بەرواری١٥ ی ئایاری ٢٠١٨ بڵاوبێتەوە

---

# گفتوگۆ لەگەڵ رزگار عومەر نووسەر و ڕۆژنامەوان لەبارەی (مەلەفی چەپ لە ئەمڕۆی کوردستادا

رزگار عومەر : خیتابی چەپ خیتابێك نەبووە کە خۆی وەکو جڤگروەیەکی دەسەڵاتی سیاسی تەرح بکات

"چەپ ئەوەندەی کولتوری (ئۆپۆزسیۆنی ناڕازی) بەسەریەوە زاڵە ئەوەندەی تەماحی سیاسی بۆ کۆنتڕۆڵ کردنی دەسەڵاتی سیاسی بەسەریدا زاڵ نیە."

گفتوگۆ لەگەڵ رزگار عومەر نوسەر و ڕۆژنامەوان لەبارەی (مەلەفی چەپ لە ئەمەریکای کوردستاندا )
ئامادەکاری مەلەف : هیوا عومەر

**لەبارەی ئەم مەلەفەوە:**

پێشەی تێکۆشانی هێزە چەپ و مارکسییەکانی عێراق و هەرێمی کوردستان بۆ نزیکەی سەدەیەك لەمەوبەر دەگەڕێتەوە.
لەناو ئەوم‌ژوەدا سەرەڕای وەستگەی جیاجیا بەڕام لاپەرەکانی تەژییە لەدەستکەوت بۆ هاوڕاتیان کەڵکی لە دابینکردنی بەشێك لە مافە ئابووری و کۆمەڵایەتی و یاسایی و سیاسییەکان دەبینێتەوە و توانراوە جێگیر بکرێت لە دامەزراوەکانی دەوڵەت و دەستوری عێراق لە قۆناغە جیاجیاکانی بەڕێوەبردنی دەوڵەت. هەندێك لەم دەسکەوتانە پەراوێز خراوە و لاواز کراوە، هەندێکی ماوە.
لەهەڵومەرجی ئەمڕماندا هەنگاوەکانی حکومەت وەك؛ هەنگدانەوەی سروشتی چارەکە سەدەیەکی ئەم حوکمڕانیەو ئەم تایپە لە دەسەڵات ( فەرمێکی ڕۆژهەڵاتی)لە ئابووری هەیعی بریتییە لە پەیەوکردنی سیاسەتێك بە قازانج و ویستی بانك و کارتێلە مشەخۆرەکانی ژێر چەتری (نیولیبرالیزمی سەرمایەداری )
ئەمەش رەنگی داوەتەوە لەبەرزبونەوەی ڕێژەی بێکاری وهەژاری ولەدەستدانی بەشێك لەومافانەی بەدەستهاتبوون .
ئەوەی دەگوزەرێت لە هەڵومەرجی ئابووری وسیاسی هەرێمی کوردستان چوارچێوەیەکی نوێ بۆ ململانێی چینایەتی وتێکۆشانی جەماوەری هێناوەتە پێشەوە، کە ئەرکی جدیتری خستۆتە بەردەم هێزەکانی چەپ لە بەرامبەر شکستی بەرەی راستەوی دەسەڵات.
ماپەری ڕێگای کوردستان بۆ فۆکس خستنەسەر ئەو ئەرکانە و ڕۆڵی هێزە چەپ ومارکسییەکان ئەم دەسیپەی کردۆتەوە .

رزگار عومەر نوسەر و ڕۆژنامەوان، لەمیانەی بەشداریکردنی لە (ملەفی چەپ لە ئەمەریکای کوردستاندا) پێیوایە "دیاریکردنی جۆری خوێندنەوە بۆشکۆ لێ گرفت،کە هەیە لە چەپ چ وەکو ڕەخنراو و حیزبەکان چ وەکو کەسایەتیە دابەش بووەکان خوێندنەوەی کەسێکی جیاواز لە خۆی بۆ فۆرمی دەازنێت و بۆ دوای دەوا ؟ بۆ تایبەتی لە دۆخێکدا کە نۆخشێکی باوی نێو هەموو هێزەکانی چەپ " نەفی " کردنی ئەویترە، نەبینینی کاریگەری بەرهەمی ئەویترە، بەکەم زانینی مێژووی ئەویترە. "

ئەو پێشی وایە : "گرێیەك کە تا ئێستا چەپ پێوە دەناڵێنێت بریتیە

لەوەی کە خەی ناتوانێت تەسەوە بکات لە هەرەمی دەسەڵات بێت.هیچ هێزێکی چەپ وەکو خولیاو خیاڵیش باس لەوە ناکەن کە دەتوانن ووڵات بەرەوە ببەن و باشتر بەرەوەی ببەن،یانی مەبەستم ئەوەیە خیتابی چەپ خیتابێك نەبووە کە خەی وەکو جگروەیەکی دەسەڵاتی سیاسی تەرح بکات.چەپ ئەوەندەی کولتوری (ئەپەزسیۆنی ناڕازی) بەسەریەوە زاڵە ئەوەندە ئەوەندە تەماحی سیاسی بە کەنتڕۆڵ کردنی دەسەڵاتی سیاسی بەسەریدا زاڵ نیە."

رزگار لە درێژەی بەشدارییەکەی ووتیشی : " شکشتی بەرەی ڕاست لە دەسەڵاتدارێتی ڕۆگەکی چارەگە سەدەیەکی هەیە، لەو ٢٥ ساڵە باڵی ڕاست شکست لە دوای شکستی جەری حوکمڕانی تاقی دەکاتەوە. لەبەرامبەردا هێزەکانی چەپ هیچ بەهێز نابن و ناتوانن ئیستیسماری ئەو شکستانە بکەن، چونکە وا دەزانن کە ئەرکی ئەوان تەنیا تەماڕکردنی بە شاهێد بوونی شکستەکانە، لە نەو خودی بەرەی ڕاستدا چەندین هێزی تر لە کاتێکی قیاسیدا توانیان جگڕۆکە بە مەوقیعی سیاسی خەیان بکەن ئەم شکستانە بقەزنەوە."

**پرسیار : کام خوێندنەوە پەویستە بە دیاریکردنی ئەرك و ڕۆڵی چەپ و مارکسیەکان؛خوێندنەوەیەك کە ڕۆڵی چەپ لە پڕاوێز خراوی دەریبهێنە و بیکاتە لیدەر لە ئاراستە کردنی ڕوداوەکان ؟**

وەڵام : دیاریکردنی جەری خوێندنەوە بۆشکە لە گرفت،کە هەیە لە چەپ چ وەکو ڕۆکخراو و حیزبەکان چ وەکو کۆسایەتیە دابۆش بووەکان خوێندنەوەی کۆسکی جیاواز لە خەی بە فەرمی دەازنێت و بە دوای دڕوا ؟ بە تایبەتی لە دەخکدا کە نەخشیەکی باوی نەو هەموو هێزەکانی چەپ " نەفی " کردنی ئەویترە، نەبینینی کاریگەری بەرهەمی ئەویترە، بەکەم زانینی مژووی ئەویترە.
زەربەی هێزەکانی چەپ کەمترین دیبلۆماسیەت و هونەری سیاسەت کردن بە خەرج دەدەن لەبەرامبەر یەکتردا. لە دەخکی وادا کردنەوەی دیالۆگ ( چەشنی ئەو مەلەفەی سایتی ڕۆگا) کەمك دەکا بەڵای کەمی کە هەمووان قسە لەسەر ئەو گرفتە بنچینەیانەی بکەن کە ڕۆگرە لەوەی چەپ باڵا دەستیك بە دەست بێنە لە ئاستی کەمڕۆگادا،یان بەڵای کەمی لە ئاستی کۆبوونەوە لە دەوری چەند ئامانجێکی تەکتیکی یان ستراتیژی کورت ماوە یان درێژ ماوە لە ئاستی پەیوەندیەکانی هێزە جیاوازەکانی چەپ لە گەل یەك .

پەم وایە لە دەخکی وەکو ئەمەی چەپ لەم هەرەمە بەر لەوەی

قوڵایەکی تیۆری پێویست بێت، تا خوێندنەوەیەکی قوڵی لێ بەرهەم بێت، سیاسی بوونکی قوڵتری پێویستە چەشنی ئەزموونی لینین. بەرجەستە بوونی لینین وەکو لوتکەی ئابوری لە شۆڕشی ئۆکتۆبەر، لەووی تیۆری شۆڕشگێڕەوە هەوڵکانی یەکلاکەرەوە بوو بۆ ئاراستە کردنی ڕووداوی شۆڕش، بەڵام ئەم بەرجەستە بوونە بۆ بە جۆکردنەوە بە "بیرتیژی سیاسی" لینین مەحاڵ بوو.

ئەو ئاست و شێوەکار و پراکتیکی سیاسی گرنگابوو بۆ گەیشتن بە ئامانجکان، بەم پێیش تەکتیکی خێی و پلانی سیاسی دەگۆڕی، ئەو مامۆستای لەگەڵ هەموو ئەو هێزە چەپ و ڕادیکالانە دەکرد کە گونجاوی ئەوبوون تاسەر یان لە چەند وەستگەیەك هاوسەفەری شۆڕش بن، بە دوای ئەوەدا لە چەند خاڵکی موشتەرەك هێزی زەرتر کەکاتەوە و بە قازانجی ئامانجی کۆتایی هێزی کۆمەڵایەتی و ڕێکخراوتر وەگەڕ بخات.

مەرج نیە ئەمە چاوەڕوانی لینینەك لە هەزارەی سێیەمدا بین بێت و خوێندنەوەیەکی تایبەتمان بۆ بکا بە دەخی ئەمەی چەپ ، بەڵام میتۆدی لینین بە دەست لێنەدراوی ماوەتەوە هەرکەسەك گرنگی بە دەتوانێ ئەم میتۆدە بەکاربێنێت و خوێندنەوەیەك بە دەخی چەپ بکات بە خزمەتی ئەو ئامانجەی لە پرسیارەکەی ئەوەدا باس کراوە.

**پرسیار : هەوەڵجی ئەمڕۆ و شکستی حوکمڕانی بەرەی راستڕەوی ، چ بژاردە و پلاتفۆرمکی مومکین دەخاتە بەردەم هێزچەپ و مارکسیستکان ؟**

وەڵام : گرنگیەك کە تا ئێستا چەپ پشتی دەناگێنێت بریتیە لەوەی کە خێی ناتوانێت تەسەوە بکات لە هەرەمی دەسەڵات بێت.هیچ هێزکی چەپ وەکو خولیاو خەیاڵیش باس لەوە ناکەن کە دەتوانن ووڵات بگەڕێنن و باشتر بگەڕێنەوەی بەرن،یانی مەبەستم ئەوەیە خیتابی چەپ خیتابەك نەبووە کە خێی وەکو جۆگرویەکی دەسەڵاتی سیاسی تەرح بکات.چەپ ئەوەندەی کولتوری (ئەپۆزسیۆنی ناڕازی) بەسەریەوە زاڵە ئەوەندە ئەوەندە تەماحی سیاسی بە کۆنترۆڵ کردنی دەسەڵاتی سیاسی بەسەریدا زاڵ نیە.

شکشتی بەرەی ڕاست لە دەسەڵاتدارێتی ڕۆگکی چارەگە سەدەیکی هەیە، لەو ٢٥ ساڵە باڵی ڕاست شکست لە دوای شکستی جەری حوکمڕانی تاقی دەکاتەوە. لەبەرامبەردا هێزکانی چەپ هیچ بەهێز نابن و ناتوانن ئیستیسماری ئەو شکستانە بکەن، چونکە وا دەزانن کە ئەرکی ئەوان

تەنیا تەماركردنی بۆ شاھید بوونی شكستەكانە، لە نەو خودی بڕیاردانی ئاستدا چەندین ھێزی تر لە كاتێكی قیاسیدا توانیان جگەكە بە مەوقیعی سیاسی خۆیان بكەن ئەم شكستانە بقەزنەوە.

بڕیاری ئاست شكستی سیاسی ھەبە یان نا، تە لە كەمەگەیەكی چینایەتی دژیت، سال لە دوای سال و كابینە لە دوای كابینە ئەم قەشتە چینایەتیە قوتر دەبتەوە. لە ووی تیئۆریەوە وا چاوەوان كراوە ئەم قەشتانە خێی ببگا خشكەر بێت تا پلاتفۆرمی چەپ ئگەر زۆر لاوازیش بێت بڕەو پەیدا بكات. بەڵام وەزعی سیاسی چەپ و كەمەلگا خێی لە پەیوەندیەكی زۆر خراپ دایە. كەمەگای كوردی خێی قەناغێكی پە لە سەرگەردانی سیاسی و ھەوەشاندنەوە لەكترازان بەسەر دەبا، كە كەمەگە خێی ھیچ نوتفەیەك و بەھایەكی تەدا نەماوە بۆ ئاكت و ئاكشنی سیاسی.

چەپ دەبێ بەر لە ھەموو شتێك خێی دابڕێ لە كلتوری خۆ بكەم زانی بۆ ئەوەی سایزێكی گەورەتر لە خێی دروست بكا.گرنگە ئەو جستە پڕرش و بڵاوەی چەپ لە جڕەك پلاتفۆرمدا كۆبتەوەو چەند مەیدانێكی دیاریكراو ھەبژێرێ و ببتە خاوەنی. نموونەیەكی زیندوو و پراكتیكی لەسەر ئەو بڕچوونەم ئەو كارە ھاوبەشە كە لەسەر دەزی ( خانەنشینان) كرا لە كتاییەكانی ۲۰۱۷ دا كرا. ھەبژاردنی مەیدانی سیاسەت كردن و كەنتڕۆڵ كردنی ئاكتێكی دەخوازانە نیە، بەكو لە زۆرەتەوە سەرچاوە دەگرێ.

پلاتفۆرمەك نیە لە ئەستادا چەشنی بوون بە یەك حیزب و یەك بڕە بتوانە ھەزەكانی چەپ كەكاتەوە، لە ئەستدا تاقە پلاتفۆرمی مومكین بریتیە لە دەست پێكردن بە كاری ھاوبەش، لە تەوە ی ئەم كارە ھاوبەشانەدا میكانیزمەكانی بە ھەزبوون گەشە دەكات، ئەم كارە ھاوبەشانە زەمانەتی ئەوە دەكا ئەو ھەزە سیاسیە و كەمەلایەتیەی ناوی چەپە لە بڕامبەركە و پراكتیكدا خێی فلتەر بكاو دوور مەبینە لە ئەنجامی ئەو كارانە ھەزێكی یەكگرتوویی چەپی جیاواز لە دەخێكی تەواو جیاواز سەردەربنە .

# سیاست و یەکێتی کولیچە ... زگار عومەر

٤١٠ ساڵ پێش لە دایك بوونی مەسیح، یوروبیدس لە شانۆگەری ئەریست دا دەڵێت :
"کاتێك کەسێکی ناخ ئەهریمەنیی بە قسەی هەنگوینی حەشامەت لە خشتە دەبات ئەو کاتە کارەساتی گەورە توشی دەوڵەت دەبێ "
قسەی هەنگوینی کە یوروبیس تایتڵی دەکا ئاماژەیەکی سیاسی و کلتوریە بۆ کاراکتەرە باوەکانی سیاست بە تایبەتی لە چینی دەسەڵاتدار، لە کوردستان دەنگە کەمێك جیاوازی هەبێت لە ڕووی بڕاغەتدا لەگەڵ قسەکەرانی یۆنانی کۆن، بەڵام دەگەڕێ "موژدە" ی ناڕاست کەیان دەکاتەوە.
لە تازەترین نوسینیدا کاك مەریوان وریا قانیع دەیەوێ موژدەیەکی سیاسی بخاتە ڕوو کە بە هاوبەشی لەگەڵ کاك ئاراس فەتاح ناویان لێناوە (بلەکی مژووویی ).

مەریوان بە خوێندرانی کورد دەڵێت ((بیرکەی ئەم بلەکە ئەوەیە هەموو ئەو هەزانەی کە ڕاستەوخۆ، وەك یەکێتی و پارتی، بەشدارنین لە دروستکردنی ئەو زەنگاوە سیاسییەدا و خودی زەنگاوکێش پەروەزی خستون و زیانی پێگەیاندون، لەسەر بەرنامەیەکی نیشتیمانی گشتیی کەبنەوە بە دەگەڕتن لە درێژدان بەو مەدلە سیاسیەی تا ئێستا سەروەرکراوە))

ئەم پەرەگرافە هەڵگری زەر شتە لە دەرووەی خۆیدا. لە ڕووی زمانەوە سیاغەیەکی زەرلاوازی بە کراوە بە چاوپۆشین لە ئەلتەرناتیڤە پێشنیارکراوەکە. ئەو هەندە هەزی ێیزکردووە کە گوایە (ڕاستەوخۆ) بەشدار نین لە دروستکردنی ئەو زەنگاوە سیاسیە. یانی ئێستا ئەمە دوو پەلمان هەیە لە هەزی سیاسی لە کوردستان کە هەندێکیان (ڕاستەوخۆ) هەندێکیان (ناڕاستەخۆ) بەشداران لە دروست کردنی ئەم زەنگاوە سیاسیە. بە پێی ئەم پەلینکاریە ئەوانەی ناڕاستەوخۆ بەشداریان کردیە هەشتا بیان هەیە درێژە بە عومری سیاسی خیان بدەن وشوێنی یەکێتی وپارتی بگرنەوە.

ئەم پلاتفەرمەی کاك مەریوان هاوڕەانی و دروست کردنی " ەەی " نوێیە لە هەمان هەویرە کنەکە. ئەوانەی سێیری بەرنامەکانی دروست کردنی خواردن دەکەن ، یان هاتوچۆی مەتبەخی دوکانەکانی شیرینیان

کردبێ ، بینیویانێ قالبی جێراوجێر هەیە بێ دروست کردنی کولیچەی خۆ، ئەستێرەیی ، بێ خورما بێ گوێز هتد. ئەم پلاتفۆرمە سیاسیە گەینی قالبەکەیە نەك هەویرەکە. ئەوە یەکەم جارو دوا جار نابێ کە ئەم پێلە لە ڕەشنبیر ببنە تێباغ لە مێتبەخی سیاسی کوردی ، نزیکەی ٩ ساڵەك لەمەوبەر، هەر ئەم بەڕێزانە ( مەریوان وریا قانیع، ئاراس فەتاح ، ڕێبین هەردی، بەختیار عەلی) لەسەرو بەندی دروست بوونی بزوتنەوەی گۆڕاندا هەمان موژدەیان دەدا سەبارەت بە هەڵەك کە دەتوانی دەخی سیاسی بگۆڕێت. بەوانێ نامیلکەی –نیگایەك بێ ئەستاو خوونەك بێ سبەی- .

ئەزموونی ئەمڕۆی کوردستان دەریخست کە یەکێتی وپارتی بە هەڵبژاردن ناڕۆن. لە بەر ئەوە قسەیەکی هەنگوینی زەر چروکە کە موژدەی ئەوە بدەی کە بەشەك لەو هەزانەی کە پەك هەنارو برا بەش و مفتەخۆری دروست بوونی ئەم دەخن وەکو فریاد ڕەس بە هاوڕاتیانی بناسنی . دوای مردنی -نەوشیروان مستەفا –ڕەکخەری گشتی پێشووی بزوتنەوەی گۆڕان ، دروست بوونی دۆیان پرسیار ی بە وەڵام لەسەر جێ و شوێنی ئەم بزوتنەوەیەو درز تێکەوتن و کوتلەکاری لە نێو بزوتنەوەکە، ئەم گروپە لە ڕەشنبیر هەست بە پەروازێ کەوتنی خۆیان دەکەن لە ڕووی شیفت بوون لە پشتەوەی پەژڕەی گۆڕان .

هەست دەکەن دەبێ مێتبەخەکە گەورەتر بکەن، بە ئەوان گرنگ نییە قالبێ کولیچێ تازەکە چ هەزەکی موحافیزەکارو دژێ پێشکەوتنی تێدایە، گرنگ نیێ کام سەرمایەداری سیاسی ماسکی سیاسی خۆی گەیوە، گرنگ ئەوەیە ئەم گروپە لە " شیفت " عەقدی خۆیان لە گەڵ هەزێتر تازێ بکەنەوە، درێژێ بە ئیمتیازاتەکانی خۆیان بدەن.

---

# "چارەنوسی نووسین " لای بەختیار عەلی … ڕزگار عومەر

نوسەرو ڕەمانوس کاك بەختیار عەلی ، لە ڕۆژی ( ٣/٩/٢٠١٧) لە وێب سایتێ تایبەتەکەی خۆی نوسینەکی بڵاوکردەوە بە دووناونیشان. لە ناونیشانێ سەرەکیەکە نوسراوە (دەربارەی چارەنوسی نوسین) لە رستەی

دووەمی ناونیشانەکەش نوسراوە (سەنتەریزمی ئەخلاق یان سەنتەریزمی فیکر). ئەم هەڵوێستانەوە بەرامبەر بە ئەو نوسینەی کاك بەختیارو پشنیار دەکەم کە خوێنەر وتارەکەی ئەویش بخوێنێتەوە کە لە پەراوێزەکاندا لینکی نوسینەکەی ئەویشم داناوە.
ئەو خوێنەرو هەڵوێستگرانەی موتابعی نووسینە سیاسی وفیکریەکانی کاك بەختیار دەکەن و ئاشنان بە نوسینەکانی دەزانن هەر لە هەستی دووەمی ناونیشانی وتارەکە ئەو پەیمان دەدات کە ئەو لەو دوو سەنتەرە ئەخلاق – فیکر نوێنرایەتی فیکر دەکات و ئەوانەی ئەو لە درێژی وتارەکە هەڵوێستیان لە دژگرت نوێنرایەتی بەرەی ئەخلاق دەکەن .

ئەم وەڵامەی ئەمەش لەسەر ئەو گریمانە ئیش دەکاو قبوڵی ئەو دابەش بوونە دەکەین کە کاك بەختیار لەو پلینسازیە کردوویەتی ئەو لە ماڵی " فیکر " دادەنێین و لە وەوە دێین ماموستا لە گەڵ ئەو " فیکرە " دەکەین کە ئەو بە بە ئەوەی هەستی پە بکا زەر " ئەخلاقیانە " خەی سەنتەر دەکا لە نەویدا. سەنتەرکردنەك کە نە تەوازوعەك هەیە سەپارتی بکا لە ئاست هەڵوێستگرتن لە خوێنەری وتارە سیاسی و فیکریەکانی، نە پەسەیکی هەڵوێستگرانەی ئەکادیمی هەیە کە دەستیەك لە نوسەرو هەڵوێستگرانی فیکری وسیاسی کە ئەو دابەش کردنیان کردبە. نە هووپەوکی موعتەبەری سەربەخۆ کە ئەم ئیدیعایە پشت راست کاتەوە.

بە پێچەوانەوە؛ ئەم سانەی دوایی لەبەرەو هەوانگەی جیاوازەوە هەڵچوون و داچونەکانی فیکری کاك بەختیار دراوتە بەر هەڵوێستەی زەر تووندو ئەم هەڵوێستانە ئەم هاڵیان هەڵوەشاندەوە کە لە دەوری تەقدیس کردنی نوسینەکانی ئەو دروست ببوو بە تایبەتیش لە لایەن هاوەڵە فیکریە هەرە دەرینەکانی خەی و لە لایەن رەوانگەی هاست و چەپی دونیای ئەستای نووسینی کوردی.

**" بەختیار" ی بە ئایدیاڵیزیا**

ئەم ووتارەی کاك بەختیار تراژیدیانە چەندین وتراوەکانی هابردووی خەی، چەندین دووبارەکردنەوەی هستەو دەستواژەو هەماو مەدلولەکانی خیتابەتی سەردەمی شەی شارد دوبارە دەکاتەوە کە تەنانەت موحافزەکارترین موفەکیری وەاتانی هەژئاوا و جەرگەی کاپیتالیزم خەیان دەپارەزن لە دووبارەکردنەوەیان و یان پەنایان بردتە شتی تازە بە شوناسی موحافزەکاری خەیان بە تایبەتی خەپاراستن لە ئیدیعای سادەو فریودەرانەی " بە ئایدیاڵیزیی " لە نوسین

وەوەستە.
ئەم بەخشینی بەردەستان نیشانی دەدا کە ئەم ئیدیعایە کاك بەختیار لە ڕووی بە ئایدیالۆژیی و سەربەخۆیی فیکری چەندە ناکۆکە لە گەڵ خودی نوسینەکانی خۆی و چەندە دژە لەگەڵ بەشداریەکانی خۆی لە یەتەپیاو باوەشێنە کردنی لق و چە وپەپی ئایدیالۆژی، بە تایبەتی پشتگیری لە یوتەبیای ناسیونالیستی چ وەکو باڵی قسەکەرو بەخشگر لە قەناغێکدا، چ وەکو قسەنکەرو بەدەنگی باڵکیتری ناسیونالیزم لە قەناغێکیتردا .
لەسەرەوە ئاماژەمان بەوە کرد کە ئەم دوو سە ساڵی دوایی بە چاك وخراپ لە لایەن نووسەرانی دوباڵی جیاواز بەخشە لە نوسین وەوەستە بەیان کراوەکانی فیکری کاك بەختیار دەگیرە.

نوسەرانی بەرەی ناسیونالیزم و بەرەی چەپ لە ڕوانگەو دەربیجەی جیاوازەوە وەڵامی هەرش ونوسینەکانی دەدەنەوە. ئەم نوسینەشی " چارەنوسی نوسین " هەوڵێکیتری نوسەرە بە کەم کردنەوەی ئەنجامە فیکری و دەرونیەکانی ئەو بەخشانەی کە لەهەردوو لاوە فشاری بە دەنە. بۆیە دەبێم دەرونی چونکە لە چەندین شوێنی ئەو وتارە کە دەمە سەری ئەوەندەی فوارەی توبەبوونی پەنگ خواردو قسەدەکاو حوکم دەداو خەڵك پەلین دەکا ئەوەندە جەدەلی فیکر قسەناکا.
کاك بەختیار لە دوو پەرەگرافی جیاوازدا دەڵێ :
((لە پشت ئەم هەستەوە جەرگی ترسناك و نوێ لە دیسپلینی سیاسی و کەمەڵایەتی سەریهەداوە کە وەك دادگا دەرینەکانی پشکنین و دادگا بەڵشەفییە ترسناکەکان، مرۆڤەکان دەبەت بەردەوام لە بەردەمیاندا ناخی خۆیان ڕوناکبکەنەوە، ئەمجارەیان لە بەردەم پیاوانی کەنیسە و هاوەڵیانی حیزبدا نا، بەڵکو بە نوسینی بەردەوام و لە بەردەم هەموو کەمەڵگادا.....
...دیانەوەت پاکی ئەخلاقی سیاسی خۆیان بسەلمێنن، ڕەحمی شەڵگەانەی خۆیان دووپاتبکەنەوە بەوەی خۆیان وەك «خولقێنەرەکی شەڵگەی دەوڵەتی کوردی دژ بە خائینان و جاشەکان و کوردفرۆشەکان» دەربخەن، یان بە پەچڕانەوە «بەرهەستکارەکی شەڵگە و پاکی دژ بە دەسەاتی فاسید و زەرداری کورد». ئەم دوو گووتارە دژ و جیاوازە لە بنەڕەتدا یەک سەرچاوەی دینی و ئایدیالۆژییان هەیە و دواجاریش هەمان ئەم بازنە بەشە دروستدەکەنەوە کە ئەمە تیا ژیاوین و تیا دەژین. ))
بەر لە وەڵامدانەوەی ئەم دوو پەرەگرافی سەرەوە، دەمەوێ ئاماژە بەوە بکەم ، کە مەژووی ئەم پلین کردن تەکنیکاوکردنانە لە چەندین بۆنەیترو نوسینتر لە لایەن بەختیار بەیان کراوە، ئەو چوارساڵ

لەمەوبەر، لە گفتوگۆیەك لە گەڵ ڕۆژنامەی وشە دەڵێت:-
(( ڕۆشنبیرانی ئەمە، بە ماركسی و ناسیۆنالیستەوە بە لیبرال و غەیبیانەوە، دوا جار ڕۆشنبیرانی غەیبیانین))
–ڕۆژنامەی ووشە.ژ ٢٠ . بەروار ٣٠/١٠/٢٠١٣
ئەو لەم وتارە دەیەوە مەغرورانە بەسەر توانای خوێنەران بازبدا، ئەو دەیەوە ئاگەر بزڕێنێت بت ، بە خەیاڵێك ساف پەاوبەت سیمایەكی هاوبەش دروست بكات لە نێوان هەردوولای ئەوانەی ڕۆخنەی لە دیگرن ( نوسەرانی ڕاست و نوسەرانی چەپ) چونكە بەختیار خەی لە هەموو كەس باشتر دەزانە كە ئەوانەی ڕۆخنەی لە دیگرن بریتین لە چەپەكان و لە نوسەرانی باڵی ڕۆخنەگر لە نێو ناسیۆنالیزمدا، كە خەست دەبێتەوە لە مەریوان وریا قانیع و ئاراس فەتاح و نوسەرانی كایەی بزوتنەوەی گۆران.

ئەو دەیەوە كاتگەریەكی فەنتازی ڕۆمان و پەلین كردنێكی كارتۆنیی دروست بكات ناوی لە بنە " سەنتەری ئەخلاق " ئەوەی ڕۆخنەی لە بگرە لەوە پەلینی بكاو بینەرە بە ئەوە، لەهەمان كاتیشدا ڕۆخنەگرانی دژ بەخەی بەوە تاوانبار بكا كە بە فیكری دادگاكانی بڵشەفی ئیش دەكەن. دادگای بڵشەفی و عەقڵی بڵشەفی و سیستەمی بڵشەفی زەرترین بەشیان بەركەوتوە لە ئیستیعارەكانی ڕابردوو لەاین ئەم نووسەرە كاتە ویستوێتی باسی سیسیتەمە خراپەكان بكات، بە چارەكی ئەوەندە ناوی داداگا فاشیستەكان بڵای كەمی هی ڕژهەاتی ناوەڕاست ناهێنێ، بە چارەكی ئەوە باسی دادگاكانی ئینقەرەو هەولێرو سلێمانی ناكات. ئەم ڕقە كوێرو ئینتی ماركسیە چێندین جار لە ساڵانی ڕابردوو دراوەتە بەر ڕۆخنە بەڵام چونكە ناتوانێ ڕۆخنە لە خەی بخوێنێتەوە ئیت هەر بەردەوامە لەم نەخشیە فیكریە. ئەو باسی دادگا بڵشەفیەكان دەكات بەڵام، خەی چ بە سادە سڵماندی كە تاقە سودمەندی ئەزمونی دادگا بڵشەفیەكان(بەو شێوەیەی ئەو باسی دەكا)تەنیا خەیەتی ! ئەم پەلین كردنەی ئەو دەیكا ئاگەر وەكو لاسایی كردنەوە وەریبگرین بە شتێك كە گوایە خەی ڕۆخنەی لە دیگرە ئەوەندە لاوازە كە ئاگەر لە دەرەوەی یاساكانی مادەو بایەلۆژیا پیشانی شبەح و ڕۆحی نێك حاكم بەكو پاسوانێكی سادەی دادگا بڵشەفیەكانی بدەین تەر تەر پە ی پەدەكەنێ !

پەلین كردنێكی لەوا لەو لە هەوە بە لەخشتەبردن، كە ئەوەندە ناڕاست و ئاشكرایە كە لە ئەنجامدا نێك تەنیا كەمەكی ڕۆخنەگران دەكا، بەكو كەمەكی خوێنەری ئاسایش دەدا كە ببینێ ئەم نوسەرە چەندە بە سانایی خەی بە خراپی " پەلین " كرد لە شوێنێكی زەر

خراپی فیکر، زەر خراپی مژوو.
خەجیاکردنەوەی بەختیار لە هاوڕێ فیکریە دێرینەکانی خەی چەشنی مریوان وریا قانیع و ئاراس فەتاح و هەبین هەردی، تەنیا جیاوازی فیکر، ئایدیەلۆژیا، یان بەرژەوەندی مادی و مەعنەوی نەبوو کە ئەو هاوڕێیانە لە بەشکی زۆرخنەکانیان ئاماژەیان پێدەکرد دژ بە بەختیار چونکە بەرهەمەکانی لە دژگا ئیعلامیەکانی پارتی بلاودەکاتەوە.

بەڵکو بوونی جیاوازی بوو لە ئیلتیزام کردن و ئیدامە دان بە خاوەندارێتی کردن و نوێنرایەتی کردنی پڕۆژەو یەتبیای باڵی چەپ گەخنەگری نەو –کوردایەتی- ناسیونالیزم. بەختیار کشایەوە لەم پڕۆژەیەو ئەوانیتر مانەوە. لە ئەنجامدا بەشك لە جەماوەری ناڕازی وتووێی بارودۆخ لەبەختیار کشانەوە.
هاوڕێکانی بەختیار بەهەر جۆرێك بێ، بە چاك وخراپ وا درێژە بەم پڕۆژەیە دەدەن و توانیان لە بەرەوبوونەوەکانیان و نوسینەکانیان لە بەختیار عەلی لە ٢٠١٦ و ٢٠١٧ بە تەواوی بەختیار لە چاوی مەعنەویەوە بخەنە دەرەوەی چەخنەگرێك لە دەسەڵات بەو تەرمی باوی باڵی چەخنەگری ناسیونالیزم چەواجی پێدەدا.
شێی ئەم جیابوونەوەیە ئەوەندە خەست بوو کە نوسەرێکی ناسیونالیست (عەدالەت عبدوڵا) لەسەر ئەم بڕامبەرکێیە نووسی :-
(( ئەم زمانە زبرە لە چەخنەگرتن، لای هەردوو هاوڕێ، شتێکی دی نییە جگە لە دەرکەوتنی پلە بە پلەی کاریگەرییە خراپەکانی ئەوهاندان وهەڵنانە سیاسیانەی کە هەڕە سیاسیەکانی کوردستان بە هەڵەوەست وەرگرتنی ئایدیەلۆژیانەی ئەم جۆرە نوسەرانە دەیکەن، دەشگەڕێتەوە بە ئەوەی کە ئەمە، لەهەر کاتێك زیاتر، خواستێکی سیاسی گەورەش هەیە کە ئەم نوسەرانە، کە بەفەرهەنگی میدیایی بەسەرکردەکانی بیروڕا دەناسرێن، بە تەواوی لە هەموو بەرهەم و خەمێکی فکری و مەعریفی دابەدرێن وببنە گەمەکەرێکی سیاسی رووت، یان بەشکی وابەستە بەبەرە سیاسیەکان و بگرە بکەرگەلێکی ئایدیەلۆژی و پڕگیر لەناوململانێکاندا)) – تێزی سیاسەت-عەدالەت عبدالڵە –ڕۆژنامەی چاودێر ژمارە ٣٩١

ئەم واقیعە تاڕادەیە بە بەختیار لە چاوی سیاسیەو جۆرێك لە بە دەنگی کردە جیابرو بەختیار بە ئاوەژوو کردنەوەی ئەم جیابرە بەتاڵ کردنەوەی ناچارە " بە دەنگی " خەی ، پشت تێکردن لە زمانی ناسیونالیزمی چەخنەگر وەکو سەرکەوتنی " فیکر" بەسەر" ئەخلاق " وێنا بکات.
ڕاستە ئەم نوسەرانە مەرج نیە وەکو حیزبایەتی پێکەوە ئەم پڕۆژەیان

کردبێت، بەڵام ئەم گرێدانەوەیان بە یەکتر، جۆرێك ساغ بوونەوەی سیاسی و " ئایدیۆلۆژی " بە گەرد بووە. کە نوسینەکانیان لە سەروبەندی دروست بوونی بزوتنەوەی گەلان هەمووی گەواهی ئەوەن کە ساغ بوونەوەی ئایدیۆلۆژی چەندە قوڵە لای بەختیارو هاوڕێکانی ، چەندە هەوڵست دەبێین (چەشنی بیان نامە) بەختیار بە ڕواڵەتی دەزانێ بە خۆی، کەسیش بۆی نییە پێ ی بڵێ : ئەڕا ئەم هەوڵستە و بیان نامانە ناتخنە سەنتەری ئەخلاق؟
چاوکێشانێك بە نامیلکەی –نیگایەك بە ئەستاو خوێنەك بە سبەی- هاوبەشی هەر چوار نووسەر ( بەختیار عەلی ، مەریوان وریا قانیع ، ئاراس فەتاح، تێبینی هەردی) لە ڕووی حیزبیەوە ڕەنگە چاپخانەی بزوتنەوەی گەلان نەیکردبێ، بەڵام لە ڕووی مێژوییەوە – لە ڕووی لێقاڵبدانی جەماوەرەوە فەرمیترین مانفێستی ئایدیۆلۆژی سەروبەندی دروست بوونی بزوتنەوەی گەلانە.
دەر بە دەری ئەم نامیلکەیە سیاقی ئایدیۆلۆژی بە گەردی ناسیۆنالیزمەکی ڕەخنەگرن ، کە ئەو دەمە بەختیار بە هاوبەشی بناغەی ئایدیۆلۆژیەکەی دانا ، بەڵام ئێستا هەر پاشماوەی قسەکەرە فیکریەکانی ئەم باڵە ڕەخنەگرەی ناسیۆنالیزم شوێنیان بە بەختیار تەنگ کردەوە چیتر لە نەو ئەوان جێگای نەما. بەختیار لە ڕووی سیاسی و تێدەخول لە ڕەوداوەکانی ڕۆژ بەڕۆژ، شوێنکی تایبەتی بە خۆی دابین کرد لە نەو باڵی موحافەزەکار، کە بەختیار لەوە تێنیا دەتوانێ ئەدیب و ڕۆمانوسێکی سەرکەتوو بێت، لە هەمانکاتدا نوسەرێکی سیاسی بە دەنگ بێت، ئەم بە دەنگیش بە تاجی (سەنتەری فیکر) بازنەتەوە.

. ئایدیۆلۆژی بوونی بەختیار لەو سەردەمە ئەوێندە خێست دەبێتەوە، لە سەروبەندی دروست بوونی بزوتنەوەی گەلان، لە ڕۆژی ١٠/٦/٢٠٠٩ بەختیار لە وتاری هەڵهاتن لە بەشایی – نیگایەك لە جەوهەری ئەو هەزی ئێستا لە هەناوی کەلگەی ئەمە دەجوڵێت- بە چەند پەرگرافێکی پە لە موژدەی سیاسی دێست پێدەکات، لە وێدا دەڵێت : ((شتێکی گەورە ناوەوەی دونیای ئەمە دەهەژێنێت، هەزێکی خوتوو و فەرامۆشکراو کە هەدی هەدی دێوەت ببزوێت و هەستێت و بتەقێرێ. سروشتی ئەم هەزە وەک هەموو هەزە مێژووییە بزوێنەکان نادیارە، کەکردنەوەی لە ژێر یەک ناونیشاندا ئێستەمە و ناونانی بە یەک ناو نەشیاوە، هەزێکە دەجوڵێت و بە کردارێکی مێژوویی دەگەڕێت کە هەشتا بە ڕوونی هیچ شتێک لە جەوهەری ئەو کردارە دیار نییە، بەڵام هەزێکە دێوەت شتێک بکات کە لە شتەکانی تر ناچێت… لە ئێستادا گرنگ نییە ئەو هەزە چی دەکات، چونکە ئەوەی ئێستا جێگای تەماشانە

ئەوەیە کە ئەم هەزە لەریە، دوای غیابێکی مێژووییە گەورە، دوای وەستانێکی گەورە، ئێستا شتێکی نائاسایی لە هەناوی مێژووی ئەمەدا دەجووڵێت، مەخلوقێکی تر لە سەرەتای هاتن و لەدایکبووندایە...

...دینەمای نهێنیی مێژووی ئەمای کورد ئەوەیە بەدوای هەواوێکیدا بگەڕێین کە خەمان دروستمانکردوە، ئیرادەی خەمان لە شتێکی تردا تاقیبکەینەوە کە تەنیا هاکردن نەبێت لە مردن و هەڕهاتن نەبێت لە دوژمن. ئەم تاقیکردنەوەی ئیرادەیە جێگایێکی سەنتراڵ و نهێنیی لە مانای بوونی ئەمەدا هەیە، تەنیا لە ڕێگای ئەم تاقیکردنەوەیەوە دەتوانین لە «ئێگزیستنس بوون»ـەوە بڕۆ بە «بوون» خەی بگوازینەوە، لە «بوون وەک پێڕیکەوە» بۆ «بوون وەک واقعێک» بپێینەوە...))
بەختیار بە هەواڵەت خەی وەکو قەدیسێکی ئەنتی ئایدیۆلۆژی دەردەخا، بەهام سەرجەم چالاکیە فیکری ونووسینە سیاسیسەکانی مشتن لە ئایدیۆلۆژیا ، ئەو پڕۆگرافی سەرەوەی بەختیار ڕەت دەکاتەوە یەتمی مەسیقای کۆپی پەیست کراوە لە پڕۆگرافی یەکەمی مانفێستی حیزبی کۆمۆنیست کە مارکس وئەنجلس ١٦٩ ساڵ لەمەوبەر لە لاپەڕەی یەکەمی مانیفێستدا دەڵێن :
(تارماییەك لە ئاسمانی ئەوروپا دەت و دەچەت ؛ تارمایی کۆمۆنیزم! هەموو هێزەکانی ئەوروپای کۆن لە پەیمانێکی پیرۆزدا پێکهاتوون کە ئەم تارماییە دوورخەنەوە؛ پاپ و تزار، میترنیخ وگیزۆ، هادیکاڵ فڕەنسیەکان وپۆلیسی نهێنی ئەمانیا.
لە کوێ حیزبێکی ئۆپۆزسیۆن هەیە کە تەمەتی کۆمۆنیزمی نەکوتابێتەوە بۆ نەو چاوانی حیزبی ئۆپۆزسیۆنی لە خەی پشەوتر، یان نەیارانی کۆنەپەرستی خەیدا؟
لەم هاستیەدا دوو دەرەنجام دەتە دەست :
کۆمۆنیزم، حاڵی حازر، لەلایەن هەموو هێزە ئەوروپاییەکانەوە، وەك هێز ناسراوە.
ئێستا ئیتر وەختیەتی کە کۆمۆنیستەکان، بە هاشکاوی لە ڕووی هەموو جیهانداە، بیروهاکانیان، مەبەستەکانیان وبەجوونەکانیان، هابگەیننە و بە مانیفێستی حیزبەکەیان، بە گژ ئەم ئەفسانەدا بچن کە سەبارەت بە تارمایی کۆمۆنیزم هەیە.))
مەبەست ئەوە نییە بەهین قسەو مەتیف و دەستواژەکان لەك دەچن، بەکو قسە لە سەر بناغەو " بونیادی" دەقی ئایدیۆلۆژیە کە کەسی مانفێست گەیەنەر یان داڕێژەرئەرك وتەروانین هادسپڕە بەو هێزە سیاسی وکۆمەاڵیەتیەی کە دەیەوە ئاکشنێکی مێژووییە پە بکات.
هەرگیز لەرە مەبەستم ئەوە نییە، بەخیتار بە مارکس و ئەنجلس

بشوبهنم ، بەکو لەر مبەست ئەوێ کە بختیار لە ئەوپەی ئایدەلۆژیست بوونی خی ئیدیعای سربخیی دکات . پەرگرافکی مانیفستی حیزبی کمنیست و ئەوی بختیار دوای ١٦٩ سا نوسیوێتی وکو " دق " هگری همان توخمی هاوبشن . توخم هاوبشکانی پەرگرافکی بختیارو مانیفست بریتیە لە :-
١-هزکی سیاسی و کمەایەتی کە لە ئان وساتی دەرکەوتن .هەردوو هز دابەاوان لە هزە باوکان.
٢-هەردوو هز دیانەوە شتك بکن وبخوقنن کە جیاوازە لە هزکانی پش خیان .
٣-هەردوو هز گزی ئەویان تدایە " ەوداوکی " یان وەرچەرخانیکی گورێی " مژوویی ' ئنجام بدن.
٤-هەردووکیان لە توانایندایە دونیایکیتر دروست بکن .
بە کورتی لە هەردوو دق : هزی کمەایەتی دیارکراو وك بکری مژوویی + ئاکشن و کرداری مژوویی بە ەوداوی گور= سرنجام دونیایکی نو !
کبوونەوی توخمی هابش لە نوان دوو دق کە ەوانگی سیاسی و مژووێکی ١٦٩ سایان بینە نە بە کەوتە نە لاسایی کردنەوێ، بکو پێوندی بو هێ هتا ئستا کمەگی مرقایەتی ناتوانە لە دروەی " زمان " و " پێوندی" –کمینیکێشن مانفستی نیازو کرداری سیاسی و مژووێی بکات. ستراکتری زمان بە هموو وردکاریکانی خێو دوورگێکی لاتریك نییە تا بە نقاوەتی بمنە لە تکهلکش بوونی لە دایك بوونی دستوژاو یان زاراوی تازە لە گ ئو کلپورە مژووێی دستواژە سیاسی و ئایدەلۆژیانی کە چ وك ریتم چ وك زاروە بوونی خیان تازە دکنەوە لە نو زماندا.

**زمان ، فیکر، ئایدەلۆژیا**

فیکر بە گشتی و فیکری سیاسی بە تایبەتی ناتوانە لە دروەی زمانی موجود،لە دروەی چوارچەوە پکهاتکانی زمان تایپکیتر لە کمینیکێشن دامزرنن . ئگر ئو ئیمکانە ببوایە ئوا دمك بوو پاوانە ئنتی "ئایدەلۆژیستکان" موفکیرو ئدیب و نوسر معاش خرکانی CIA لە سردمی شی سارد دیانتوانی زمانی " بە ئایدەلۆژیا " خیان دروست کردبا تا شکی قوتر بکن دژ بە نووسرانی مولتزیم خ بە چپ زان.
گریمان هموو " بە ئایدەلۆژیا" کانی دونیا بە کوردکانی خشمانەوە لە کنگرێك لە وەاتکی ئوروپی کبوونەوە گیشتنە

ئەنجامەك لە دروست كردنی زمانەكی بۆ ئایدیۆلۆژیا، ئیتر ئەتەماتیكیەن واچاوەوان دەكرێ یەكەم بەرهەمی ئەو زمانە فیكرەكی بۆ ئایدیۆلۆژیا بێت. ئەگەر ئەم ڕووی دا ؛ ئیتر ئەم زمان و فیكرە " بۆ ئایدیۆلۆژیا " یە نابێ نە سەبگەتیف و نە ئەپگەتیڤكانی پەیوەندیەكی هەبێ بە كەڵەگەی مرۆڤایەتی .

ئەوان دەبێ لە دەرەوەی مەژوو، لەدەرەوەی كەڵەگەی مرۆڤایەتی خەیان سەرقاڵ بكەن بە هەندێ دال و مەدلول كە زمانەتی پەیوەندی كردنیان بكات، لە دەخەكی وادا ئەو گروپە لە مرۆڤ هەموویان دەبێ لە یەك ئاست بن چ وەكو پەگەی كەڵایەتی ، ئابووری ، سكێ و پەڕفیشنالەتی چونكە هەرجیاوزیەكیان بوو هەر ناكەكیەكان لە نیوان دروست بوو دەبێ خەیانی لە بە دەنگ بكەن ، چونكە هەر دەم بكەنەوە ناچارن گیرەدەی ئیستیعارە كردن ببنەوە لە جەرەكانی" ئاماژە " لە زمانە قەدیمە پە لەئایدیۆلۆژیاكە ، چونكە ئەو ئاماژانە تەعبیری ئاستەوخۆن لە " جیاوازی " لە وردترین ناسكە گیای سروشت بگرە تا دەگاتە چینە كەڵایەتی و سیاسیەكان .
گروپەك لە ڕێبەت و كەمپیوتەر بە زمانی پڕۆگرامینگ بە هەتا هەتایە بە دەردەسەری ئایدیۆلۆژی دەتوانن ئەم كارە بكەن ، بەڵام بە كەڵەگەی مرۆڤایەتی و لە ژێر سایەی سیستەمی كاپیتالیزمدا (بە ئایدیۆلۆژیایی) شوناسی ئەو كەسانەیە كە دەیانەوێ ئەم چەترە لە دەست بگرن و پەت پەتەنی ئینتیماو گەڵانە فیكریەكان بكەن، خەڵك گەرایە بە نرخ و درەی ڕازی كردنی هەمووان، سەد لە سەد فریو دان و جەرەكی زەر سواوە لە پاكەجەكی تایبەت لە ئایدیۆلۆژیا .

**كەن ئەوانەی دەڕەن كاتی قسە كردن نییە ؟**

لە شوێنەكی وتارەكەیدا، كاك بەختیار گاەتە بەوانە دەكات كە لەبەرامبەر ڕەوداوە سیاسیەكانی كەڵەگە
" قسە" دەكەن و هەڵوەست دەرئەبڕن ، لەوەدا دەڵێت :
((. لە كەڵەگای ئەمەدا بەدەنگی بەتە شتەكی ترسناك، وەك چەن لە سەردەمەكانی تونددەویی دینی و لە ڕەژگارەكانی دیكتاتەریەتدا بەدەنگی و بەشداری نەكردن نیشانەی گومان بوون. ئەمە مرۆڤكان بە جەرەكی ترسناك خراونەتە ناو كولتووری «روناككردنەوەی ناخەو»، هەموو دەبێت قسەبكەن بە ئەوەی ناخیان ببینرێت، ماراسەنی قسەكردن و خەووەنكردنەوە و خەئاشكراكردن لە ترۆپكیایەتی، گرنگترین بكەری كەڵەگا ئەوانەن كە زەرترین قسەدەكەن، گرنگ نییە قسەكان دووبارە و سەدبارەن، گرنگ ئەوەیە هەموو ڕەژەك بنوسیت و ناخی خێت ڕوناكبكەیتەوە و پیشانی كەڵەگای بدەیت و پاكی و ساغی و سەلامەتیت

ببینن، ببینین تۆ بۆ چ زمانێکی پاراو و کوردییەکی ڕەوان خۆت بۆیاندەکەیت، گرنگ نییە چۆن قسەدەکەیت، گرنگ ئەوەیە خاڵێکی تاریک نەبیت، گرنگ ئەوەیە ئەوانی تر بتوانن وەک دەست یان دوژمن سەیرتبکەن، گرنگ ئەوەیە پێیان بکرێیت، لە خانەیەکدا بێت و بچێتە ژێر کاتگرییەکەوە.))

پێش هەموو شتێك ئەگەر سیاسەت بەس زانست بوایە لە زانکۆکان و بەشێك بوایە لە وانەکانی شەهادە وەرگرتن. ئەگەر سیاسەت وەکو هونەری نیگارکێشی، هەفتانە و مانگانە یان ساڵانە پیشانگایەکێت بۆ کردبایەوە. ئەگەر بۆ شیوەیە بوایە کە باسمان کرد ئەوکاتە سیاسەت بۆ دەردەسەریترین چالاکی و خەدەرخستنەکانی مرۆڤکان دەبوو، دەمانتوانی وەکو چا خواردنەوەی موناسەبات سەرمان لە پیشانگا سیاسیەکان دەدا. بەڵام ، سیاسەت پارێزەر و پێك هێنەری سیستەمە، تەنانەت ئەمڕۆ پەیوەندی بۆوەوایش هەیە کە هەیدەمژین.

بە ئەوەی " بەرەنگاری " هەر سیستەمێکی سیاسی ببینێ دەبێ " قسەت " هەبێ و کردارت هەبێ لە بەرامبەریدا. بەشێك لە "قسە کردن" لە سیاسەت بۆ دنیایی بریتی دەبێت لە ڕاخنە لە وانەی لەبەر هەر هەیەك و بەرژوەندیەك بێت قسە ناکەن لەسەر سیاسەت.
ئەو پرسیارکردنانە لە سەر " بۆ دەنگی " بەختیار هەڵبژاردنی بەختیار خۆی بووە و نێك ناچار کرابێت. شەش ساڵێك لەمەوبەر " قسە " کردنی خۆی لە سەر ڕەداوی سیاسەکان شەوازی تەحلیل کردنی خۆی وەکو لوتکەی داهێنان لە تەدخول لە سیاسەت وەسف دەکا، ئەم نرجسیەتە کۆرێ " ئەوەی ڕەوایە بە خەم ڕەوا نییە بە ئەوانیتر " میتەدێکی دیان بارەی ئەم نوسەرییە لە هەر قۆناغێک کە بیەوێ سەر لەنوێ پێناسەی بوونی خۆی بکاتەوە . شەش ساڵێك لەمەوبەر ئەو لە وتاری :-
کێن ئەوانەی دەڵێن "ئێستا کاتی قسە نییە"؟ دەڵێت :-
(( لەم ساتانەدا زەرجار و لەرەو لەوە گومان لە هاوارێک دەبێت کە دەڵێت "ئێستا کاتی قسە نییە و کاتی ئیشە". هەندێکی تر هەمان رستە بەجۆرێکی کاڤامانەتر و بازاڕیتر دووبارەدەکەنەوە و دەڵێن "شەش لە پشتی کامپیوتەرێ" وە ناکرێت. ئەمە یەکێکە لەو بۆچوونە سیرانەی کە لە ساتی شەش و قیرانەکاندا هەمیشە دەتەپشە. )) – سایتی سبەی-۹/۳/۲۰۱۱-
ئێستا دوای شەش ساڵ ئەوە خەیاتی دەڵێ کاتی قسە کردن نیە، بەڵکو کاتی بەرهەمهێنانی فیکرێ چێشنی نوسینەکانی خۆی چونکە لە ڕوانگەی ئەو هەر وشەیەک ئەو بینوسێ " قسە " نیە بەڵکو مەتای فیکر و

داهێنانێ ، هەر کەسێکیش پرسیار لێ بکا دژی ئەو دروست بکا ، ئەو فیکری بریتی لێ لێ میتۆدو پەیوەری سێنتەری ئەخلاق !

**چەپی نوێ ی ئادیکاڵ و کێ هەست بە گوناه دەکات ؟**

لەسەرەو ئاماژەمان بەوەدا کێ بەختیار ئەستا نێ لێ بەرەی باڵی ڕەخنەگری ناسیۆنالیزمێ ، نێ لێ باڵی چەپی کەمەڵگایە. هەردوو ساڵی ٢٠١٦ و ٢٠١٧ ڕەخنەی زۆر توند لێ لایەن توێژەکی نوێ لێ گەنجانی چەپ لێ بەختیار گیرا.
بەختیار کاتێ خۆی لێ پشتڕاستی گەلان و کارکردن لێ گەڵ هاوڕێ قەدیمەکانی دەرهێنا،ویستی لێ ڕاگەی قسەکردن لەسەر فیلەسوفی چەپ ژیژێك دووبارەکردنەوەی هەندێك لێ میتۆدەکانی ئیشکانی جۆرجك لێ تەوازون و سەقامگیری ئینتیمایەکی دیاریکراو بەهێزەوە لێ دونیای ڕەخنەی سیاسیدا.
تەنانەت هەندێك هەوڵی نیوەچێ هەبوو بۆ ئیش کردنی بەختیار لەگەڵ ئەو گەنجە ئادیکاڵانەی چەپ کێ گەیشتە دەرکردنی نووسین لێ بەاوکراوەی هاوبەشدا. ئەم جۆرە لێ مانەوە لێ دونیای ڕەخنەدا بۆ شیوەیەکی " ڕەخنەگر" لێ سیستەم تەمەنی زۆرکورت بوو، چونکێ بەختیار قەت ناتوانێ چەپ بێت و نێ ئیشی بەوێ چەپ بێت.
ئەوەی ئەم پرسیارەی خیراترکرد ئەم ئادیکاڵە چەپانە زۆر خۆراتر لێ بەختیار چەندین کتێبی ژیژێکیان تەرجومێ کرد ، زۆر خۆراتر تێبینی ئەو بۆچوونانەیان دەکرد کێ بوعدی شۆشگێڕانەیان هەیو هەر بۆ وەرگێڕانی ژیژێك وازیان نەهێنا.سەرەنجام هەر هەمان ئەو توێژە گەنج و" ئادیکاڵەی " چەپ چەندین وتاری بەختیاریان دا بەر ڕەخنەو بۆشکی زۆر لێ خوێنەرانی بەختیار پشتیان لێو کردو رویان لێو گەنجە ئادیکالانێ کرد.

بەختیار لێ ٢٠١٧ بە تەواوەتی لێ رووی جگەو ڕاگەی لێ ڕەخنەی سیاسیدا ئیتر نێ سەر بە باڵی ڕەخنەگری ناسیۆنالیزمەو نێ سەر بە چەپێ ئادیکاڵە نوێیکانێ، بە بەردەوامیش ئاستەوخێ و ناڕاستەوخێ لێ ژێر فشاری ڕەخنەی هەردوولادایە. ئەم بارودۆخێ وای لێو کردووە، کێ ئەو بیرەوەرچەکدارەکانی بکا بە هەرش بە وەڵامدانەوەی ئەم فشارانێ. ئەو دێ دەڵێ ئەم جۆرە لێ ڕەخنەگران، هەست بە گوناه دەکەن خۆریکی خۆپاك کردنەوەن بۆیە ناجارن بە ئیلتیزامەوە قسە بکەن هەڵوەستیان هەبێت لێ سەر ڕووداوە سیاسیاکان.

ڕاستیەکەی ئەوێ کاك بەختیارلەم نوسینەیدا گیرەدەی گرێیکی دەروونی سەختە، چونکێ ئەگەر ئەو توانجەی یان ئەو وەسفەی ئەومان

قبوڵ بات کە کرداری ڕەخنەگرتن لە هێوی دەروونیەوە بۆ خۆپاك کردنەوە لە گوناە لە قالب دەدات، ئەوا بە پێچەوانەوە ئەم وەسفە زیاتر بۆ خۆی گونجاوە بۆلام لە گۆشەیەکی تەواو جیاواز، کە هەشتا ناتوانێ سەختی فشارو بڕشایی دەرووونی بەختیار پێبکاتەوە. کەم نییە تا لە کەمپەینگەیەك بژی، کەچی نوسەری ئەو کەمپەینگەیە بیت بۆ چەند قۆناغێکی کورتی مێژوویی لە ئۆپۆزسیۆنی لوتکەی لەقەبی ڕەخنەگری سیاسیەوە لە ناکاو خۆت ببینیەوە لە ئۆپۆزسیۆنی لوتکەی موحافزەکاری! ئەم گۆڕانکاریە ئەگەر بە ئیختیار یان بە فشاری ڕەخنە بێت، یان تەکنیك لە هەردوکیان بێت کاریگەری دەبێت لەسەر ڕەنگدانەوەی دەروون. بەختیار بە شاردنەوەو پەردەپۆش کردنی ئەم کاریگەریە دە ئەو کراسەی باری دەروون کە زۆر گونجاوە بە خۆی لە بارەی هەست کردن بە تەریکی و گوناە دەکاتە بڕی ئەوانەی ڕەخنە لەو یان لە سیستەمەکە دەگرن.

چونکە ئەو لە هێوی دەروونیەوە مەحرومە لە چانسەکی زۆر گرنگی دەرون و ئاسودەیی ویژدان، چونکە هەموو ئەو قسەکەرو ڕەخنەگرانەی ئەو بە چاوەکی گاڵتە پیکردنەوە دەیەوی وێنایان بکات بەڵای کەمی دەتوانن و لە دەستیان دی ڕەژانە خۆیان بە نوسین و ڕەخنەکانیان لە گوناە پاك بکەنەوە. بەڵام ، ئەو دەرگای ئاسودە کردنی ویژدانەشی لە خۆی گرتووە !

http://www.bachtyar.com/Detail.aspx?Jimare=1147&title=%D8%B3%DB%95%D8%B1%DB%95%D8%AA%D8%A7

---

# زەهراء لە ژێر سایەی ژمێری هەشبەردا … ژگار عومەر

زەهراء کەرپێیەکی نە مانگان بووە کە باوکی لێم نەمانگی ابردوو هەرجارەك گریابێت دەستی لە وشاندووە ، باوکی زەهراء موعتاد و گیردەی مادە هەشبەرەکان ببوو ، سەرەنجام لەش ولاری زەهراء چیتر بەرگەی لەدان ونوقرچی نەگرت و ڕەژی پێنج شەمە ٢٠ی نیسانی ٢٠١٧ گیانی لە دەست دا . دکتەرەکانی نەخۆشخانەکە ؛ لە شەهادەی وەفاتی

ئەم پەپولەیە هیچ ئاماژەیەك بۆ ئەشکەنجە دانی ناکەن و وەك مردنەکی سروشتی لە قەڵەمی دەدەن !
دوو هەفتەیەکیش لەمەوبەر ، لەپایتەختی عێراق دوو منالی تر لە دەخەکی تەندروستی زۆر خراپدا گەیەنرانە نەخۆشخانەو کە ئەمانیش قوربانی دەستی ئەشکەنجە دانی باوکە موعتادەکەیان بووون ، هەفتەیەکیش لەمەوبەر لە کوردستان لە نەخۆشخانەیەك منالێك گیانی لە دەست دا و منالێکیتر دەستە بچوکەکەیان بەیەوە بە هۆی موعتاد بوونی نەخۆشخانەو کارمەندەکان بە( بە بۆها بوونی مرۆڤ و گیردە بوون بە پرۆنسیبی " ئیهمالی " )

ڕۆژانە ؛ هەواڵە ئەشکەنجە دانی منال ، فڕە دان وخنکاندنی کرێی تازە لە دایك بوو لە زاخۆ تا فاو دووبارە دەبێتەوە ، لە کاردانەوەشدا کەمپەینێك هەروەکو هاهاتنەك لە باشترین حاڵەتەکاندا قێدیۆی ئەشکەنجە دان و ئامارو دەقی ڕووداوەکان لە فەیس بووك شێر دەکات و کەمەك ویژدانی ئاسودە دەکا . لەڕێ پرسیارەکە دەبە ئەوەبێت ئەمە لە چ دەخیەك دەژین یان لە چ عێراقێك بە (کوردستانیشەوە) دەژین ؟ وەاڵامی ئەو پرسیارە ئاسان نییە ، بە تایبەتی ئەگەر لە توانادا نەبێت دەخی مرۆیی و کەمایەتی بە دابەاوی لە دەخی سیاسی جیابکەینەوە .

زۆر لە سیاسەتمەدارانی عێراق و کوردستان ، پێیان خۆش نییە بگەیتەوە سەر ئەو دەخانەی کە ئەوانی هێنایە سەرحوکم ، ئەوان " موعتادن " بە دووبارە نووسینەوەی مێژووی هاتنەسەرکاریان وەکو خولی پێشنگدار لە دروست کردنی دونیای عێراق و کوردستانی دوای سەدام حوسێن . ئەوان حەز ناکەن کەس بە بیریان بهێنێتەوە کە جەنگی کەنداوی دووەم و ئاپەرین ، جەنگی ئەمریکاو هەڵە ئیمپریالیەکانیتر لە ٢٠٠٣ ئەوانی هێنایە سەر دەسەاڵت ، ئەوەی ئەوانی جێگیرکرد لە دەسەاڵتی سیاسی جەنگەکی پێ لە تاوانکاری ئیمپریالیستانە بوو کە تەنیا مەبەستی وێران کردنی کەمپەگەو سینەوەی هەموو نوزەیەك بوو لە پێکهاتەی سیستەمی بەڕێوەبردنی ووڵات کەبەهەر جۆرێك وهەیەک بووبێت لە خزمەتی هاوپاتیانی ئەو ناوچەیە بوو، کە مەبەست لێرە کارتی تەندروستی و بێشك لە کایە خزمەتگوزاریەکانی دەوڵەت بوو . بەڵام، کام جەنگ هەبووە ئەمریکا تیا بەشداربووبێت چ لە ڕودانی چ لە دوای تەواو بوونی ئایندەکی باشتر دروست بووبێت ؟ ئەویان با کوردە ناسیونالیستە پڕ ئەمریکیەکان- یان شیعە پڕ ئەمریکی و ئێرانیەکان وەڵام بدەنەوە . بەڵام مادلین ئۆلبرایت ٢٠ ساڵێك لەمەوبەر بە ئەخلاقێکی زۆرشفافانە وەاڵامی ئەوپرسیارەی داوە ؛

کاتێك ڕۆژنامەنووسەکان لێیان پرسی ئەت چییە لەسەر ئەوەی لەبەر درێژی گەمارۆی ئابووری ڕۆژانە ٥٠٠ منال لە عێراق دەمرێت ؟ ئەو ووتی ؛ ئەو ئەو نرخەیە دەبێ بیدەین بۆ ئازادی ! بەڵام ، خۆ ئەو تاقە کەس نییە گوفتارو ڕەفتاری هەبووە لە سەر ژیانی منالانی عێراق !

بە پێی هەندێ سەرچاوەی میدیاو چاودێرێ ئابووری و سیاسیەکان ، دوو ساڵك لەمەوبەر لەبیەکانی ئێران لە نێو پەرلەمانی عێراقی فشاری زۆریان هێنا بۆ دەرکردنی بڕیارێك لە پەرلەمانی عێراق، بۆناو بۆ " بەرژەوەندی " منالانی عێراق بۆ بەخشینی پارەیەکی مانگانە بۆ منالانی قەناغی سەرەتایی . ئەم فشارە هاوکات بوو لەگەڵ جێبەجێ کردنی سەفقەیکی تری دابینی کردنی خواردەمەنی منالان ( چبس و کێك ونووقە) لەلایەن کەمپانیاکانی ئێران بۆ قوتابخانەکانی قۆناغی سەرەتایی لە خوارو ناوەراستی عێراق ئەم سەفقەیە سودی بۆ ئەژمارێ دەخستە گیرفانی مفتەخۆرانی هەردووڵا لەسەر حیساب کردنی منال تەنیا وەکو بەکاربەرو بەرخۆرێك نێك وەکو بە تواناترین توێژی کەمەڵگە کە پێویستی بە کەمەکی خێزان وبەرپرسیاریەتی دەوڵەتە!
لە ساڵی ٢٠١٦ هەر سەبارەت دەست ڕێشتووەکانی ئێران لە عێراق بە ناوی ئاین و پارێزگاری لە پاکی کەمەڵگە لە ڕێگای یاساوە ویستیان مەی نۆشی و مەی فرۆشتن لە عێراق قەدەغە بکەن . بەڵام ، میدیاو ەای گشتی لە عێراق دەریخست کە ئەوانەی بە دوای ئەم هەواوە بوون بریتی بوون لەوانەی کە رای گشتی بەوە تاوانباری دەکردن کە ڕێکخەری بازرگانی مادەهۆشبەرەکانن لە نێوان عێراق و ئێران !

بەڕێوەبەری پۆلیسی بەسرە (عبدالكريم المياحي) لە لێدوانێکی بە سایتی المەنیتەر، بە درشتی دەتەوە سەر ئەم باسەو ئەو دەڵێ :-
(( ئەمە لە تواناماندا نییە ئەو کەسە گرنگانە دەستگیربکەین کە لەپشتی مافیاکانی ترافیکی مادە هۆشبەرەکانن لە نێوان عێراق و ئێران ، ئەمە تەنیا دەتوانین کەسێك بگرین کە بەکارهێنانی مادە هۆشبەرەکانی لەسەرساغ بووبێتەوە، یان هەندە کەسی نێوەندگیرو دەڵاڵ بگرین کە فرۆشیارە یان دەیگەنێتە دەستی کریارە سادەکان. لە بارەی فراوان بوونی ئەم دیاردەیش بەڕێوەبەری پۆلیسی بەسرە دەڵێ ڕێژەی بەکارهێنەران بە بەراوردی ساڵی ٢٠١٦ لە گەڵ ساڵی ٢٠١٥ دابینین ڕێژەکە لە ( ٣٠٠% ) زیادی کردووە، ئەمە لە ساڵی ٢٠١٥ دا (٢٦١) کەسی بەکارهێنەرمان دەستگیر کرد ، بەڵام ئەو ژمارەیە تەنیا لە هەشت مانگی یەکەمی ساڵی ٢٠١٦ فەی بە (٧٨٠) کەس ! ))

هەر لە پەیوەند بە گۆشەی ئەم بزنسە لە بەسەڵە ڕۆژنامەی (the

guardian ) ی بڕیتـــانی لە ٢٦ی ١٦ ئـــابی ٢٠١٦ ڕاپۆرتکـــی تەروتەسەلی لەمبارەیەوە بڵاوکردەوە ، کە لەم ڕاپۆرتە قسەی یەکەك لە قاچاغچیەکانی مادە هۆشبەرەکان زیر جگای سەرنجە کاتێك دەڵێت "ئێستا کەس قاچاغچێتی نووت ناکا، ئێستا کریستال (جۆرێك لەمادەی هۆشبەر) نووتی تازەیە " . لە بەسڕە ، لەو شارەی زۆهراء ی نەمانگی بە دەستی باوکەکی کریستاڵ کێش کوژرا، زۆربەی بکارهێنەران وموعتادەکان بریتین لەگەنجان و پیاوانی تەمەن نێوان ١٨ بۆ ٤٥ ساڵی ، کە بریتین لە بکارو دانیشتووی گەڕەکە هەژارنشینەکان . لەبەسرە مەی قەدەغەیە ، ئەم قەدەغە کردنە نرخەکەی گران کردووە ، لە بەرامبەردا یەك گرام کریستال نرخەکەی ٢٠ هەزار دیناری عێراقیە کە بە ماوەی ٢٤ژمێکی تەواو بە هۆش وسەرخۆشت دەکا .
ئەم تراژیدیا مرۆییە لە ئێستای عێراقدا دەگوزەرێ، بەر لەهەموو شتێك بەروبوم و دیاری شەهیدێك لە دوای یەکەکان کە بەناوی هێنانی (دیموکراسی) قەسابخانەیەکی هەمیشەییان لە عێراق جێگیر کرد.کە قەسابەکان جارێك جارج بۆش و بلێر ، جارێك عەمامە لەسەرێکی ئاینیە کە دیوەکەی بگەڕێتەوە بە قازانجی تلیاك، جارێکیان قات لەبەرێکی حوکمانی کوردە کە دیوەکەرتی گشتی تەندروستی هەراج و هەرزان بکات شەقڵك لە ئایندەی هەموان بدات بە تایبەتی دایکان ومناڵانی کەم دەرامەت.

ئەم قەسابخانەیە زیر دەقترە بە ژیان و تەندروستی ئایندەی منا لەم ووڵاتە لە چاو بە تەمەنەکان ؛ ٢٤کخراوی یونسێف لە ٢٤ژی منڵان لەم ساڵدا ووتی (٥.٣) ملیۆن منا لە سەرتاپای عێراق لە زیربەی مافە سەرەتاییەکانیان بە بەشکراوان . ئەم ژمارەیە کە ئاوی لەدەداتەوە ؟
بە دنیایی هیچ حوکمرانێکی عێراق بە کوردستانیشەوە ئاوی لە ناداتەوە ، قەناغی دوای ٢٠٠٣ بریتیە لە جەند میتەدێك و ئەجەندەی نامرۆڤانەو مانیفەستی سودپەرستی ترسناك کە کورت دەبێتەوە لە:- چیت پێ دەکرێ بیکا بە قازانج بە تاڵانی . چیت پێدەکرێ بیکا بە بە بەها کردنی زیاتری ژیان ومرۆڤ و روبارو ئاسمان . ئاو ئاودیو کە . گورچیلە بکڕو بفرۆشە . مەعاشی خەڵك و سەرچاوەی بژێویان بدزە . دەرمانی خراپ بهێنەو چاوی نەخۆشانی پێ کوێر بکە . مەی قەدەغە بکە و کریستاڵ بهێنە . پێپولێکی ئۆشکەنجەدراوی نە مانگی شەهادەی وەفاتکەی تەزویر بکە نەبادا دیاردەی تلیاك و کریستال کێشە پێ تاونبار بکرێ . ژەمەکی فول هۆشبەر دامەزرێنە، دەستکی لەسەر ئایدیۆلۆژیاکانی ناسیۆنالیزم و دین و گەوجاندن بە ،دەستکی لەسەر دەرەقی ئیمپریالیانەی ئەلبرایت بە !

# ئەفسانەی کەپتەرە نەناسراوەکە ! ... ڕۆژگار عومەر

ئەمساڵ ؛ چەند جارێك دەستواژەی " کەپتەری نەناسراو " دووبارە بوو ، جارێك بەردومانی هەڵمەتکی شوانە کوردەکان دژکا ، جارێك و دووجار بەردومانی باخچەو بەستان و ٦ هەزار دۆنمی ئاغجەڵەر دژکا، جارێکیتر تۆقە لە ماڵی بەڕێوەبەری ئاسایش لە تەقتەق دژکا ، هەندە جار خواردن و تەقەمەنی بە داعش فڕۆ دەدا ، ئەوا ئەمجارەش دیسان کەپتەری نەناسراو بە پەی هەواڵەکە کە لە زاری سەرچاوەیەکی هەواڵگریەوە وەریان گرتووە ! بەجگە لەوەی ٥ سەعات بەردومانی هەڵمەتکیان کردووە دواترهەندە لە سەرکردەکانی داعشیان لە ناوچەی ساری تەپە لە پارێزگای کەرکوك گواستەتەوە بە شوێنکی نادیار !

لەڕە ، میدیا و سەرچاوەی هەواڵ (جا هەواگری بێت یان سەربازی بێت) خەریکی هەمان یارین کە بریتیە لە یەك وشە ئاویش " گەوجاندن " ، بەڵام گەوجاندنەك کە هەنگە تەنیا بەشکی کەم لە هاوڵاتیان و خوێنەرانی پە قەناعەت بکەن . لە ڕووی تەکنەلۆژیای سەربازیەوە ، لە ڕووی بارودۆخی هەستیاری سەربازیەوە ، سوپای زلهێزکان لە ناوچەکە ، سوپا ئقلیمیەکان ، هەرچوار ئاسمانی عێراق و سوریا و تورکیان خستەتە ژێر تەرکیزکی سیستیماتیك دایەو ئاگایان نیك تەنیا لە کەپتەرو موشکی یەکتڕە بەکو ئاگایان لە کەلارێی منداڵانیشە !

هەتا بەڕادەیەك گەمژانەیە ، کە " ئادار" ە هەڕەسەرتاکانی جەنگی دووەمی جیهانی دەیتوانی دەست نیشانی ئەوە بکا فڕۆکەی دوژمن یان دەست لە ئاسمانە ، کەچی هەزکانی ناتە لە هەولێر و سلێمانی ، سوپای عێراق و وەزارەتی پێشمەرگە هەموو موتەحیر ماون لە دەست ئەم کەپتەرە نەناسراوانە !! کە بەچگە لەوەی بە ئارەزووی خۆیان سەرکردەی داعش دگوازنەوە ، پێچ سەعاتیش بەردومانی هەڵمەتکی دژکەن یەك ئادەریش کەشفیان ناکا ؟؟

ئەم درێژە هەتا بەڕادەیەك لە ڕادەبەدەر سەربازی ، هەم لە ڕووی سیاسیەوە زۆر منداڵانەیە ! دەزانن بۆ ؟ زۆربەی ناوچەکانی هەرێم

ئەو بەیارە دەیانگرتەوە کە کاتی خۆی UN لە سەرەتای نوودکان بە بەیارێک دژ بە رژمی سدام دریکرد وکو ناوچەی " دژە فین " . لە نوودکان ئەوان لە گای ادارکان بە دووری هزاران کیلمترەوە لە وەاتی عراق دیانزانی کە فکەی عراقی هساوە یان نا ، یکردی ئەوسای ناتە و یو ئن پ لەو ئینزارانەی کە داوایانە بە ژمی عراق لسەر هفین و جموجی هزی ئاسمانی عراق لە سردمی نوودکان ، ئەی خرە ئستا هر لم ناوچەو ئم وەاتانە ئم هموو تکنلژیە سربازیە حیران ماوە بە دست ئم فکە نناسراوانەی ئاسمانی کوردستان کە ماڵی برپرسی ئمنی گولبارانی دکان ، باغ و باغات دسوتنن ، 0 سعات هر بە ترح بردومانی هرمکی دکن و دوایش هر بە خشی تەواو کردنی ئم یاری و گمژاندنە سرکردکانی داعش بە ناوچەیکی نادیار دگوازنەوە !

استی ئەویە لە ئستای ئم ناوچەیە، جموجکی سربازی نییە جا چ لە زەوی بت چ لە ئاسمانەوە بت زانراو نبت ! بام ، ئەوە برژەوندی موخابراتی و ستراتیژیە کە وا دکات تنانت جموج ناسراو و موسبتاکنیش بە جرك لە تامی ئفسانە موتوربە بکرن ، دستەواژەی ( نناسراو و نادیار )بشکە لە بە ئیرادە کردن ی هاوەاتیانی ئم هرمەو زاڵ کردنی حقیقتی حیابرو سکاندا بە تامی ئفسانەو غیب . لە هر ئفسرکی سوپایکی ناتە بپرسی ؛- لکاتی جنگدا رادار لە سر وشکایی یان لە ژر دریا یان لە ئاسمان ئگر تنکی بە دی کرد ئگر هی خمان نبوو هی کیە ؟ بە گومان وامکەی ئەو دبت هی " دوژمنە " و دبە بخرتە خوارەو یان نقوم کرت یان تک بشکنرت . لە کوردستان هتا ئستا یک برپرسی ئمنی جورئتی نییە لدوانك لسر ئم فکە " نناسراوانە " بدات ! ئرە ئم فکانە ئگر دستن بە باغ و باغاتمان لە دسوتنن و یارمتی داعش ددن ؟ ئگریش " دوژمنن " بە پیاوك نیە گولیکیان تە بگرت ؟

هلیکپتری نناسراو ژمارەیک سرکردەی داعش بە شونکی نادیار دگوازتەوە
http://www.wishe.net/details.aspx?=hewal&jmare=2484&Jor=1
کپتركی نناسراو تقە لماڵی بوبری ئاسایش دکات
پنج شمم, 13 تشرینی یکم 2016 16:37
http://www.kurdiu.org/index.php/ku/news/kurdistan/23977
چند کپتركی نناسراو شش هزار دنم زەوی دسوتنن

Aug 28, 2016
https://www.youtube.com/watch?v=Myq1nC-d1Dc